Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HOTEL
D'ANGLETERRE
1755-1925

HOTEL D'ANGLETERRE

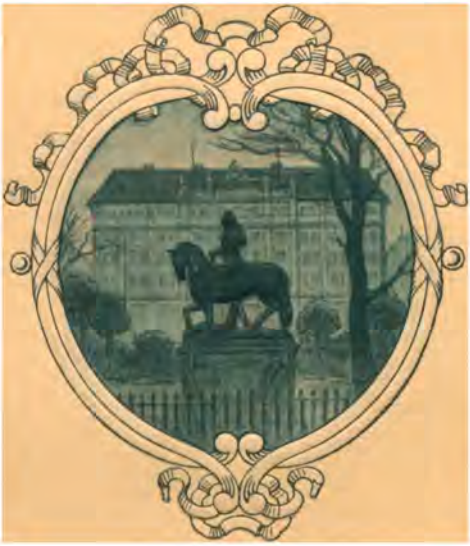

1755 — 1925

5 MAJ

HOTEL
D'ANGLETERRE
I KØBENHAVN

GRUNDLAGT 1755

Dets Historie
fra Grundlæggelsen til Nutiden
af Carl C. Christensen

UDGIVET AF

HOTEL D'ANGLETERRES

DIREKTION

*

København
Hasselbalchs Bogtrykkeri
1925

HOTEL D'ANGLETERRE

er — bortset fra Gæstgivergaardene paa Vestergade — Hovedstadens ældste Hotel og har nu i 130 Aar ligget paa den samme Plads, paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Østergade. Desværre har det ikke mere hverken Arkiv, Bøger eller Papirer fra ældre Tider, thi hvad det kan have besiddet af denne Art gik tabt ved Hotellets Brand i Aaret 1915. Jeg har derfor været henvist til udelukkende at søge Materialet til Hotellets Historie gennem de svundne 170 Aar i Rigsarkivet, Landsarkivet, Raadstuearkivet, Hærens Arkiv, Memoirelitteraturen og Dagspressen fra 1755 til Nutiden. Desuden har jeg modtaget værdifulde Oplysninger fra mange forskellige Sider, bl. a. fra Familien Krüger, Dr. Vincent, Forfatteren Robert Neiiendam m. fl., hvilke jeg herved bringer min bedste Tak. Sidst, men ikke mindst, maa jeg takke Hotellets Bestyrelse, fordi den har villet udgive nærværende Skrift.

København, den sjette April 1924

Carl C. Christensen

IEAN MARÉCHAL

DEN 28DE MAJ 1754 VAR DER STÆRKT RØRE I den ellers saa stille og rolige Møntergade i Kongens København. En statelig Karosse holdt udenfor den kongelige Mundkok, Sieur *Ditlev Coppy*'s Hus, og ud af Karossen tren Hans Højærværdighed, Kongelig Majestæts Hof- og Slots-Præst, Hr. Quist, i fuldt Ornat, med rund Paryk paa Hovedet og med Bogen under Armen.

De omkringboende lindede paa Vinduerne og lænede sig glanende ud, Folk stimlede sammen i den snevre Gade, og Fiskerkonerne og Citronkonerne glemte at raabe for at betragte Højærværdigheden samt de mange pyntede, pudrede og struttende Damer og Herrer, der gik op ad Stentrappen til Sieur Coppy's Hus.

Den nævnte Dag

> im wunderschönen Monat Mai,
> als alle Knospen sprangen,

bortgiftede Ditlev Coppy, der som kongelig Mundkok hørte til Slotskirkens Menighed, sin unge 24-aarige Datter, Jomfru *Maria Dorothea Coppy*, til den 22-aarige Franskmand, *Iean Maréchal*, som var Kammertjener hos daværende Kommandør, senere Kontreadmiral, Greve Christian Conrad Danneskjold-Laurvig, hvilken sidste just ikke var bekendt for Dyd og gode Sæder.

Ved Vielsen var Ditlev Coppy Forlover for sin Datter, medens den franske Guldsmed Lenoir paa Østergade var Forlover for Brudgommen.

Ingen af de mange Bryllupsgæster, der var tilstede hin 28de

Maj, har vel anet, at det unge Par, for hvilket der blev drukket saa mangen god Skaal i funklende, perlende Vin, skulde blive Grundlægger af en Virksomhed, der endnu 170 Aar efter skulde bestaa i Hovedstaden som et af dennes fineste og fornemste Hoteller.

Iean Maréchal var født 1732 i Lothringen og var kommet til København med en af de franske Skuespillertrupper, der under Kong Frederik den Femte optraadte fra 1747 til 1753, dels paa Charlottenborg, dels paa Teatret paa Nørregade i det nuværende Nr. 16. Acteur har Maréchal dog neppe været, men der er snarere Grund til at antage, at han har beklædt den mere beskedne Stilling som Tjener og Frisør ved Truppen.

Da denne saa giver sine sidste Forestillinger paa Charlottenborg i Marts Maaned 1753 og forlader Landet, bliver Jean Maréchal i København og faar Ansættelse som Kammertjener hos Grev Danneskjold-Laurvig, hvis Bekendtskab han rimeligvis har gjort, naar denne bag Teatrets Kulisser gjorde de franske Actricer sin Opvartning.

Grev Danneskjold-Laurvig var jo stærkt interesseret i Teatervæsen, (maaske dog mest i Actricerne), og det var paa hans Initiativ, at det første Privatteater oprettedes i København i Efteraaret 1760; det fik Lokale i hans Palæ i Bredgade paa Hjørnet af Dronningens Tværgade, og Forfatterinden Charlotte Dorothea Biehl blev Iscenesætter.

I Egenskab af Domestik hos Grev Danneskjold-Laurvig bliver Iean Maréchal indført i det kongelige Tjenerskabs Kreds, hvor han lærer Mundkokkens unge Datter at kende, forelsker sig i hende og faar hendes blufærdige Ja.

Allerede inden Brylluppet maa Iean Maréchal have tænkt paa at opgive sin tjenende Stilling og blive sin egen Mand, thi han indsaa vel nok, at det kunde være forbunden med en vis Risiko for en Figaro og dennes Susanna at bo under samme Tag med en saa farlig Person, som Greven, efter alt at dømme, har været. Iean Maréchal havde derfor ansøgt Københavns Magistrat om at maatte faa Bevilling som „Bader og Peruquemager", men den 27de Maj

1754, altsaa Dagen før Brylluppet, modtager han Magistratens Afslag; dette begrundes med, at der allerede „i Forvejen er tilstrækkelig med Badere og Peruquemagere".

Dette Afslag betager ham dog ikke Modet, thi et Par Maaneder efter indgiver den nygifte Ægtemand atter Ansøgning, som denne Gang gaar ud paa intet mindre end at maatte oprette „et saakaldet kongeligt Bad". Resultatet bliver atter Afslag, thi selv et „kongeligt Bad" formaar ikke at blødgøre Magistratens haarde Hjærte.

„Le nombre de trois est parfait" har Iean Maréchal rimeligvis sagt, da han for tredie Gang ansøger Magistraten; denne Gang om at maatte blive Parykmager.

Lykken stod dog ikke denne Gang den kække bi, thi den 24de Februar 1755 faar han igen Afslag, og han maa lide den forsmædelige Tort, at Magistraten motiverer Afslaget med, at „han kan ikke bevise, at han har lært Peruquemager-Professionen".

Da han modtog Magistratens Afslag, var han alt ikke mere Kammertjener hos Danneskjold-Laurvig, hvis Tjeneste han, uvidst af hvilken Grund, havde forladt.

I hans Ægteskab var der imidlertid indtruffet en glædelig Begivenhed, thi den 26de Januar 1755 var hans unge Hustru nedkommet med en Søn, der blev døbt i Slotskirken den 31te s. M. med Navnene Friederich Christian, opkaldt efter tvende af Fadderne.

Disse var ingen ringere end Iean Maréchals forrige Herre, Grev Christian Danneskjold-Laurvig, dennes Broder, Oberst Grev Friederich Ludvig Danneskjold-Laurvig samt Kammerjunker Grev Christian Ulrich Brockdorff. Den lille Nyfødte blev baaret af Oberstens Gemalinde, medens Komtesse Danneskjold holdt Huen.

Iean Maréchal er altsaa ikke skilt i Uvenskab med sit forrige Herskab, siden dette og dettes nære Familie viser ham den store Ære at være Faddere ved hans Førstefødtes Daab. Han har vel ogsaa forstaaet at sætte sig i Yndest hos de Adelige og Officerer, der gæstede det Danneskjoldske Palæ, og disse gode Forbindelser har han forstaaet at udnytte, saasnart der maatte vise sig nogen Lejlighed til, at han kunde blive selvstændig Næringsdrivende.

En saadan Lejlighed indtræffer der nu, thi i Forsommeren 1755 var der berammet et stort „Campement" (ɔ: Lejrsamling)

paa Blegdamsfælleden ved København. I dette „Campement", der var bestemt at skulle vare i 30 Dage fra den 24de Maj (det blev dog afkortet med en Uge) deltog samtlige „geworbne" Regimenter i Sjælland og Fyen, ialt 8 Infanteri- og 5 Rytter-Regimenter samt det i Hovedstaden og i Helsingør garnisonerende Artilleri. Øverstkommanderende var Generalløjtnant af Infanteriet Christian Wilhelm von Numsen.

Saa er det, at Iean Maréchal forstaar at udnytte sine gode Forbindelser, og da hans unge Hustru vel nok hos sin Fader, den kongelige Mundkok, tilfulde har lært den ædle Kogekunst i alle dens Detailler, falder Appelsinen i Iean Maréchals Turban, thi han bliver nemlig „Tractør og Skienck for Campermangen" eller med andre Ord Marketender for Troppesamlingens Officerer og Mandskab.

I denne Egenskab slaar han sig ned med sin Familie i „de forreste Værelser" i den saakaldte „Stærkemands Plads", ogsaa kaldet „Den stærke Mands Have", der var beliggende paa Nørrebro mellem Sortedamssøen og Blegdamsvejen paa det Sted, hvor nu Fælledvejens Kommuneskole, St. Hansgade og Blegdamsvejen Nr. 2 er.

Ejendommen, hvortil der hørte en meget stor Have, havde dengang Matr. Nr. 78 „Uden Nørreport" og tilhørte Vintapper Johan Conrad Smidt.

Navnet „Den stærke Mands Have" havde Ejendommen efter Johan Carl von Eckenberg, der i Aaret 1720 var kommet til København sammen med en „Bande" Linedansere og Gøglere, var optraadt som „stærk Mand" i en Fjællebod paa Nytorv, og som senere havde købt det ovennævnte Grundstykke paa Nørrebro, hvor han i den derværende Have, der strakte sig ned til Sortedamssøen, havde opført en Del Bygninger samt et Teater.

I denne Have, „Den stærke Mands Have", lagdes i Forsommeren 1755 den første Begyndelse til det senere „Hôtel d'Angleterre".

At dømme efter datidige Avertissementer har Iean Maréchal under „Campementet" foruden sit uden Tvivl gode Køkken tillige budt paa en saa celeber Attraktion i sine Lokaler som Optræden

af „et engelsk Fruentimmer", der optraadte som „stærk Kvinde", idet hun paa Brystet bar en Kvadersten paa 750 Kilo, løftede den største Smedeambolt med sit Haar og gik med bare Fødder paa en gloende Jernplade.

Majestæten inspicerede alle Tropperne den 25de Maj, og Dagen efter foretoges et Angreb paa Vibenshus, der lige ned til vore Dage har maattet agere Standkvarter for supponerede fjendtlige Tropper. Ved denne Lejlighed lader det dog til, at Bataillen maa have været særlig hed, thi det københavnske Brandvæsen blev nemlig udkommanderet for at kunne være parat ved „Vibenshus", „at ikke ved den stærke Fyren nogen Skade paa Huuset skulde foraarsages."

Mandag den 16de Juni brød hele Lejren op, og Tropperne marcherede bort fra Blegdamsfælleden, hvormed det første Akt af Iean Maréchal's Traktørvirksomhed var til Ende.

Han var imidlertid nu, bistaaet af sin Hustru, blevet en i vide Kredse kendt, habil Traktør og Skænker, men han higede efter at komme bort fra Nørrebro, hvor landlige end Omgivelserne her var, og han saa sig derfor om efter et Sted indenfor Byens Volde, hvor han kunde fortsætte sin saa godt begyndte Traktørvirksomhed.

Et saadant passende Sted finder han paa Hjørnet af Laxegade og Vingaardstræde Nr. 131, det nuværende Nr. 1 i Vingaardstræde (nu Hotel Monopol).

Der laa dengang her en større To-Etages Ejendom med Kælder; mod Laxegade havde den en Længde af ca. 52 Alen. Inde i den store Gaardsplads laa en ca. 70 Alen lang Sidebygning vinkelret paa Vingaardstræde.

Ejendommens samlede Areal var 2738 Kvadratalen.

Gaarden ejedes i 1668 af Jens Juel (en Broder til Niels Juel); en af dens senere Ejere var Brygger Johan Nikolaj Carstensen, og den 19de Juni 1752 var den blevet tilskødet Købmand og Grosserer Søren Jensen Cramer.

Denne store Ejendom købte Iean Maréchal for en Sum af 12,000 Rdlr. i Følge Skøde, dateret den 20de December 1755, og han betalte Købesummen fuldt ud, saa han maa vel have tjent gode Penge ved „Campementet", hvis han da ikke, hvad der er

nok saa troligt, har faaet pekuniær Bistand af Grev Danneskjold-Laurvig.

Inden han fik Ejendommen tilskødet, er han imidlertid flyttet ind i denne, og *det ældste Avertissement* fra Iean Maréchal findes i *Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender* (ɔ: Berlingske Tidende) *Nr. 92 for Mandag den 17de November 1755*, hvor der staar følgende:

J. Marechal

Franſk Tracteur, boende paa Kongens nye Torv, imellem Viingaardſtrædet og Løxegaden, giver tilkiende, at han holder et ſluttet Bord til 30 ſk. Lybſk pro pers., viinen betales for ſig; om Aftenen ſpiſer han for 30 ſk. l., man kan holde Bryllup, Gieſtebud etc. ſammeſteds for hvad priis man vil. Han holder ogſaa et andet bord til 18 ſk. pro pers. De ſom ville have hos ſig ſelv kyllinger, poularer og caponer, ombedes om at lade ham det vide nogle timer forud.

Til at begynde med drev Iean Maréchal ikke Herberger-Hus (ɔ: Hotel), men almindelig Traktørvirksomhed og Spisekvartér, som det dengang benævnedes. Dog al hans Higen og Tragten gaar ud paa at blive privilegeret Traktør og Herbergerer, saa at han kan faa Tilladelse til at modtage fremmede Rejsende i Logis, beværte disse samt faa Ret til at holde aaben Vinkælder.

Med et saadant Privilegium vilde han samtidig blive fritaget for den tyngende Indkvarteringsbyrde, som Husværter aarlig havde at udrede til Magistraten.

Han indgiver nu den ene Ansøgning efter den anden for at opnaa en saadan Begunstigelse, men han faar stadig Afslag, thi naar Magistratens Bemærkninger til hans Supplikker indhentes af Kancelliet, svarer Københavns Magistrat, der rimeligvis ikke har været gunstig stemt for ham, at der ingen Anledning er til at tildele ham et saadant omfattende Privilegium, da de alt eksisterende Herbergerhuse var mere end tilstrækkelige til at modtage fremmede Gæster.

Kongens Nytorv paa Frederik den 5tes Tid.
I Baggrunden til højre ses Maréchals Traktørsted paa Hjørnet af Vingaardsstræde og Laxegade. — Efter Maleri i Bymuseet.

Königs Neumarkt zur Zeit Friederich V. (ca. 1755.)
In dem Hintergrund zur rechten Hand liegt Maréchals Gasthof an der Ecke Vingaardstrasse und Lachsenstrasse.
Nach einem Gemälde in dem Stadtmuseum.

The Kings Newmarket at the time of Fréderic V (ca. 1755).
In the background to the right is the inn of Jean Maréchal on the corner of Vingaardsstreet and Salmonstreet.
After a picture in the townmuseum.

I 1759 er Maréchal meget ufortrøden med sine Ansøgninger, thi han indgiver saadanne baade i Juni og September, men faar stadig Afslag.

Den 15de Oktober 1759 faar han dog af Magistraten Borgerskab som Traktør, men han vil være mere end det, thi det, han stræber efter, er jo at blive „privilegeret Traktør", saa at hans Herbergerhus kan komme op paa Siden af Jochum Gieslers Gaard „Den gyldne Fortun" paa Hjørnet af Fortunstræde og Ved Stranden (det senere Hôtel Royal) og „Store Lækkerbidsken" paa Hjørnet af Østergade og Amagertorv.

Den 23de November s. A. indsender han da til Kancelliet en paa Tysk skrevet Ansøgning om at maatte blive fri for Indkvartering og faa lignende Naadesbevisninger, der er nogle andre Gæstgivere tildelt. Magistratens Betænkning bliver indhentet, og den 12te December meddeler denne, at Maréchal holder „almindeligt Spisekvartér og bortlejer Værelser for længere Tid."

Da Maréchal under Haanden har faaet at vide, hvad Magistraten har svaret Kancelliet, sætter han alle Magter i Bevægelse, og gode Fortalere for sig maa han vel ogsaa have haft, thi den 17de December indstiller Kancelliet hans Ansøgning til Kongen.

Nu beroede det altsaa paa selveste Majestæten, Kong Frederik den Femte, om Iean Maréchal skulde have det attraaede Privilegium. Denne Konge havde imidlertid en franskfødt Kammertjener ved Navn Nicolai Saint-Aubain (Farfader til Forfatteren Carl Bernhard), der var kommet til Danmark omtrent samtidig med sin Landsmand, Iean Maréchal, og som 1750 var blevet Frisør hos Kongen for et Par Aar efter at blive dennes Kammertjener.

Det er vel ikke helt utænkeligt, at Saint-Aubain, der indtil 1759 boede i umiddelbar Nærhed af Iean Maréchal, nemlig paa Hjørnet af Admiralgade og Fortunstræde, har været en god Fortaler hos Kongen for sin Landsmand og fordums Kollega paa Frisør- og Kammertjener-Professionens Omraade. Man ved jo ogsaa, at Saint-Aubain i Følge sit Barnebarns Meddelelser havde en høj Stjerne hos Kongen, der „viste ham og hans Hustru stor Naade og Fortrolighed".

Nok er det, Frederik den Højtelskede bevilligede Ansøgningen

den 18de Februar 1760 i Konseillet paa Christiansborg Slot, og tvende Dage derefter, nemlig den 20de Februar, underskriver Kongen Bevillingen, der lyder saaledes:

F. 5tus

G. A. V. At eftersom Johan Marchall af Vores Kongelig Residence Stad Kiøbenhavn for Os allerunderdanigst haver angivet, hvorledes han paa nogle Aars Tid har søgt ved Giæstgiverie og Tracteur Huus at holde sig udi bemeldte Kiøbenhavn at ernære, og til den Ende paa Hiørnet af Laxe-Gaden og Viingaards Strædet ved Kongens Nye Torv tilkiøbt sig en anseelig stor Gaard, hvorudi han haver indrettet bequemme Værelser, for paa bedste Maade at kunne imodtage og beværte saavel fremmede logerende som andre, der hans Huus ville søge; men da samme Gaard haver kostet hannem 12,000 Rdlr., falder det hannem besværligt at kunde udrede de af saadan Capital svarende aarlige Renter, og det af ham begyndte Herbergerer og Værtshushold at kunde vedligeholde, med mindre Vi allernaadigst ville forunde bemeldte hans Gaard saadan Friehed for Indqvartering og anden Byens Byrde og Tynge, som de Østergade og ved Stranden beliggende 3de priviligerede Værts- og Tracteur-Huuse allernaadigst er vorden tillagt og meddeelt, samt Tilladelse Viin Kiælder at holde; thi ville Vi efter fornævnte Iohan Marchalls allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begiering allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at han for Indqvartering af bemeldte hans iboende Gaard at svare saavelsom for anden Byens Paalæg og Onera, hvorunder Vægter Penge, Løgte- Sprøyte og Renovations Skat samt andre personelle Paabudher, for saa vidt hannem proportionaliter kunde tilkomme at svare, dog ikke er at forstaae, maae være frie og forskaanet, saa længe han derudi Herbergerer eller Tracteur Huus holder, ligesom han og sammesteds maa holde aaben Viin-Kielder, og deraf sælge, hvad Viin han under sit Navn lader forskrive eller komme imod Tolds og andre sædvanlige Paalægs rigtig Erlæggelse uden Hindring og Indsigelse af Viintapper Lauget i bemeldte Kiøbenhavn, eller med Lauget have at bestille; Forbydendes etc.

Christiansborg Slot den 20de Februarii 1760.

Det Privilegium, som Iean Maréchal saaledes fik tildelt af Kongen, refererer sig til „Forordningen af 5te Marts 1695 om offentlige Herberge og Værtshuse i Danmark", og i denne staar bl. a.:

1. Ingen i Byen, hvo det være kand, uden de beskikkede Herbergerere allene, maa for betaling logere nogen fremmed Reisindis, med mindre det skeer med hans videnskab og villie.
2. De maa i deris Værtshuse bage hvis Rugbrød de selv spiser ud, og desforuden brygge Øll og brænde Brændeviin, som de maa selge med Potter og mindre Maal uden Huset.

3. De maa og selge i Potter og smaa Maal baade inden og uden Huset, Fransk Viin og Brændeviin.
4. De maa og være fri for alle Byens bestillinger og forretninger, item for Værgemaal, uden naar de efter Loven ere fødde Værger, de maa og være forskaanet for Indqvartering.

Magistraten er imidlertid alt andet end glad ved Maréchals Privilegium, og i en Skrivelse til Kancelliet udtaler den sine store Betænkeligheder over det Pengetab (ved Fritagelse for Indkvartering etc.), som flyder deraf, ligesom den mener, at Privilegiet kun bør være personelt, hvilket Kancelliet ogsaa indvilligede i.

Nu stod Maréchal altsaa ved sine Ønskers Maal: han var kommet paa lige Fod med sine Konkurrenter, var blevet kongelig privilegeret Traktør, var fri for Indkvartering og havde faaet Tilladelse til at maatte holde aaben Vinkælder, hvad der gav en god og stor Indtægt. Med Vintapperlaugets snærende Baand havde han intet at skaffe, thi i Følge sit Privilegium havde han nu Lov til selv at indforskrive sin Vin, uagtet han ikke var udlært som Vintapper og Fassbinder.

I hans Ægteskab var der imidlertid yderlig født ham tvende Børn, en Søn og en Datter, henholdsvis den 22de September 1756 og den 12te Juni 1758, men til intet af disse Børn stod Familien Danneskjold-Laurvig Fadder, thi Fadderne, der hørte til Borgerklassen, var bl. a.: Vinhandler Buchhalff, Købmand Glerup og Tobakshandler Wegner; formodentlig Leverandører til Forretningen.

Da rammes Iean Maréchal af en stor Sorg, thi den 13de August 1762 dør hans kun 32-aarige Hustru, hans trofaste Medhjælperske i Forretningen, den, hun selv saa trolig med sine flittige Hænders Gerning havde været med til at oparbejde. Hun blev begravet paa Holmens Kirkegaard, og i denne Kirkes Ligbog angives Maréchals Bopæl at være Reverenstræde (Reverensgade), hvor Indgangen til hans Gaard var. Hele Gaden havde jo hidtil været benævnet Laxegade, men omkring 1750 maa det antages, at den Del, der førte op til Kongens Nytorv og løb sammen med Gaden Holmens Revier (Holmens Kanal), er blevet kaldt efter denne for Reverensgade (Revierensgade), et Navn, den bibeholdt indtil 1877.

Nu sad Maréchal tilbage med tvende smaa, moderløse Børn (den yngste Søn var nemlig død noget før Moderen) og sin store Bedrift, der altid krævede hans fulde Tilsyn; men da lykkes det ham at finde en anden Kvinde, som med Omhu og Kærlighed vilde tage sig af Børnene, og hendes Navn var *Anna Margrethe Hansted.* I den nogle Maaneder efter Madam Maréchals Død optagne Folketælling til Ekstraskatten anføres Jomfru Hansted som værende „til at have Opsyn med Børnene, dog uden Løn".

Tre Aar efter blev hun hans Hustru, og den 6te November 1765 fandt Vielsen Sted i Maréchals Traktørgaard.

I de Aar, der var forløbet, siden Maréchal er flyttet ind i Vingaardstræde, har han lidt efter lidt faaet oparbejdet en stor og god Forretning, havde faaet en fin Kundekreds blandt Adelen og Officererne, og i 1762 træffer vi som fast Logerende hos ham anført: „Hans Durchtl. Printzen af Bevern haver leyet paa maanedsvis". Bemeldte Prins af Bevern var en Broder til den berygtede Anna Kathrine Benthack's (alias „Støvelet-Kathrine") Fader, Prins Georg af Brunswig-Bevern.

Samme Aar ser vi, at Maréchals faste Personale, det, der logerede hos ham, kun bestod af tvende Tjenestepiger, Anne Hansdatter og Birgitte Holmsdatter, samt en Gaardskarl ved Navn Iean Pio.

Et saa lille Personale var forøvrigt tilstrækkeligt til at betjene et af Datidens Hoteller, thi man maa jo vel erindre, at de Rejsende dengang som Regel selv medførte deres Tjenerstab til deres egen personlige Opvartning, og ved den foran nævnte Folketælling anføres som logerende her: en Lakaj, en Mundskænk samt en „Cammerdiener" Baurmeister.

Der findes bevaret en Beskrivelse af, hvorledes Maréchals Traktørgaard var indrettet, saaledes som det fremgaar af en Vurderingsforretning, dateret den 15de Februar 1765. Ejendommens Matrikelnummer var da efter den nye Matrikel af 1756 blevet forandret til Nr. 145.

Mod Reverensgade fandtes en Toetages grundmuret Bygning paa 9 Fag med Kælder under 7 Fag; Nedgangen til denne var fra Gaarden. De resterende 2 Fag indtoges af en Port, hvor Trappe-

gangen begyndte. Fra Trappen kom man ind i en Stue paa 3 Fag med bare Vægge, Brystpanel samt en Vindovn med Tromle. I Hjørnet af Ejendommen mod Torvet var en Stue paa 5 Fag, gibset, panelet og betrukket samt forsynet med en Toetages Vindovn med Tromle, staaende i en Niche.

Paa Førstesalen var der en Hjørnesal, gibset, panelet og betrukket og med en Toetages Vindovn; til denne Stue stødte en Trefags Sal med samme Udstyrelse, endvidere et Etfags Sovekammer.

Mod Vingaardstræde fandtes en Toetages Bygning paa 17 Fag med Kælder, delt i 3 Afdelinger samt med Nedgang fra Gaarden, endvidere en Kvist paa 3 Fag. I Stueetagen var der tvende gibsede og betrukne Trefags Værelser, hvoraf det ene var forsynet med Skænk anbragt paa et Skab med 2 Døre. Endvidere et Sovekammer paa 3 Fag, panelet og betrukket. Ud til Gaarden var der en Trefags Forstue, fra hvilken man kom ind i Køkkenet. Dette var temmelig rummeligt, paa 5 Fag, havde Bagerovn og aaben Skorsten, 2de Retterbænke (ɔ: Anretterborde) med Skabe under, 2de Tinrækker (ɔ: Tallerkenrækker) og en Stenvask. Spisekammeret laa bag Køkkenet og var paa 3 Fag med 2 Tinrækker og Hylder. Endvidere laa her tvende Smaastuer samt endnu et Spisekammer, afdelt med Brædder.

Paa 1ste Sal fandtes en 6 Fags Sal, gibset, panelet og betrukket samt forsynet med en Niche, hvori en Vindovn. Fremdeles 3 Værelser, en Korridor og et Spisekammer.

I den brolagte Gaard laa et grundmuret Toetages Baghus med Kvist. I dette Baghus var der Vognremise og Vaskehus samt en Billardstue paa 4 Fag og et Spisekammer; endvidere et Køkken med aaben Skorsten, Bagerovn og Retterbænke.

Førstesalen indeholdt 4 Sale samt 2 Kammere. I Gaarden laa endvidere et grundmuret Fireetages Sidehus med 2 Stalde til 11 Heste samt Vognskur; ovenover Stalden var der en Sal paa 4 Fag.

I Gaarden fandtes de nødvendige Apartementer, en Skarnkiste samt et Springvand (ɔ: Vandpumpe) med Messinghane og omgivet med Stakitværk. Hele Ejendommen vurderedes til 9500 Rdlr.

Saaledes var altsaa et af Byens bedre Hoteller indrettet i 1765, og man vil se, at der tillige var behørig Plads for de Rejsendes

Vogne og Heste, dem, de jo selv maatte medføre paa Datidens Rejser.

Der er rimeligvis hyppigt blevet foranstaltet smaa selskabelige Sammenkomster i Maréchals hyggelige Gaard, der laa umiddelbart ved selve Kongetorvet, og fra Ejendommens Hjørnevinduer havde man fri og vid Udsigt til dette og til Comoediehuset, hvis fornemste Acteurer jo ogsaa regnedes blandt Maréchals Gæster.

Maaneden efter at Maréchal har faaet sin Ejendom vurderet, afholdtes der i hans Lokaler et lille Selskab, der satte Byen i den største Bevægelse. Om dette Selskab skriver Professor I. C. Kall i et Privatbrev, dateret Kbhvn. 16de Marts 1765: „Jeg kand ikke undlade at melde Dig noget Nyt, som har sadt heele Byen i Bevægelse: Actricen Jomfrue Rose er i Mandags Aftes bleven bortført fra Comedie Huset og holdes skiult her i Byen; hendes Fader er hart ad rasende derover og giør sig al Umage for at faa Spor paa hende saavelsom paa hands Kone, som har været Medvider deri, for at sette dem begge i Tugthuset; dog vil det vel neppe gaae ham an, efter di hun er i alt for mægtige Hænder".

Det, som Professor Kall her sigter til, var følgende Begivenhed: Mandag den 11te Marts 1765 var Skuespiller Christopher Pauli Rose blevet indbudt af Maréchals tidligere Herre, Grev Danneskjold-Laurvig, til en lille, selskabelig Sammenkomst i Maréchals Lokaler sammen med Kaptajn Falkenskjold, Kommandør Hooglandt og Kommandørkaptajn Stephensen.

Selskabet maa have fundet Sted i Gæsteværelserne, thi Charlotte Dorothea Biehl meddeler i sine Breve til Johan Bülow, at man fra Gaden kunde høre, hvad der foregik i Værelset. Formodentlig har det været i den store Hjørnesal i Stueetagen eller paa 1ste Sal, hvilke Værelser vel nok har været dem, der egnede sig bedst for slige Sammenkomster.

Af de Skrivelser, som Rose senere indsendte til Generalkrigsdirektoriet og til Grev I. H. E. Bernstorff erfarer man, at kort efter at de Indbudne var ankomne, indfandt Grev Danneskjold-Laurvig sig og meddelte, at han ikke kunde deltage i Selskabet, da han havde faaet Tilsigelse til Kongens Taffel, hvorefter han bortfjernede sig efter et Kvarters Forløb.

Supéen gik derefter for sig, men langt ud paa Aftenen kom da Kaptajn Falkenskjolds Tjener og overbragte det Budskab fra Greven, at denne var forhindret i at komme efter endt Taffel, da en af Ministrene havde anmodet ham om at komme til sig. Noget efter bortfjernede Falkenskjold sig, men kom dog straks efter tilbage med et Brev, forseglet med det Falkenskjoldske Vaaben og adresseret til Rose.

Denne aabnede Brevet, der var skrevet paa Fransk og uden Underskrift, og han saa nu, at det indeholdt en Meddelelse om, at Roses Datter var blevet ført bort af en Ubekendt og nu befandt sig i gode Hænder andetsteds i Byen.

Samme Aften var der paa Teatret blevet opført to Stykker, og i det sidste af disse, „Vulcani Kæp", optraadte Roses 20-aarige Datter, Skuespillerinden Mette Marie Rose, i Belise Rolle. Da hun efter endt Forestilling begav sig ned til den udenfor Teatret holdende Vogn, der skulde føre hende til hendes Hjem, var Kusken blevet bestukket af Grev Danneskjold-Laurvig til at køre hende til Grevens Palæ i Bredgade. Ved Ankomsten hertil traf hun denne, som da, med eller mod hendes Vilie, holdt hende indespærret, indtil han, efter mange Udflugter, blev tvunget af Kongen til at udlevere hende.

Mette Marie Roses Bortførelseshistorie skildres udførlig i Charlotte Dorothea Biehls Breve, og hun omtaler i disse, at hendes Fader, Akademiforvalter Biehl og Kancelliraad Schütz, der var blevet alarmeret af Jomfru Roses Moder (som sandsynligvis har været medskyldig i Bortførelsen), begav dem hen til Maréchals Gaard, hvor de vidste, at Rose var tilstede. Fra Gaden fik de Øje paa denne, ligesom de ogsaa var Vidne til, hvorledes han med Magt blev trukket tilbage fra Vinduet, da han forsøgte at faa dette aabnet for at kalde Hjælp til.

Ved Totiden om Natten lykkedes det endelig Rose at slippe bort fra Selskabet, der samtidig brød op, og da en skriftlig Henvendelse til Danneskjold-Laurvig ikke resulterede i noget Svar, satte Rose alle gode Magter i Bevægelse, saa at Kongen tog sig af Sagen, hvorefter Greven udleverede Jomfru Rose, hvilken han til en Begyndelse havde nægtet at have i sit Hus.

For Danneskjold-Laurvigs Vedkommende blev Sagen afgjort ved kongeligt Reskript af 11te April paa den Maade, at han til gudeligt Brug skulde betale en Sum af 10,000 Rdlr., 300 Rdlr. aarlig til Rose og 200 Rdlr. aarlig til Jomfru Rose, og hvis denne giftede sig, skulde hun en Gang for alle have en Sum af 3,000 Rdlr. Desuden skulde han betale Sagens Omkostninger og fik Ordre til ufortøvet at begive sig til sit Grevskab i Norge.

Hvad Mette Marie Rose angaar, blev hun den 20de April anbragt i Huset hos Præsten, Magister Ryge i Lidemark og blev faa Aar senere gift med Kammermusikus Schiørring, med hvem hun fik 10 Børn.

Hun døde som Enke den 20de Marts 1819, og hendes Bopæl var da i Vingaardstræde paa Hjørnet af Admiralgade, faa Skridt fra det Sted, hvor hendes Fader hin Martsaften 54 Aar tidligere med Magt var blevet tilbageholdt.

To Aar efter Jomfru Roses Bortførelse træffer vi blandt dem, der gæstede Maréchals Traktørhus, den 24-aarige Johannes Ewald, som efter at være flyttet fra Valkendorfs Kollegium havde indlogeret sig i Badstuestræde sammen med flere andre Studenter hos en Skrædderenke, hvem han kaldte „Madam Seneca", fordi hun tidlig og silde læste i en Oversættelse af denne Forfatter.

Bemeldte Skrædderenke havde en smuk Datter, der var forlovet, men som ikke destomindre var noget uforsigtig i sin Opførsel, hvad der bevirkede, at hendes Forlovede var skinsyg og lidet rolig over de mange unge Menneskers Ophold i Svigermoderens Hus.

Ewald advarede Moderen paa Grund af Datterens Opførsel, men „Madam Seneca" troede sin Datter altfor godt, og han besluttede sig da til et Eksperiment for at overbevise Moderen om Datterens noget lette Optræden.

I den Anledning overtalte Ewald da den unge Pige til at møde sig i Filosofgangen, der dengang var en yndet, skyggefuld Promenade, som strakte sig langs Vestervold til henimod Langebro.

Den unge Dame mødte, og da hun og Ewald havde promeneret noget i Filosofgangen, kom der en ledig Hyrekaret forbi, og Ewald indbød nu sin Dame til en Køretur, idet han samtidig

gav Kusken Ordre til at køre til Maréchals Gaard. Ankommet hertil inviterede han Jomfruen til at gøre sig Selskab ved et Aftensmaaltid, og hendes Betænkeligheder herved overvandt han ved at forsikre hende, at de kunde faa et Værelse for dem selv, hvor de ikke kunde ses af nogen.

Som det hedder i den gamle Meddelelse herom, der skyldes Skuespillerinden Madam Rossing, hvem Ewald selv har fortalt denne Historie: „Ceres og Bacchus fulgte dem ind i den lille Stue, men tillige Ewalds bedre Følelser." Ved Midnatstide kørte han den unge Dame hjem til Badstuestræde, hvor „Madam Seneca" havde haft en meget urolig Aften. Snart havde hun læst i sin elskede Seneca, snart lagt sine Briller og spejdet ud af Vinduet efter sin Datter, derpaa havde hun atter studeret i Seneca, muligvis i Kapitlet om Vreden. Endelig, langt om længe, kom den ængsteligt ventede Datter hjem til Moderen, der den Aften ingen Trøst havde kunnet finde hos Seneca.

Efter den føromtalte Vurderingsforretning at dømme, maa det lille, uskyldige *Rendez-vous* mellem Ewald og Skrædderdatteren have fundet Sted i et af de tre Værelser paa Førstesalen ud mod Vingaardstræde.

I det af Grundlæggeren af Københavns Vejviser, Hans Holck, i 1773 udgivne „Kjøbenhavns Magazin" findes i Bladets Nr. 27 anført som tilrejsende til Hovedstaden: „Den Tyrkiske Ambassadeur med Secretair og 3 Betientere, logerer hos Marchall i Reverentz-Gaden."

I de nærmest paafølgende Aar synes intet bemærkelsesværdigt at være foregaaet hos Maréchal, hvis nærmeste Konkurrenter var Brygger Hans Christian Anchersen i „Hôtel Royal", hvor denne dog i 1775 blev efterfulgt af Johan Gabriel Smidt, „Store Lækkerbidsken" paa Hjørnet af Amagertorv og Østergade samt Traktør Schreck, som først boede paa Kongens Nytorv (nuv. Nr. 21), senere i Karel van Manders gamle Gaard paa Østergade (nuv. Nr. 15).

Saa er det, at Kong Christian den Syvende den 15de Januar 1776 underskriver Anordningen om „Indfødsretten" (offentliggjort paa Kongens Fødselsdag den 29de s. M.), den Anordning, som

gik ud paa, at „ene Landets egne indfødte Undersaatter skulde have Adgang til Embeder i Hans Majestæts Riger og Lande".

Naar det i Carl Bruuns „København" anføres, at denne betydningsfulde Anordning fejredes af de i Hovedstaden garnisonerende Officerer med et stort Festmaaltid og Bal i den Maréchalske Gaard, er dette ikke ganske korrekt.

Der blev nemlig afholdt tvende Festiviteter i denne Anledning Tirsdag den 6te Februar, og den ene blev foranstaltet af Landofficererne i Schrecks Lokaler paa Østergade. Her var der arrangeret et Festmaaltid paa 130 Kuverter, og bagefter var der Bal; i denne Fest deltog bl. a. Generalerne, Stabs- og andre Officerer, Ministre, en Del Hoffolk og andre „Fornemme, indbudne fra Byen, hvilke alle glade og fornøyede indtil langt over Midnat bevidnede, hvad Hierterne følede ved Kongens herlige Omhu for sit Folk."

Samme Dag afholdtes en Festlighed af Søofficererne, og denne fandt Sted hos Maréchal. Det hedder om denne. „Paa lige Maade har ogsaa Søe-Etatens Officerer og andre Fornemme tilkiendegivet deres Andeel i denne almindelige Glæde ved et Tractement og Ball hos Maréchal i Reverentsgaden."

Denne store Fest blev vel en af de sidste, som Iean Maréchal kom til at arrangere, thi Søndag den. 22de December s. A. afgik han ved Døden „af Feber" og blev begravet paa Holmens Kirkegaard den 27de s. M. I Kirkens Ligprotokol anføres Begravelsen saaledes: „1776 den 27de. Decbr. Iean de Marchal, Traiteur, 44 Aar gl., død af Feber, begr. fra Reverentzstrædet, catholsk Religion."

Som man ser, har Iean Maréchal faaet tillagt et „de" foran sit Efternavn, men det er da ogsaa, saavidt mig bekendt, den eneste Gang, at dette har fundet Sted, thi selv underskrev han sig altid kun som „Iean Maréchal".

I Berlingske Tidende Nr. 103 for Mandag den 23de December 1776 anføres under Overskriften „Ved Døden ere afgangne": „Den 22de huj. Hr. Tracteur Iohan Marschall, 66 Aar gl." Bortset fra Efternavnets forkerte Stavning er der tvende Unøjagtigheder her, nemlig Fornavnet Iohan (skal være Iean) og Alderen 66 Aar (skal være 44 Aar).

Det var i sin Manddoms kraftigste Alder, at Maréchal endte sit virksomme Liv, hvoraf omtrent 25 Aar tilbragtes i København, langt borte fra hans Fødestavn i det fjærne Lothringen, men det er udenfor al Tvivl, at han har været en flittig, energisk og paapasselig Mand, der har ejet Franskmandens medfødte Evne til at tilpasse sig efter Forholdene i det fremmede Land, som blev hans andet Fædreland. Det var jo ogsaa en ganske god Livsbane at kunne se tilbage paa for den, der var kommet til Danmark som Frisør og Tjener ved en lille fransk Skuespillertrup og med Bestillingen som grevelig Kammertjener som Mellemled at kunne svinge sig op til kongelig privilegeret Traktør i Danmarks Hovedstad og Ejer af en af dennes betydeligste Hotelvirksomheder.

Da Iean Maréchal og hans første Hustru i Aaret 1755 grundlagde deres Traktør- og Hotelvirksomhed, har de vel næppe kunnet tænke sig Muligheden af, at denne, 170 Aar efter Grundlæggelsen ikke alene stadig skulde bestaa, men blive anset som Hovedstadens fineste og fornemste Hotel, ubestridt det ældste i Staden.

Efter Maréchals Død fortsatte hans Enke, Madam Anna Margrethe Maréchal, Forretningen i omtrent 11 Aar, indtil hun ved Købekontrakt af 3die Februar 1787 solgte baade Forretningen og Ejendommen for en Sum af 15,000 Rdlr. til

TRAKTØR GOTTFRIED RAUE

der fik Skøde paa Ejendommen den 25de Juni s. A.

Johan (Johannes) Gottfried Raue eller Rau, som han senere skriver sit Navn, var født i Berlin 1748 og var gift med den 9 Aar ældre, engelsk fødte Elisabeth Jones. I Aaret 1786 træffer vi ham i København som Tjener for den herværende engelske Minister, Grev Elliot, der boede i Konferensraad Carsten Anckers Gaard paa Hjørnet af Vingaardstræde og Kongens Nytorv, det senere Hôtel du Nord. Samme Aar, den 29de April, fik han og hans Hustru døbt deres eneste Barn, Datteren Maria Elisabeth (Isabella) i det katolske Kapel.

Af den Aaret efter, den 1ste Juli 1787, foretagne Folketælling fremgaar det, at Gottfried Rau ikke mere er Tjener hos Grev Elliot,

men er blevet Vært for „Conversationsklubben", der havde Lokaler i Carsten Anckers Gaard, og til Bestridelse af sin Virksomhed her holdt Rau en Markør, 3 Tjenere, 2 Gaardskarle og 4 Tjenestepiger, hvoraf de 2 havde med Køkkenet at gøre. Foruden for denne Klub var Rau tillige Vært for „Den engelske Klub", thi i den ovennævnte Købekontrakt anføres han som „Tracteur ved den engelske Klub", men jeg er ikke utilbøjelig til at antage, at disse tvende Klubber i Virkeligheden er en og den samme, og at der med den paa Folketællingslisten anførte „Conversationsklubben" menes „Den engelske Klub". For denne sidste var nemlig Konferensraad Carsten Ancker Formand, saa det er ikke helt usandsynligt, at han i denne Egenskab har givet Klubben Husrum i sin store Gaard.

Af Købesummen for Madam Maréchals Gaard skulde Rau betale hende 1,000 Rdlr. straks, 10,000 Rdlr. blev staaende paa 1ste Prioritet til Brandkassen, 2,000 Rdlr. skulde udbetales Madam Maréchal den 11te Juni Termin, medens de resterende 2,000 Rdlr. skulde blive staaende paa 2den Prioritet i 2 Aar.

Ejendommen skulde han tiltræde til Paaske Flyttetid og overtage den „helt og holden", men af ovennævnte Folketællingsliste fremgaar det, at han endnu i Juli Maaned maa have boet i Carsten Anckers Gaard. Det eneste i sin nye Ejendom, som han ikke straks kunde faa fuld Raadighed over, var, som det fremgaar af Købekontrakten, „de Værelser med Kjøkken og øvrigt, som Kongens Klub*) i Følge Lejekontrakt af 10de Juni 1785 til Leje beboer".

Det første Rau har at gøre, efter han har købt Ejendommen, er at ansøge om at blive „priviligeret Tracteur", og denne Ansøgning anbefales af Københavns Magistrat, hvorefter Kongen, Christian den Syvende, den 1ste Juni 1787 paa Christiansborg Slot underskriver Raus Privilegium, der var ligelydende med det Iean Maréchal i sin Tid givne.

Da Rau havde faaet Skødet paa Ejendommen, og alt saaledes

*) Der maa i denne Købekontrakt være sket en Fejlskrift, thi „Kongens Klub", der i 1776 under et andet Navn (Navnet „Kongens Klub" fremkom først 1782) havde udskilt sig fra „Dreiers Klub", havde Lokale hos Traktør Schreck paa Østergade i Karel van Manders Gaard (nuv. Nr. 15), og der foreligger intet om, at denne Klub har haft til Huse i Vingaardstræde.

er i Orden, gaar han til Adresseavisen, hvor han i dennes Nr. 151 for Fredag den 20de Juli 1787 faar følgende Avertissement optaget:

Som Eyere

af den forhen Madam Marchall tilhørende Tracteur Gaard paa Hiørnet af Viingaardſtræde og Reverentzgaden, haver jeg efter allernaadigſt meddeelt Privilegium ſammeſteds oprettet en Viinhandel forſynet med de udſøgteſte Varer ſom hører til denne Handel, og dertil foruden Kielderen indrettet 2 ſmukke Værelſer, hvor mine høyſt reſpective Velynbere baade i og uden Huſet paa det promteſte og til billigſte Priſer ſkal blive forſynet med alle til denne Handel henhørende Vine etc., og kan tillige efter Behag bekommes kold Køkken i Portioner.

Gotfried Rauc.

De Priser, man i Datiden betalte for Logis og Fortæring paa de bedste Herbergerhuse, var gennemgaaende for:

2 smukke store Værelser i „underste Stokværk" 12 Rdlr. mdlg.
Middagsmad 2 Mk. pro persona.
1 Bouteille ung Vin 1 Mk. 4 Sk.
1 do. Gammelvin 1 Mk. 12 Sk.
1 do. Rødvin 2 Mk.
1 do. Øl 4 Sk.
1 Portion The 10 Sk.
Koldt Køkken og Smørrebrød om Aftenen 12 Sk.

Naar det her anføres, at Priserne for Logis blev beregnet i Maanedsvis, maa man vel erindre, at Rejser i hine Tider var temmelig besværlige og ikke dagligdags Begivenheder, saa de Rejsende slog dem som Regel ned for længere Tid ad Gangen; dog kunde man ogsaa faa Logis i Ugevis for 14 Mark (= 4 Rdlr. 2 Mk.), ligeledes for 2 Værelser.

Den før omtalte Engelske Klub, der havde sine Lokaler hos

Gottfried Rau, var absolut Hovedstadens fineste og mest eksklusive Klub, og af de fra 1794 for Klubben bevarede Love fremgaar det af disses 1ste Artikkel, at

> Ingen kan faae Adgang som virkelig Medlem i Klubben uden ved en af de under neden anførte Generalforsamlinger undtagen Ministrene for de fremmede Hoffer, Chargés d'affaires og Legations-Secretairerne, og blive antagne uden Votering fra den Dag de forestilles ved Hoffet

Det aarlige Kontingent var 20 Rdlr., og der holdtes Generalforsamling den første Fredag i hver Maaned fra 1ste Oktober til 1ste Maj imellem Kl. 12 og 2 om Middagen. Hvis noget Medlem udeblev uden at have meldt Afbud til Direktionen, skulde Vedkommende bøde 3 Mk. til Klubbens Kasse.

En Gang i hver af Maanederne Oktober, Januar og April var der Fællesspisning, til hvilken Medlemmerne skulde møde, og de, som senest 4 Dage forinden meldte Forfald, skulde betale 1 Rdlr., men efter den Tid 2 Rdlr., som var den fastsatte Spisningspris til Entreprenøren (ɔ: Traktøren), i hvilken Pris dog var indbefattet den almindelige Vin; hvis man ønskede anden Vin, skulde den betales særskilt.

Alt Hazardspil var forbudt, ligesom det i Lovenes 37te Artikkel (der var 39 ialt) anførtes:

> Det er ikke tilladt at røge Tobak i Klubbens Værelser, at medbringe Hunde, eller at beholde Hatten paa Hovedet.

Traktøren, eller som han kaldtes i Lovene Entreprenøren, skal sørge for, at der er et „Forgemak til Domestiquerne" og en særskilt Spisesal, ligesom han skulde holde Værelserne, der kun maa være til Klubbens Brug, opvarmede samt oplyst med Vokslys, og han skal holde følgende Aviser: „La Gazette françoise de Leyde, den Altonaer Mercur, de hamburger og danske Aviser, hvilke ikke maa fjernes fra Lokalerne".

Endvidere skal han holde et Billard med Markør samt 2 Opvartere til Klubmedlemmernes Betjening.

Formanden for „Den engelske Klub", der senere ændrede Nav-

net til „Koalitions-Klubben", var Konferensraad Carsten Ancker, og dens Kasserer var Agent Duntzfeldt.

Et Par Aar efter at Gottfried Rau har købt Ejendommen, ombygger han denne, og det synes, som om han har holdt sine Lokaler lukkede paa den Tid, Ombygningen stod paa. Efter endt Ombygning aabner han atter disse Mandag den 7de November 1791, og han meddeler Publikum dette ved Avertissementer paa Dansk og Tysk i Adresseavisens Nr. 235 for Fredag den 4de November.

I dette Avertissement, der nedenstaaende meddeles in extenso, kalder Gottfried Rau *første Gang* sin Gaard

HOTEL D'ANGLETERRE

hvilket Navn dermed blev fastslaaet, saa at Københavns Vejviser for 1792 første Gang anfører:

Rau, Gf., Viinhandler, Hj. af Viingaardstr. og Reverentsg. 145, Hôtel d'Angleterre.

I de følgende Aars Vejvisere staar ligeledes det samme anført, blot med den Tilføjelse: „hvor den Engelske Klub holdes".

Raus temmelig udførlige Avertissement lyder saaledes:

Dem Verlangen meiner hoch- und wertgeſchätzten Freunde und Gönner zufolge, werde ich zum bevorſtehende 7. Nov. die von mir ehedem gehaltene durch meinen unternommenen Hausbau, aber ausgeſetzt gebliebene Table d'hôte wieder eröfnen. Es wird präciſe Kl. halb 2 geſpeiſet, und die beſte und billigſte Bewirthung erwieſen werden. Auſſerdem wird von Morgens 8 Uhr mit allen Sorten warmen Getränke, Liqueurs und Weinen, nach Belieben aufgewartet, ſo wie auch Einheimiſche und Fremde, hohen und niedere Standes mit bequemme Logis verſehen werden können. Diejenigen, welche Belieben haben in ihrer Wohnungen zu ſpeiſen, können deshalb monatlich accordieren, ſo wie auſſer dem Hausſe einjeder mit beſtelltem Diner oder Souper verſehen werden kann; in gleichen iſt zu

Bewirthung bey Ballen und Hochzeiten alle Einrichtung getroffen werden. Für Reinlichkeit und gute Aufwartung ist überall bestmöglichst gesorgt, und durch billige Behandlung werde ich mich bestreben, das Zutrauen aller zu erwerben, die mir die Ehre ihres gütigen Zuspruchs gönnen werden.

Gottfried Raue
in Hôtel d'Angleterre auf der Ecke von der Reverentz und Vingaardsstraße No. 145.

Nogle Dage senere, nemlig den 8de November averterer han atter, men denne Gang meddeler han tillige, at saafremt et sluttet Selskab paa 16 til 20 Personer vil spise hos ham, saa vil han være i Stand til at kunne levere „3 gode Retter og engelsk Ost og Smør à 2 Mk. 4 Sk.".

Ikke nok hermed, thi Mandag den 14de November meddeler han, ligeledes gennem Adresseavisen, at da adskillige af Interessenterne i „det kgl. octroyerede asiatiske Compagni" har anmodet ham om Værelser til at komme sammen og „vedtale" i, saa indbyder han herved samtlige Interessenter til at mødes hos ham den 15de November Kl. 6, fra hvilken Tid et af de bedste Værelser da skal være til deres Raadighed og „forsynet med Ild og Lys".

Denne Indbydelse viste sig at være en god Idé af Rau, der forøvrigt altid har vist sig som en meget initiativrig og handlekraftig Vært, thi Kompagniet Interessenter samledes herefter ugentlig hos ham.

Det var nu ogsaa nødvendigt for Rau at være om sig, thi han havde nemlig faaet et Par temmelig paagaaende Konkurrenter i Nærheden af „Hôtel d'Angleterre".

Den ene var Christopher Bøhm, der var Vært for „Det harmoniske Selskab" i Vingaardstræde Nr. 137 (nuv. Nr. 6), og han meddeler gennem Adresseavisen, at han aabner „et Middagstaffel for et sluttet Selskab af 16 Personer", som hver Dag Kl. 2 vil kunne faa 3 Retter „vel tillavet Mad" for 10 Rdlr. pro pers. om Maaneden foruden Drikkevarer. Hvis der ikke skulde melde sig et sluttet Selskab paa 16 Personer, kostede Middagen 2 Mk. 8 Sk.

pro pers. daglig. Tillige serverede han med Dejeunér og Soupér. Hans Avertissementer var affattet paa Dansk, Tysk og Fransk.

Den anden Konkurrent var Ludvig Amaltrier i Reverensgade Nr. 144 (nuv. Nr. 4 i Laxegade), og han meddelte, at han tillavede Maden paa fransk Maade samt, at han serverede med 4 Retter hver Dag til en Pris af 2 Mk. pro pers. Hos ham kunde man tillige faa de franske Aviser at læse, ligesom han ogsaa havde „alle Sorter Kager, Gelée og Blancmanger" til forskellige Priser.

Konkurrencen med disse to og med det nærliggende „Hôtel Royal"s nye Vært, Sachseren Heinrich Wilhelm Löbel, der ved Auktion i 1789 havde købt dette Hotel, gjorde, at Rau anstrængte sig af alle Kræfter for at sejre i Konkurrencen, og det lader ogsaa til, at han har baaret Sejrens Palmer hjem, thi Hovedstadens fineste og fornemste Festiviteter blev holdt hos Rau, der havde faaet Ry som en habil Vært.

I Frankrig var imidlertid den store Revolution udbrudt i 1789, og et Par Aar efter sendte den unge franske Republik et Par Kommissærer, Delamarre og Duveyrier, til København for at gøre større Indkøb, bl. a. af Korn, i Danmark.

De to franske Udsendinge blev hurtig indført i Byens bedste Familier, hvor man saa at sige overalt havde stor Sympati for Frankrig, endog saa megen, at det havde vakt Opmærksomhed hos Koalitionsmagterne, som ikke var glade over denne Sympatitilkendegivelse fra dansk Side. Særlig den daværende engelske Gesandt i København, Mr. Daniel Hailes, var meget forbitret derover og skal have gjort den danske Regering adskillige Forestillinger i den Anledning.

Blandt de Familier, hos hvilke de franske Kommissærer var blevet introduceret, var Agent Erik Erichsen og Zinn i Kvæsthusgade, der begge var meget fransk-interesserede.

Under den da værende Krig mellem Frankrig og England var Byen Toulon i 1792 blevet erobret af Englænderne, men da Byen den 19de December 1793 var blevet generobret af de Franske, vakte dette saa stor Begejstring hos de herværende fransksindede, at man besluttede at fejre denne Begivenhed ved et stort Bal i „Hôtel d'Angleterre".

Dette Bal var forøvrigt tidligere blevet stillet de unge danske, franskvenlige Damer i Udsigt af de franske Kommissærer, hvis Toulon blev taget tilbage, og da Byens Generobring var blevet en Kendsgerning, bestemtes det, at de herværende Franske vilde give en større Fest i den Anledning. Festen skulde arrangeres af Agent Erichsens Broder, Peter Erichsen, og Balletmester Antoine Bournonville skulde komponere og indøve nogle Danse.

Den til Agent Zinn udsendte Indbydelse til Toulon-Ballet, som det kaldtes, lød saaledes:

Liberté, Egalité & Fraternité!
Messieurs, Madame et Mademoiselles.

Vous êtes priés d'assister au Bal & au Soupé qui auront lieu Vendredi prochain chez Rauch, pour célébrer la reprise de Toulon. C'est de la part des Français Aubry, Honoré, Castera & Delamarre.

Le Bal commançera à 6 heures.

Reponse.

Blandt de unge Damer, der havde modtaget denne Indbydelse, var Agent Zinns smukke, yndefulde 19-aarige Datter, Sophie, som til dette Bal havde bestilt og faaet syet en Dragt, bestaaende af mørkeblaat Alaskes Liv med hvide Krepflors Ærmer, broderede med Pailletter, hvorhos hun selv broderede et hvidt Krepflors Skørt ligesom Ærmerne. Saaledes var en københavnsk Dames Baltoilet i 1793.

Desværre blev det paatænke Bal aflyst, og den, der var Skyld heri, var den før omtalte engelske Gesandt Mr. Hailes, der gik til den danske Udenrigsminister, Grev A. P. Bernstorff, og forlangte i sin Regerings Navn, at det paatænkte Bal, som havde vakt saa stor Opmærksomhed, skulde forbydes.

Hvor ondt det vel end har gjort Bernstorff, maatte denne gøre en Dyd af Nødvendigheden og lade Ballet forbyde gennem Politimesteren i København, Flindt.

Hvor stor Opsigt dette paatænkte Toulon-Bal havde vakt, ses bedst af et Brev, som Digteren Christen Pram den 8de Februar 1794 skrev til sin Ven, Oluf Christian Olufsen (Forfatteren til

Skuespillet „Gulddaasen"), der befandt sig paa en 3-aarig Udenlandsrejse: „Har ingen fortalt dig om det Oprør, her var i Anledning af at de franske Kiøbmænd her er vilde giøre et Bal pour celebrer la reprise de Toulon? Det er en rar Historie. Den engelske Minister, en Highwayman, som Kong Pit har sendt herover, der hedder Hailes, havde kiøbt nogle af vore Matroser til at slaae Vinduerne ind til Rauchs, hvor Ballet skulde staae. Man havde buden en heel Deel Folk ved Billetter, der vare trykte, men kiønt forseglede, og altsaa dog vel ikke offentlige Documenter. Politimesteren forbød Tingen solennement."

Toulon-Ballet blev altsaa ikke til noget, men at dømme efter Rahbeks Erindringer, maa der samtidig have været afholdt et saakaldet Subskriptionsbal i „Hôtel d'Angleterre" i anden Anledning. Dette Bal arrangeredes af Datidens Bal- og senere Maskerade-Arrangør, Teaterkasserer Biørn, og blandt Deltagerne var Rahbek, som har givet en temmelig udførlig Skildring deraf.

Aaret efter eksisterede Gottfried Raus Gaard ikke mere, thi da var den ødelagt og lagt i Ruiner ved Københavns anden store Ildebrand.

Denne udbrød Fredag den 5te Juni 1795 Kl. 3 om Eftermiddagen i Søetatens Domæne, Gammelholm, i den saakaldte „Dellehave", fortærede hurtigt Bygningerne paa det gamle Bremerholm og sprang derpaa tværs over den smalle Kanal, som dengang adskilte Gammelholm fra Gaden Holmens Kanal eller Holmens Revier, som denne ogsaa kaldtes. Det første Hus i denne Gade, „som Holmens Luer indhvirvlede sig udi og antændte", var Peschiers store Gaard (nu Landmandsbankens Bygning) med tilhørende Pakhus, der snart lagdes i Aske tilligemed den derværende store Varebeholdning. I lange Tider derefter drak de Fattige i Byen gratis Kaffe af Peschiers Kaffelager, af hvilket Fattigfolk i Forklæder opsamlede de forbrændte Bønner, som man da selv malede i Hjemmene.

Fra Holmens Kanal aad Ilden sig videre ad de tilstødende smalle Gader, ødelagde Reverensgade, den ene Side af Vingaardstræde og Gyden Nellikegangen (den nuv. Asylgade). Snart var ogsaa Hôtel d'Angleterre en eneste brændende og rygende Ruin.

Byens Brandvæsen, der lededes af Brandmajor Boye Junge d. y.,

stod fuldstændig magtesløst overfor den vældige Ildebrand, der varede i 3 Dage, og som ødelagde 943 Huse.

Gottfried Rau maatte med sin Familie, Folk og Gæster flygte ud af det brændende Hotel, fra hvilket han kun fik reddet en ringe Del af sit Bohave ved Hjælp af tililende Venner, Bekendte og Ubekendte.

Nu stod han der uden Tag over Hovedet ved Ruinerne af sit brændte Hus og saa, hvorledes Ilden i kort Tid havde ødelagt alt det, han havde kæmpet og arbejdet for, men i Løbet af et Par Dage er det lykkedes ham at finde et Sted, hvorhen han foreløbig kunde drage med sin Familie, og det var i Gothersgade Nr. 175 (det nuv. Nr. 9, hvor Wilhelm Hansens Musikforlag er).

I et paa Tysk affattet Avertissement i Adresseavisen for Torsdag den 18de Juni 1795 takker han sine ædle, godgørende Medborgere, der ved „der schrecklichen Feuersbrunst" var ilet ham til Hjælp og havde søgt at redde hans Effekter. Samtidig efterlyser han flere Sager, som er bortkommet for ham, ligesom han fremlyser en Overdel til et Mahogni-Skrivebord, der ikke er hans, og som han under den Forvirring, der herskede under Branden, har faaet mellem sine egne reddede Sager. Hans Avertissement underskrives som „Gottfried Rau, logiert in der Gotterstrasse Nr. 175".

Da Rau nu har faaet midlertidig Tag over Hovedet for sig og sine, begynder han straks at søge rundt om i Byen for at finde et Sted, hvor han kunde genaabne Hotellet, og han ser paa mange af de af Ilden skaanede Huse, men intet af disse staar ham an.

Saa falder hans Blik paa den store, statelige saakaldte „Grams Gaard" paa Hjørnet af Østergade og Kongens Nytorv Nr. 61, som netop da var til Salg, og her finder han endelig et Hus, som han med sit erfarne Hotelmands Blik kan se vil være netop det, der passer for ham, og som vil egne sig udmærket til Indretning til Hotel.

Grams Gaard paa Kongens Nytorv.

Denne Gaard var en af de mange gamle Adelsgaarde fra tidligere Dage, og da den blev bygget, laa den i Udkanten af København, thi ad den Kant gik Byen ikke længere.

Kongens Nytorv med Grams Gaard paa Frederik den 5tes Tid. — Efter et Stik i Bymuseet.
Königs Neumarkt mit Gram's Palais zur Zeit Friederich V. (ca. 1755). — Nach einem Kupferstech in dem Stadtmuseum.
The King's Newmarket with Gram's palace at the time of Frederic V. (ca. 1755). — After a print in the townmuseum.

Ude paa det nuværende Kongens Nytorv, som dengang ikke eksisterede, knejsede Byens østre Port med sit høje Porttaarn, sine Vindebroer og Voldgrave for Enden af Østergade, imellem denne og Lille Kongensgade. Fra Østerport gik Voldlinien til nuværende Gothersgade, langs denne, som da ikke var til, og op til, hvor nu Nørre Voldgade er. Hvor nu Hôtel d'Angleterre og de 5 første Huse af Østergades lige Numre er, laa paa Frederik den Andens Tid en stor Adelsgaard, som tilhørte Hak Holgersen Ulfstand og dennes Hustru Anna Parsberg. Efter Ulfstands Død i 1594 gik Ejendommen over til Hans Skovgaards Børn, og paa Christian den Fjerdes og Frederik den Tredies Tid ejedes den af Rigshovmester Joachim Gersdorff. Medens denne beboede Gaarden, var den daværende spanske Gesandt, Grev Bernardino de Rebollelo (om hvem et uhjemlet Sagn fortæller, at han havde en Sommerbolig i den senere saa navnkundige Collinske Gaard i Bredgade, nuv. Nr. 4) en kær og hyppig Gæst hos Gersdorff, om hvem de Rebollelo udtaler, at han havde mere af en Spaniers end af en Franskmands Væsen. Paa denne Tid (1647) er det da, at Christian den Fjerde flytter Østerport til den nye Østervold og sløjfer den gamle Vold samt tilkaster Voldgraven udenfor Gersdorffs Gaard. Pladsen udenfor denne bliver dog henliggende i et næsten ufremkommeligt Uføre med Bakker og Dale, som bevirkede, at den af den københavnske Folkevittighed fik Navnet „Hallandsaas" efter Højderyggen i Halland hæftet paa sig. Først i 1670 blev Pladsen planeret og udlagt til Torv under Navn af „Kongens Torv", det nuværende Kongens Nytorv.

Da Svenskerne i 1659 indeslutter og belejrer København, bliver der undersøgt, hvor mange Mænd hver Ejendom kunde stille til Byens Forsvar, og af det den 10de Januar s. A. optagne „Mandtal over dem, der kan gaa til Volds" anføres under

Kiøbmager Kuortier

effter velviese Borgermester och Raadtz Beffalling omgaaet udi och der opteignett alle Mandtzperson, som Gewehr bere kand, och det richtig hos hver Mand som følger.
Østergade. Vb. Hr. Rigens Hoffmeister 17,

hvorefter der anføres Navnene paa de 17 Mand, som Gersdorff kan afgive til Voldenes Besætning.

Nogle Aar senere ejedes Gaarden af Viceadmiral, tidligere Statholder i Norge, Niels Trolle, og medens denne er Ejer, nedbrænder den i 1666.

Paa Christian den Femtes Tid købtes Gaarden af Storkansler, Grev Frederik Ahlefeldt, der udvidede dens Areal betydeligt ved Køb af en Del af de tidligere Fæstningsværker og opførte en ny, statelig Bygning i 2 Etager, Kælder og Kvist, ligesom han lod Ejendommens Facade vende ud mod Kongetorvet.

Da Ahlefeldt døde i 1686, gik Ejendommen over til Sønnen, Grev Carl Ahlefeldt, som ejede den indtil sin Død i 1722.

Medens denne er Ejer, gav han i sin Gaard Husrum for en i Oktober 1701 under Navnet „Det lovlige Kunstakademi" stiftet Kunstskole, der her holdt ugentlige Møder og Tegneøvelser, den første, spæde Begyndelse til det senere kongelige Akademi for de skønne Kunster. Denne Kunstskole var i Lighed med andre lignende Skoler helliget St. Lukas, og da den havde opnaaet en lille Understøttelse af Kongen, Frederik den Fjerde, viste den sin Taknemmelighed ved kort Tid efter at foranstalte en „St. Lukas Festin", ved hvilken Lejlighed Ahlefeldts Gaard var rigt dekoreret og Vinduerne ud mod Torvet pragtfuldt illuminerede.

Efter Grev Carl Ahlefeldts Død solgte hans Arvinger Gaarden til Godsejer Johan Lehn til Hvidkilde, der den 24de December 1731 solgte den til Gehejmeraad Frederik v. Gram.

Denne ombyggede Ejendommen med en pragtfuld, rigt dekoreret Facade, og Gaarden gik herefter under Navn „Grams Gaard". Adgangen til Ejendommen var gennem en Port i et særskilt Portparti, der var opført ved den Fløj, der laa modsat Fløjen mod Østergade, og den laa udfor den paa Torvet ved Hjørnet af Ny Adelgade i 1680 opførte Hovedvagt, som dog var blevet ombygget i 1724.

Over Porten var anbragt et Sandstensvaabenskjold, der var delt i to Felter med en tiltagende Halvmaane og 3 Stjerner. Det var Familiens Grams Vaaben, og det smykker endnu den Dag i Dag Frontispicen paa Hôtel d'Angleterres Facade.

Naar man kom gennem Porten, stod man inde i Ejendommens store Gaardsrum, og Hovedindgangen til selve Bygningen var i den Fløj, der stødte op til Østergade.

I Gaarden fandtes en Del Bygninger, der afgav Boliger for Tjenerskabet samt Stalde og Vognporte. Til højre for Porten og Gaardsrummet laa den store, dejlige Have, der strakte sig bag Husene i Ny Adelgade og den lukkede Gyde, Prammandens Gang, bag Grønnegade Nr. 18 til 30 og hen til Baghusene i den smalle Gyde, Peder Madsens Gang.

Gram døde i 1741, hvorefter den overtoges af hans Arvinger, af hvilke Overjægermester, Gehejmekonferensraad Carl Christian Gram beboede den til sin Død 1780.

Medens denne beboer Ejendommen, er Kælderen i Hovedbygningen udlejet til en Vinhandler Simonsen, hvad man bl. a. erfarer af Ekstraskatten i 1762, i hvilken der anføres:

> Jeg undertegnede boende i Geheimeraad Grams Kielder som Viin-Handler haver hos mig Hustru og en Dreng navnlig Andreas og en gammel Kone ved Navn Anna, som er en Enke. H. I. Simonsen.

I 1787 var Beboerne Gehejmekonferensraadinde Sophie Magdalene Kragh Juel Wind, f. Gram, Enke efter Justitiarius Baron Kragh Juel Wind, samt Gehejmekonferensraad, Statsminister Joachim Schack Rathlou.

Paa denne fine og fornemme Ejendom, hvis Beliggenhed jo var saa ideel som mulig, med stor Facade mod Byens fornemste Torv, gode Udenomsrum og stor Have, fæstede Gottfried Rau nu sit Blik, thi her havde han netop det, han søgte.

Da Ejerinden, Gehejmeraadinde Kragh Juel Wind, ikke var utilbøjelig til at sælge sin Ejendom, hvor hun netop var i Færd med at opføre en Staldbygning, begyndte Rau at indlede Underhandlinger med hendes Lavværge Rosenvinge Kolderup. Underhandlingerne førte hurtig til det Resultat, at Rau købte hele Ejendommen for en Sum af 48,000 Rdl. dansk Courant, og i denne Sum var tillige indbefattet Møblementet; Sælgerinden forpligtede sig til paa sin egen Bekostning at fuldføre den paabegyndte Nybygning og at for-

syne Værelserne i dennes 2den Etage, hvor Rau selv skulde have Bopæl, med Betræk (ɔ: Tapeter), Gibsloft og Ovne samt at lade alle Værelserne i Forhusets 2den Etage (ɔ: 1ste Sal) hvidte, male og delvis tapetsere.

Den 17de Juli 1795 underskrev begge Parter Skødet, og dette, der endnu eksisterer in originali, lyder saaledes:

Nr. 106 C. 7 Hundrede Rigsdaler.
1795

Underskrevne Enke Frue Gehejme Conferensraadinde Sophie Magdalene Baronesse Kragh Juel Wind, føed Gram, tilstaaer herved og vitterlig giør: at jeg til Tracteur Herr Gottfried Raue haver solgt og afhændiget, ligesom jeg herved fra mig og mine Arvinger sælger og aldeles afhændiger til ham og Arvinger min her i Staden i Kjøbmager Qvarteer paa Hjørnet af Kongens Nyetorv og Øster-Gade under Nye Matriculs Nr. 61 beliggende Gaard med tilhørende Hauge og Grund saaledes som samme af Længde, Bredde, Dybde og Figur findes anført og beskreven i Maalebrevet af 23de Junii 1731, saa og 2de Portioner Spring-Vand, samt de paa Grunden staaende Bygninger med alle dertil hørende Muur- og Nagelfaste Appertinentier saaledes som samme nu befindes og som de i Vurderings-Forretningen af 14de Januarii 1754 findes beskrevne, item de paa den Kjøberen allerede overleverede Specification anførte Meubler, og endelig den under Arbeyde værende grundmuurede Stald og Remisse-Bygning, hvilken paa min Bekostning forsvarlig skal blive opført og efter den Kjøberen overleverede Tegning inden Michaelis d. A. fuldfærdig, samt at i dens 2den Etage anlæggende Værelser med Betræk, Gibslofte og Ovne forsynet; ligesom jeg og skal lade alle Værelser i Forhuusets 2den Etage paa min Bekostning hvidte, mahle og iøvrigt reparere saa og en Del deraf med Papiirs Betræk forsyne. Bemeldte Ejendom, der i Følge Polise Nr. 325 i denne Stads Brand-Kasse er forsikret for den Summa 20,000 Rdlr., sælges med den Rett, som jeg samme haver eyet og besiddet og med den Grund som forbemeldte Maalebrev udviser; Og da Kjøberen Herr Tracteur Gottfried Raue haver tilfredsstillet mig for den accorderede Kjøbe-Summa Aatte og Fyrretyve Tusinde Rigsdaler Dansk Courant ved sin til mig Dags Dato for Capital 30,000 Rd. udstædte første Prioritets Pante-Obligation, og for Resten af Kjøbe-Summen har contanteret mig, og saaledes erlagt fuldkommen Valuta; Saa erklærer jeg i Kraft af dette mit Skjøde ham og Arvinger for fuldkomne og retmæssige Eyere af foran recenserede Grund og tilhørende Eyendomme, intet undtagen, hvilket alt tilskjødes ham og Arvinger med den Adkomst og fuldkomne Eyendoms Rett, som jeg det selv hidintil haver besiddet, og som de paa Eyendommen havende Adkomstbreve tilstrækkelig hjemle.

Oftbemeldte Gaard og Eyendom, hvoraf Kjøberen hæver den fra sidstafvigte Paaske-Flyttetiid afgaaende Leye, kan han strax tiltræde paa de af mig allerede bortleyede Værelser og Bekvemmeligheder nær, som af ham ikke tages i Besiddelse førend Leye-Tiiden er udløben. Fra denne Dag

Udsigt fra Grams Gaard over Kongens Nytorv ca. 1755. — Efter et Stik i Bymuseet.
Aussicht von Gram's Palais über Kønigs Neumarkt ca. 1755. — Nach einem Kupferstech in dem Stadtmuseum.
View from Gram's Palace over the King's Newmarket ca. 1755. — After a print in the townmuseum.

af staaer Gaarden for Kjøberens Regning og Risico i alle Tilfælde, og haver han at udrede alle af Eyendommen fra Dags Dato af gaaende Skatter og Onera.

Dette Skjøde, som paa min Bekostning ved Hof og Stads-Retten maa læses, protocolleres og paategnes, bekræftes med min og Laugværges Haand og Segl samt 2de Vitterligheds Vidners Underskrift.

Kiøbenhavn den 17de Julii 1795.

Kragh Juell Wind føed Gram.

Som Laugværge
Rosenvinge Kolderup
Til Vitterlighed underskrive
Hans Nørregaard
Pouel Drachmann

At der i Anledning af dette Kjøb ingen skrivtlige Conditioner existerer eller Kjøbe-Contract været oprettet, kan vi, naar forlanges, med Eed bekræfte.

Gottfriedt Raue Kragh Juell Wind føed Gram

Læst i Kiøbenhavns Hof- og Stads-Ret, Mandagen den 27de Julii 1795. protocolleret

E. B. Fogh C. W. Falbe H. Feilberg
Kongl. Fuldmægtig

Nu var Købet af den Gramske Gaard altsaa blevet en fuldbyrdet Kendsgerning, og Gottfried Rau stod som Ejer af en af de bedst beliggende Ejendomme paa selve Byens Hovedtorv, og det maa vel kunne siges, at han ved dette Køb havde gjort en god Forretning. Men det holdt haardt for ham at skulle udrede de 18,000 Rdlr., som han skulde betale Kontant, thi de Penge ejede han ikke.

Han gjorde da det, som i hin Enevældens Tid var ret almindeligt, nemlig at rette en ydmyg Bøn til Landsfaderen om at komme ham til Hjælp med et Pengelaan, og han indgiver da henholdsvis den 24de Juni og 6te Juli Ansøgning til Kong Christian den Syvende, om denne vilde hjælpe ham til at afslutte Købet af den Gramske Gaard ved at garantere for en Sum af 17,000 Rdl., dem, han ikke selv saa sig i Stand til at udrede.

I Ansøgningen skriver Rau bl. a., at han har udset forskellige Steder og „beseet og søgt til et got og anstændigt Auberge her i Staden, siden mit eget af Ilden blev fortæret".

For de 17,000 Rdl., som han ansøgte om at maatte faa af Majestætens Kasse, tilbød han som Sikkerhed at give en 2den

Prioritet i Gaarden paa Kongens Nytorv samt lige Panteret i den ham tilhørende Emdrup Ladegaard ved Lundehussøen med tilhørende Jord, ca. 12 Tdr. Hartkorn. Samtidig forelagde han en Status over, hvorledes den af ham tilbudte Sikkerhed efter hans Beregning stillede sig.

Hans afbrændte Gaards Grund var den 30te Juni af Murmester Quist blevet beregnet at være ca. 3140 Kvadrat Alen til en Pris af 2½ à 3 Rdlr. pr. Kv. Alen til ..... Rdlr. 8,860.—

herfra gaar:

Assurancesummen var	Rdlr. 28,500.—		
Panteobligation Rdlr. 16,000.—			
10 % Dekord af Assurancesummen	„ 2,850.—		
		„ 18,850.—	
			„ 9,650.—
Hans Møbler og Indbo var assureret for Rdlr. 8,000.—, hvoraf han har mistet ¾ Delen, men beregner dog kun Erstatningssummen til.....			„ 4,000.—
			tilsammen ..... 22,510.—

Efter denne hans Beregning skulde de ansøgte 17,000 Rdlr. overstiges med 5,510 Rdlr., som, efter at Majestætens Kasse var blevet fyldestgjort, vilde blive til Fordel for Debitor.

Dette saa jo nok meget lovende ud, men Finanskollegiets Syn paa det var rigtignok anderledes, da det havde underkastet Raus Beregning en nøjere Undersøgelse.

Finanskollegiet bestod den Gang af de tvende Statsministre, Greverne E. H. Schimmelmann og C. D. F. Reventlou, Konferensraad K. Wendt, Etatsraad Im. C. Ryge (Fader til Skuespilleren, Dr. Ryge) og Etatsraad I. N. Tetens. Disse undersøgte de indkomne Andragender fra Rau meget nøje, og i en „allerunderdanigst Forestilling" henledte de Kongens eller vel rettere Kronprinsens, den senere Kong Frederik den Sjettes, Opmærksomhed paa,

at Gottfried Raus Opstilling ikke var ganske overensstemmende med Virkeligheden.

Rau havde nemlig ikke medtaget en Gældspost til Fonden ad usus publicos, der i sin Tid havde ydet ham et Laan, paa hvilket der endnu resterede 5,500 Rdlr. mod 2den Prioritets Panteret i hans for 8,000 Rdlr. assurerede Møbler, og dette Laan var til en Rente af 2¾ %.

Som Følge deraf omposterede Finanskollegiet Raus Opstilling saaledes, som det mente, at Opgørelsen i Virkeligheden vilde komme til at lyde, nemlig:

Assurancesummen for den afbrændte Gaard		Rdlr.	28,500.—
hvorfra afgaar 20 %		„	5,700.—
Rau kan saaledes i Løbet af 4 Aar vente at faa ...		Rdlr.	22,800.—
Brandkassens 1ste Prioritet	Rdlr. 16,000.—		
½ Aars Rente heraf til 11te Juni Termin	„ 320.—		
	„	„	16,320.—
		Rdlr.	6,480.—
Fonden ad usus publicos: 2den Prioritet	Rdlr. 5,500.—		
½ Aars Rente til 11te Juni Termin	„ 75.60		
		Rdlr.	5,575.60
		Rdlr.	903.36
Hans afbrændte Gaards Grund		„	8,860.—
Erstatningssummen for hans Møbler		„	4,000.—
De i Behold værende Møbler anslaas til		„	4,000.—
		Rdlr.	17,763.36

Finanskollegiet bemærkede endvidere, at det var tvivlsomt, om

den nye Gaard paa Kongens Nytorv ved eventuelt Salg vilde kunne gaa over den 1ste Prioritet, som Sælgerinden havde deri, ligesom det heller ikke mente, at Emdrup Ladegaard var mere værd end den allerede indestaaende 1ste Prioritet, hvorimod man med Hensyn til Laanet fra Fonden ad usus publicos vel nok kunde gaa ud fra, at Rau havde været i den gode Tro, at samme kunde blive indestaaende hos den eventuelle nye Køber. Man mente dog nok at kunne komme til en Ordning med Fonden gennem en Forhandling mellem denne og Finanskollegiet, saafremt Kongen vilde autorisere dette dertil. Sluttelig henstillede Kollegiet til Kongens Resolution, at de 17,000 Rdlr. blev bevilget Rau, og at denne da gav Finanskassen en 2den Prioritet i den nye Gaard med tilhørende Møbler samt i Emdrup Ladegaard og overdrog Finanskassen den afbrændte Gaard; af Laanet skulde svares 4 % i Rente pro anno samt aarlige Afdrag.

Denne Indstilling approberede Kongen i Statsraadet paa Frederiksberg Slot den 7de August.

Rau skulde imidlertid bruge flere Penge til Anskaffelse af Møbler m. m., og han ansøger da Kongen den 2den September om et nyt Laan, denne Gang paa 1,872 Rdlr., Finanskollegiet indstiller, at han faar 1,000 Rdlr., men den 16de September resolverer Kongen, at han kun kan faa 844 Rdlr., hvormed Rau altsaa maa lade sig nøje, omend med blødende Hjærte.

Da Rau havde underskrevet Skødet og faaet det tinglæst, saa at han nu havde faaet fuld Raadighed over Ejendommen, bekendtgør han i Adresseavisen for Tirsdag den 28de Juli 1795 følgende.

Da in meiner neuen Wohnung an der Ecke Oſterſtraße und Königs Neumarkt 61 die Zimmer für die in meinem vorigen Hauſe gehabten Club eingerichtet ſind, ſo unterlaße ich nicht den reſpectiven Mitglieder dieſer Club hiermit ergebenſt anzuzeigen, daſs von nächſtkommenden Freytag an darin geſpeiſet werden wird.

G. Rau.

Den Klub, der her omtales, maa være den tidligere Engelske Klub, hvem Hotellets Navn skyldes, og som nu havde forandret Navn til Koalitionsklubben; den havde Kontrakt med Rau om fast Lokale hos ham, saa han maatte derfor først og fremmest sørge for, at den efter Branden ikke forblev husvild mere end nødvendigt var.

Lidt efter lidt kommer han i Orden paa Hotellet, og den 25de September faar han af Kongen Tilladelse til at maatte overføre sit Traktør-Privilegium med tilhørende Ret til at holde aaben Vinkælder til den nye Gaard. Samme Dag, han faa Tilladelsen, averterer han, at han ønsker at leje en Kælder, der kan rumme 30 à 40 Oksehoveder, i Nærheden af Østergade; dette Kvantum repræsenterer ca. 12,000 Flasker, saa Rau venter sandsynligvis paa et større Vinforbrug baade i sin „aabne Vinkælder" og i Hotellet. Da han i samme Avertissement tilføjer: „en Skildpade forlanges tilkiøbs", har man maaske Lov til at gætte paa, at det er Koalitionsklubben, der skal delikateres med denne lækre Spise.

I samme Maaned opholdt den engelske Forfatterinde, Mary Wollstonecraft (i sit Ægteskab med William Godwin blev hun Moder til den engelske Digter Shellys Hustru), sig i København, og sine Indtryk af Byen har hun skildret i en Række Breve, som hun senere udgav i en Bog, der var trykt i London 1796.

Under sit Ophold i København boede hun paa Hôtel d'Angleterre, og om dette skriver hun følgende: „Jeg har logeret i et Hotel, der ligger paa en stor aaben Plads, hvor Tropperne ekscerserer, og der holdes Torv (Torvehandelen var efter Branden blevet forlagt fra Gammeltorv og Nytorv til Kongens Nytorv). Mine Værelser er meget gode. Paa Grund af Ildebranden blev det sagt mig, at Regningen vilde blive stor; men da jeg lige nu betalte min Regning, fandt jeg Beløbet forholdsvis langt mindre end i Norge, skønt Middagen i enhver Henseende var bedre."

I November Maaned maa Rau være blevet fuldt færdig med Ejendommens Omdannelse til Hotel, og Mandag den 23de November meddeler han paa Dansk og Tysk i Adresseavisen:

Mine ærede Venner og Bekiendtere har jeg herved den Ære at bekiendtgiøre, at jeg bliver ved som forhen at holde table d'hôte om Aftenen, og at jeg igien er forsynet med et complet sorteret Forraad af Vine, saa at jeg kan opvarte med allerbeste, mellem og ordinaire Vine efter Prisernes Beskaffenhed i smaae og store Quantiteter. Med Forsikring af den billigste og mulig beste Betiening, vil jeg have mig paa det beste recommanderet.

G. Rau,
boende paa Hiørnet af Østergade og
Kongens Nyetorv No. 61.

Faa Aar efter at Rau er blevet Hotelejer paa Kongens Nytorv, har han faaet for lidt Plads til sin Virksomhed, og paa det Tidspunkt var der egentlig kun to Førsteklasses Hoteller foruden hans, nemlig Hôtel Royal paa Hjørnet af Fortunstræde og Ved Stranden og Hôtel du grand Nord paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Vingaardstræde.

Hôtel Royal tilhørte Traktør Heinrich Wilhelm Løbel, som havde købt det ved Auktion den 9de December 1789. Ved Byens Brand var dette mellem de Bygninger, der brændte, og da det skulde genopføres, fulgte Løbel sin Kollega Raus Eksempel og ansøgte Kongen den 28de August om at maatte faa bevilliget et Laan paa 10,000 Rdlr. til Hotellets Genopførelse, men dette blev afslaaet ham den 5te September.

Det andet Hotel var Konferensraad Carsten Anchers Gaard, som i 1796 blev købt af Traktør Ernst Møller, der her indrettede „Hôtel du grand Nord".

Selv om Byen den Gang kun var forholdsvis lille, idet den kun strakte sig indtil Voldene, der den Gang omgærdede København, var 3 Førsteklasses Hoteller dog ikke ret meget for de Rejsende, naar disse kom for at gæste Byen. Rau beslutter sig derfor, for at skaffe mere Plads, til at foretage en Ombygning af Hôtel d'Angleterre, og ved det nye Aarhundredeskifte bygger han

Østergade med Hotel d'Angleterre (til højre) ca. 1800. — Efter et koloreret Stik i Bymuseet.
Osterstrasse mit Hotel d'Angleterre (rechts) ca. 1800. — Nach einem kolorierten Kupferstech in dem Stadtmuseum.
Eaststreet with Hotel d'Angleterre (to the right) ca. 1800 — After a coloured print in the townmuseum.

en Etage til paa samme, saa at han den 24de November 1800 kan lade sin ombyggede Ejendom vurdere.*)

Af denne Vurderingsbeskrivelse ser man, hvorledes Hôtel d'Angleterre var indrettet i Aaret 1800, efter at Gottfried Rau havde faaet det ombygget, men til et velordnet Hotel hører der jo ogsaa Personale, og af den Folketælling, der blev foretaget den 1ste Februar 1801, faar man at vide, hvor mange faste Folk Rau havde boende hos sig.

Foruden Rau selv, hans Hustru og deres 15-aarige Datter, Isabella, boede der paa Hotellet: en Kok ved Navn C. Gutmann, der allerede i 1787 tjente hos Rau, da denne boede i Carsten Anchers Gaard, to Vinkypere (af hvilke den ene, H. C. Kieler, senere i Laxegade havde en bekendt og søgt Vinstue, der i Folkemunde gik under Navnet „Kieler Omslag"), en Portner, en Kusk, en Taffeldækker, en Markør, 6 Tjenestepiger og 2 Karle, altsaa en fast Stab paa 15 Personer.

Blandt Hotellets Rejsende findes ved denne Folketælling anført den svenske Baron Stiernblad med Kusk og Tjener.

I den Aaret i Forvejen af Rasmus Nyerup udgivne „Kjøbenhavns Beskrivelse" anføres, at Hôtel d'Angleterre var et Sted, „hvor udenlandske Rejsende og indenlandske Herskaber pleje at

*) I denne Vurderingsforretning, der takserede Hotellet til en Værdi af 93,000 Rdlr., beskrives dette saaledes:

Mod Kongens Nytorv laa Hovedbygningen, 3 Etager høj paa 17 Fag, med Kælder under hele Huset samt med Vinkeltag; mod Østergade var der ligeledes 3 Etager, 4 Fag, samt en Kælder, der havde Nedgang fra Østergade. Indgangen til Hotellet var mod Hovedvagten og bestod af en Indkørselsport af Bornholmer Sten.

I Kælderen fandtes en Stue mod Østergade, Køkken med aaben Skorsten, to Bagerovne, Anretterbord, Hylder og Rækker; mod Kongens Nytorv fandtes endnu et Køkken med aaben Skorsten med Komfurindretning, Anretterbord, Hylder og Rækker. Ud mod Gaarden fandtes to Kælderrum med Vandpumpe, Opstander og Pumperedskaber.

I 1ste Etage (ɔ: Stueetagen) fandtes mod Hovedvagten et Værelse paa 3 Fag med dobbelte Vinduer, panelet, betrukket og malet, forsynet med forgyldte Lister, Gibsloft, 2 Søjler, en Fajance-Kakkelovn i en Niche, endvidere et Værelse paa 2 Fag, samme Udstyrelse, men med et fast Spejl og en Toetages-Pyramideovn. Derefter et Tofags-Værelse som det forrige, et Trefags-Værelse udstyret paa samme Maade, men forsynet med 2 faste Spejle, forgyldte Sirater, 2 Borde med Skabe under, belagt med Marmor-

logere", ligesom det ogsaa nævnes som „en af Byens anseeligste Herbergeergaarde".

Hvad man nu forstaar ved en Restaurant, hvor saavel Damer som Herrer kan indtage deres Maaltider, kendte Datiden ikke til, og vilde de københavnske Herrer (om Damerne kunde slet ikke være Tale) spise udenfor Hjemmene, gik de enten til Hotellerne, til en eller anden Spisevært, f. Ex. den engelske Traktør Marsleet paa Købmagergade, eller til de bedre, saakaldte „Spisekvarterer", af hvilke der bl. a. var Bruun og Richter paa Kongens Nytorv, Eisen og Ney.

Konditorierne, der da var noget helt nyt, var ogsaa begyndt at komme i Mode, men paa disse nødes kun Punsch, Chokolade, Kaffe og Kager samt Likører, navnlig Ratafia, Osquebad og Anisette.

Deres Indehavere var for det meste Italienere og Schweizere. Enkelte af disse kaldtes for „Aquavitskænkere", bl. a. Sultani, der boede paa Kongens Nytorv Nr. 167, det nuværende Nr. 18, hvorfra han i 1797 flyttede til Nr. 141, det nuværende Nr. 17, hvor han blev Grundlægger af Stephan à Porta & Co.s Konditori. Efter at Sultani var flyttet til Hjørnet af Kongens Nytorv og Lille Kongensgade, kan man i Københavns Vejviser for 1798 læse, at „Æbleskiver bages hos Sultani".

plader, endvidere en Fajance-Kakkelovn. Derefter kom et lignende Tofags-Værelse med fast Spejl og en Toetages-Tromleovn samt et Trefags-Værelse. Hjørneværelset havde 2 Fag mod Torvet og 4 Fag mod Østergade, panelet, betrukket, fast Spejl, 2 Søjler og en Fajance-Kakkelovn i en Niche.

I samme Etage fandtes mod Gaarden en Afdeling paa 1 Fag, et Tofags-Værelse, endvidere en Afdeling paa 1 Fag, hvorfra der var Udgang til Trappen, som gik gennem alle 3 Etager. Trappen var i Fløjen mod Østergade. Endvidere var der en Gang i 2 Afdelinger, fast Skab, Væggene betrukne med Kattun. Derpaa fulgte et Værelse paa 4 Fag, panelet, betrukket og malet, en fast Skænk med dobbelte Døre samt en Fajance-Kakkelovn. Efter dette kom et Værelse med aaben Kamin, et Gaardværelse paa 3 Fag og med 1 Fag i Gavlen, i hvilken der tillige fandtes en Dør ud mod Porten. Endnu 73 Aar efter denne Vurdering var Stueetagens Indretning omtrent uforandret, som da Rau var Hotelværten.

I 2den Etage (ɔ: 1ste Sal) laa ud mod Torvet et Trefags-Værelse, panelet, betrukket med Papir, Gibsloft samt med en 2-Etages Vindovn paa Jernfod med Marmorplade under. Bag dette Værelse laa med Gaarden en Sal paa 6 Fag, med sirede Vægge og forgyldte Lister. I denne Sal fandtes en Orkesterforhøjning med forgyldte Balustre samt en Fajance-Kakkelovn;

Af andre datidige Konditorer kan nævnes: Comestabili paa Østergade og Pleisch paa Amagertorv, hvilken sidste Forretning var grundlagt af Major, Konditor og Urtekræmmer I. M. Aagaard (senere Ejer af Iselingen ved Vordingborg), der ligesom Gottfried Rau leverede store Dessertanretninger ud af Huset. Endvidere fandtes paa Østergade Konditorerne Lorenzo Gianelli og F. A. Howitz.

I Raus Spisesal fandt, om man kan fæste Lid til Traditionen, en tragisk Begivenhed Sted Fastelavnsmandag den 25de Februar 1805, thi da fik Stamfaderen til den Priceske Kunstnerfamilie, Artisten James Price, et Kyllingeben i Vrangstruben, saa at han fandt sin Død paa Hotellet.

Kunstnere er nu begyndt at finde Vejen til Hotellets Koncertsal, og den 14de Februar 1803 gav saaledes Hr. og Madame Miartini „en stor Vocal- og Instrumental-Concert", ved hvilken Lejlighed Ægteparret assisteredes af ingen ringere end Koncertmesteren og Sangeren Edouard du Puy, som foredrog en Violinkoncert.

I Datidens København var det kun smaat med offentlige Forlystelser udover Teatrets samt Casortis og James Prices Pantomimer og ekvilibristiske Forestillinger paa „Dansk Sommer-

ved Siden var der 2 Retirader med hvide Vægge og en Opgang til Orkestret. — Mod Torvet var der 2 Tofags-Værelser samt 1 Trefags-Værelse med en dobbelt Glasdør, der førte ud til en lille Altan med Jerngelænder.

I dette Værelse var der Bryst- og Pillepanel; Væggene var betrukne med rødt Damask, og der var 2 faste Spejle, Gibsloft samt en Fajance-Kakkelovn. Op til dette Værelse stødte 2 Værelser paa henholdsvis 2 og 3 Fag, udstyret paa samme Maade som det forrige. Hjørneværelset havde 2 Fag mod Torvet og 2 Fag mod Østergade, var malet og betrukket samt forsynet med en Toetages-Vindovn med Tromle. Mod Gaarden var der et Etfags-Værelse, fra hvilket man kom til et Forværelse, der førte ud til Trappen.

I 3die Etage (ɔ: 2den Sal) fandtes 11 Værelser mod Torvet, 1 Værelse mod Østergade, og til Gaarden var der 10 Værelser.

I Gaarden laa det grundmurede Baghus paa 12 Fag og 3 Etager højt med Vinkeltag. I denne Bygning fandtes 2 Stalde med 17 Spiltouge samt dobbelt Vognskur; Etagerne ovenover rummede 14 Værelser og 2 Smaakamre. Endvidere fandtes et lille Sidehus paa 1 Etage med Halvtag.

Op til Gaarden laa den store Have, hvori der var en Del Frugttræer samt en lukket Keglebane med Skænkestue.

National-Teater" paa Vesterbro. Klubbernes og Foreningernes Underholdninger, Forestillinger og Baller var kun for Medlemmerne, og offentlige Maskerader havde jo været forbudt siden 1772, hvorimod Foreningerne af og til havde afholdt private Maskerader.

Da er det, at Kongen den 25de Februar 1803 resolverer, „at Tilladelse til at holde masquerede Baller for Betaling herefter skal søges igiennem det Kongelige Danske Cancellie, og at de offentlige Masquerader, som bevilges, skulle paa ethvert Sted staae under Politiets nøje Tilsyn".

Gottfried Rau maa have faaet Nys om denne kongelige Resolution og straks have indgivet Ansøgning til Kancelliet, thi samme Dag som Resolutionen bekendtgøres, nemlig den 1ste Marts, faar han Tilladelse til „i denne Vinter een Gang hver Uge for Betaling at give offentlige Masquerader". For hver Maskerade skulde han i Fattigafgift udrede 50 Rdlr. Denne Tilladelse fik han udvidet den 26de Juli og 18de November til yderligere at omfatte tilsammen 6 Maskerader, og den 2den Marts 1804 fik han Tilladelse til at afholde 2 Maskerader, stadig mod for hver at betale 50 Rdlr. i Fattigafgift.

Ugebladet „Politivennen" drager i sit Nr. 255 for 1803 til Felts mod Maskeraderne i følgende harmdirrende Ord. „I nogle af de sidste Aar, men især i denne Vinter have Maskerader ret taget Overhaand hos os. Private, Klubber, Gjestgivere holde Maskerader. Kristne og Jøder, Rige og Fattige, Høje og Ringe, Stormænd og Haandværksdrenge, bivaane dem med et Raseri, der harmer Menneskevennen."

Det hjalp dog intet, hvad den gamle Jeronimus, forklædt som „Menneskeven" harmedes over i „Politivennen", thi Folk vilde paa Maskerade, og de gik der ogsaa.

Datidens Memoirer omtaler Maskeraderne hos Rau, og den brave Ankersmed Caspersen fortæller saaledes i sine efterladte Erindringer, at han deltog i en af Raus Maskerader sammen med 11 af sine Bekendte, der alle var iført det asiatiske Kompagnis smukke Sluproerdragt, og som opførte en i Forvejen indøvet skotsk Reel.

En af Maskeraderne averteres i Adresseavisen for Tirsdag den 6te December 1803 saaledes:

Med allerhøjeste Tilladelse bliver Søndagen den 18de December førstkommende i min Gaard paa Kongens Nytorv offentlig Bal en Masque. Ingen indlades uden i anstændig Masqueradedragt eller med Domino; det staaer enhver frit for at demasquere sig efter Kl. 11½, men ikke før. Ballet begynder Kl. 7½ og vedvarer til Kl. 5. Paa Mandag og derefter kan Billetter erholdes à 1 Rdlr. pro Persona.

Tracteur Rau.

Maskeraderne den Gang har vel næppe været meget forskellige fra Nutidens, thi Nordboerne ejer jo ikke Sydboernes Evne til i Forklædning at kunne slaa Gækken løs og gaa ind i den Karakter, som den iførte Dragt kræver. Da, som nu, har de vel ikke været andet end Baller, kun med den Forskel, at de Deltagende var maskerede.

Der var dog en Gang ved en af Maskeraderne hos Rau en Maske, der symboliserede Tidens overhaandtagende Skrivefærdighed, idet denne Maskes Kjole var besat med Ugeblade, medens Hovedbedækningen bestod af et firkantet Transparent. Paa dettes ene Side stod „Stolte Løgne for Penge", paa den anden „Lærde Dumheder", paa den tredie „Noget af alt" og paa den fjerde „Intet i det hele".

Hvis man ikke selv ejede Maskeradedragt, kunde man leje saadanne forskellige Steder, bl. a. hos Calmer i Vimmelskaftet, og vilde man leje særlige Parykker, kunde man faa disse hos „Peruquemagermester" Heldt i Borgergade Nr. 196. Denne havde særlige Parykker for: Bønder, Amagere, Husarer, Munke, Polakker, Kinesere og Negere. Man kunde ogsaa hos ham leje en Dameparyk paa 1 Alens Højde (!) samt en Mandsparyk, der var 11 Tommer høj og en do., der var 10 Tommer bred paa hver Side.

I selve Hôtel d'Angleterre havde forøvrigt en Mand ved Navn Melchior installeret en Udlejning af Maskeradedragter, saa man behøvede altsaa ikke i Forvejen at have Besvær med at forskaffe sig en saadan.

Rau var dog ikke blevet ene om at have Tilladelse til at holde offentlige Maskerader, thi han havde til disse faaet en Konkurrent i Christian Bjørn, Fuldmægtig paa Teater- og Hofkontoret, og gift med den smukke, dygtige Danserinde Marie Christiane Lorentzen.

Bjørn havde i April 1803 henvendt sig til Kronprinsen med Ansøgning om at maatte faa Hofteatret overladt til offentlige Bals en Masque, hvor en af Byens bedste Konditorer skulde holde kold Buffet med Konfiturer og Forfriskninger.

Tilladelsen blev givet ham den 14de Juni, og hans første Maskebal fandt Sted i November.

Et af disse Baller er forøvrigt skildret af Steen Steensen Blicher i Novellen „Maskeraden".

Rau havde dog en Trumf paa Haanden fremfor Konkurrenten Bjørn, nemlig at han i sine egne Lokaler kunde servere ikke alene med kolde Anretninger og Forfriskninger, men ogsaa med Soupéer, hvilke sidste Hofteatrets Lokaler jo ikke var indrettet paa.

Ønskede Bjørns Gæster derfor varme Anretninger, maatte de køre andetsteds hen, f. Ex. hen til Richter paa Kongens Nytorv, hvilket jo fordyrede Fornøjelsen med Vognlejen fra og til Hofteatret, hvortil ogsaa kom, at Bjørns Maskerader kostede 2 Rdlr. pro pers., medens Rau kun tog 1 Rdlr.

I Raus Familieliv var der sket den Begivenhed, at hans kun 16-aarige Datter, Isabella, den 6te Juli 1802 var blevet gift med en indvandret Tysker. Denne, der var fra Ansbach i Bayern, hed Johan Schmetzer, og den 2den Februar 1801 havde han faaet Borgerskab i København som Hyrekusk, altsaa som en Vognmand, der udlejede Køretøjer til Befordring af Personer. Det vides nu ikke, om han muligvis som Hyrekusk har været Lejer hos Gottfried Rau, der jo i Følge sit Privilegium havde Kørselsret, og han saaledes i Hotellet har gjort Bekendtskab med Isa-

bella Rau; nok er det, det unge Par blev viet ovennævnte Dag i det katolske Kapel i København.

To Aar efter, nemlig den 15de Februar 1804, optager Rau sin Svigersøn som Kompagnon i Hotelvirksomheden under Firmanavnet Rau & Schmetzer, og Rau underretter Publikum den 29de December 1803 om, at dette Kompagniskab vil træde i Kraft ovennævnte Dato. Samtidig indkalder begge Parter saavel Kreditorer (Panteobligationskreditorer dog undtagen) som Debitorer til inden den 15de Februar at melde sig med deres respektive Krav og Indbetalinger for at det kan komme i Orden.

I Begyndelsen saa det nye Kompagniskab jo temmelig straalende ud, Hotellet gik lige saa godt som før, og Rau & Schmetzer fik kongelig Tilladelse henholdsvis 2den Marts og 6te Juli 1804 til i Sæsonens Løb at afholde 8 offentlige Maskerader.

Det var imidlertid kun tilsyneladende, at alt stod godt til, thi i Virkeligheden var Maskeraderne at ligne ved en Dans paa en Vulkan i gærende Udbrud.

Rau havde nemlig forbygget sig paa Hotellet, Gælden var vokset ham over Hovedet, Kreditorerne blev nærgaaende, og Penge havde Rau & Schmetzer ingen af.

For at undgaa den truende Fallit og deraf følgende Ruin gaar han atter til den, der havde hjulpet ham, da han købte Hotellet, nemlig Christian den Syvende. Denne resolverer da den 23de August 1804, at der skal nedsættes et Opbuds-Kommissarium bestaaende af Assessor Ole Borch og Vinhandler Haagen Hagen; disse tvende skulde da fungere som Skifte-Kommissærer for Rau & Schmetzer til Ordning af Firmaets Bo. I Resolutionen anføres, at Rau & Schmetzer ikke kan betale Kreditorerne straks, mener at kunne fyldestgøre disse „om føje Tid", saafremt det maa tillades Firmaet under Opsigt af Skifte-Kommissærerne selv „at bestyre deres Auberge og den dermed forbundne Viinhandel".

I den kongelige Resolution paalægges det derfor ovennævnte Kommissærer at tage Rau & Schmetzers Bo under Behandling og udstede Proklama i samme. Det skulde iøvrigt være Traktørerne tilladt at fortsætte „Auberget og Spiisningen, saavel for Rejsende som for Byens Folk samt Viinsalget paa samme Maade

som forhen imod at de for det som deraf indbringes aflægge Eder (ɔ: Kommissærerne) behørig Regnskab og Fordelen deraf opbevares til deres Creditorer".

Den 26de Oktober resolverer Kongen, at der skal udstedes Proklama i Boet til Indkaldelse af Kreditorerne, saa at Hotellets Drift uhindret kunde fortsættes. Det lykkedes nu at holde Hôtel d'Angleterre oven Vande, saa at et Skibbrud kunde undgaas, men det er selvfølgelig, at Driften herefter kun kunde gaa med stærke kraftige Pumpeslag under Kommissærernes kyndige Navigering.

Udadtil kom alt saaledes til at gaa som hidtil, og der afholdtes stadig Koncerter, Baller og Maskerader, til hvilke sidste Rau & Schmetzer jævnlig fik kongelig Bevilling, dog med den Forskel, at Fattigafgiften, som hidtil havde været 50 Rdlr. for hver Gang, nu blev bestemt at skulle være 10 % af den virkelige Fortjeneste ved Ballerne.

Det var ikke alene Baller og Maskerader, der afholdtes hos Rau; Sammenkomster af en helt anden Art fandt ogsaa Sted her. Da Brandmajor Brandemanns Enke saaledes blev begravet den 25de Oktober 1803, blev hele Ligskaren bagefter beværtet hos Rau, og da der i Ligfølget alene var 30 Kareter, maa det have været en Ligskare paa omkring 150 Personer, der skulde beværtes.

Skildpaddegilder hos Rau var meget i Mode, og ved et af disse blev der gjort en Kollekt for at hjælpe en Gældsarrestant ud af Slutteriet.

Blandt Hotellets Gæster i denne Tid skal blot fremhæves Hertugen af Holsten-Beck (Fader til Christian den Niende), der boede her i Oktober 1804, og som til sin Opvartning fik kongelige Betjente tildelt.

Aaret efter, nemlig i September 1805, logerede under sit Ophold i København den berømte tyske Frenolog Franz Joseph Gall ligeledes hos Rau.

Saa oprinder det for Danmark og København saa ulykkelige Aar 1807. Rau & Schmetzer har atter faaet Hotellet ombygget, og der bliver i den Anledning den 2den Maj foretaget en Vurderingsforretning, men denne Gang takseres Hotellet kun til en Værdi af 80,000 Rdlr. imod 93,000 Rdlr. ved forrige Vurdering.

Af Vurderingsforretningen fremgaar det, at Ejendommens Facade er blevet oliemalet samt forsynet med runde Medailloner og en muret Frise og Gesims under Taget.

Indvendig var der ikke sket væsentlige Forandringer med Undtagelse af, at den store Festsal er blevet oppudset og har faaet „8 forgyldte Lisener med forgyldte Kapitæler"; endvidere er der over Dørene blevet anbragt Gesimser og Konsoller samt andre forgyldte Sirater. Der var kommet 6 faste Spejle, 4 murede Nicher med forgyldte „Skaberanger", Gesimser og Konsoller, og i hver Niche var der anbragt en bronzeret Figur. I Midten var der anbragt en Fordybning, i hvilken der fandtes en Orkester-Forhøjning. Porten var blevet oppudset, ligeledes det over samme anbragte Gramske Vaabenskjold, der stadig er blevet bibeholdt.

Stalden var blevet udvidet, saa at den nu havde Plads til 26 Heste og 6 Køer. Det lyder jo mærkeligt nutildags, at et Førsteklasses Hotel paa Hovedstadens fornemste Torv skulde have haft Koholderi, men der er neppe Grund til at antage, at Rau & Schmetzer foruden Hotel tillige skulde have drevet Brændevinsbrænderi, selv om Brændevinsbrænding i Datiden var en stor og udbredt Næringsvej, der gav god Indtægt. Snarere maa man antage, at Rau & Schmetzer har set deres Regning ved selv at holde Køer for derved at kunne sikre Hotellet Tilførsel af Mælk, saa at man ikke var afhængig af Amagerbønderne i saa Henseende.

I Hovedstaden svirrede det i Luften med Rygter om, at Engelskmanden var ifærd med at tiltakle og udruste en stor Flaade, men hvor denne skulde sendes hen, var der ingen, der vidste Besked om. Der ymtedes jo nok om, at det var Meningen, at Flaaden skulde gaa til København, men monstro det da vilde gaa paa samme Maade som i 1801, eller hvad var det da, der skulde ske?

Paa Sjælland var der ikke ret mange Tropper, thi Hæren med Kronprinsen i Spidsen laa i Holsten, fordi Franskmændene og Preusserne krigedes i Nærheden af den danske Grænse.

Af Erfaring vidste man, at ingen af disse to Nationer vilde tage mindste Hensyn til et neutralt Land, men ganske rolig overskride dettes Grænse, saafremt et saadant Skridt var overens-

stemmende med deres Planer. Alligevel undrede man sig over, at den danske Regering ikke lod overføre en Del af Tropperne til Sjælland, saa at et eventuelt og formodet Angreb fra England kunne afslaaes.

Rygterne tog daglig mere og mere Fart til Trods for de venskabelige Forsikringer, som Regeringen hver Postdag modtog fra England; man var tilmode, som om man sad paa en fyldt Krudttønde, hvor en eneste Gnist var tilstrækkelig til at bevirke en Eksplosion.

Da var det i August Maaned, at

> Fra Kullagunnarstorp de Svenske saa
> i Kattegattet spredt en engelsk Flaade.
> Hvorhen den stærke Sømagt skulde gaa,
> det var for dem, det var for os en Gaade.
> Fra Kronborg saa man med forbavset Blik,
> at ud for Sundet standsed Sejlerskaren —
> en Anelse hen over Danmark gik;
> man skimted nu, men frygted ikke Faren.

Man fik dog snart Troen i Hænde, da det engelske Budskab kom, enten at udlevere Danmarks Stolthed, Flaaden, eller ogsaa Krig med deraf følgende Bombardement af København. Kronprinsen kom paa et meget kort Besøg til Hovedstaden, paalagde denne at forsvare sig til det yderste og udnævnte den 70-aarige General Peymann til Øverstkommanderende i Byen, hvorefter han skyndte sig med at forlade denne tilligemed Kongen for atter at vende tilbage til Holsten, hvor han vel mente, at hans rette Plads under den truende Situation vilde være.

General Peymann, der havde Bolig i Kastellet, forlagde Søndag den 30te August Hovedkvarteret fra dette til Hôtel d'Angleterre, som laa mere centralt og bekvemt for alle dem, der havde Tjenesteforretninger i Hovedkvarteret. I den Anledning spillede Militærmusikken de første Aftener udenfor det nye Hovedkvarter, men denne Musik blev snart afløst af en anden og rædselsfuldt lydende Musik.

Onsdag Aften den 2den September, en mild og venlig Som-

Hotel d'Angleterre under Bombardementet 1807. — Efter et Stik i Bymuseet.
Hotel d'Angleterre während des Bombardements 1807. — Nach einem Kupferstech in dem Stadtmuseum.
Hotel d'Angleterre during the bombarding 1807. — After a print in the townmuseum.

meraften, havde ved Ottetiden en Mængde Københavnere forsamlet sig udenfor Hotellet og Hovedvagten for at lytte til Hautboisternes Musik; da hørtes med et en underlig Hvislen og Susen gennem den svale Luft.

Der lød et døvende Knald, og fra den angstfyldte Menneskemasse lød Udraabet: „Der har vi Bombardementet!"

Foran Hotellet sprang den første Bombe, men uden at gøre nogen videre Skade; Englænderne havde forstaaet at beregne Træffevidden af deres Skud, saa at de første kunde ramme ved Hovedkvarteret.

Og nu paafulgte de tre frygtelige Bombarderingsnætter, hvor Kugler, Bomber og Congreveske Raketter regnede som et mægtigt Haglvejr over den ulykkelige By. Mand og Mand imellem taltes rundt omkring om Kapitulation, og Pastor Hudtwalker mødte af egen Drift i Hotellet for at bevæge General Peymann dertil, men han blev ikke modtaget. Længere hen paa Dagen samlede han Underskrifter til en Petition angaaende Kapitulation, fik den underskrevet af flere af de mest ansete Borgere, deriblandt nogle af Stadens 32 Mænd, Borgerrepræsentanterne, hvorefter Petitionen blev afleveret til Peymann.

Endelig maatte denne, der laa syg og sengeliggende paa Hotellet, af Hensyn til den bombarderede og nedskudte By skride til Kapitulationen.

Den 6te September Kl. 9 om Morgenen samledes det danske Krigsraad ved Peymanns Sygeseng, og noget derefter begyndte man i et af de tilstødende Værelser at underhandle med Englænderne, hvilket varede til Kl. 2 næste Morgen, da den danske Underhandler, General v. Waltersdorff, traadte ind til Peymann med Kapitulationsbetingelserne. Disse, der gik ud paa hele den danske Flaades Udlevering, underskreves da den 7de September Kl. 9 om Morgenen paa Hôtel d'Angleterre.

Saasnart Betingelsernes Indhold var rygtedes ude i Byen, stimlede store Folkeskarer sammen udenfor Hotellet med høje Raab om at faa den syge General Peymann i Tale, larmede og støjede og tilkendegav deres dybesteHarme over Betingelserne. Den forsamlede Mængde, imellem hvilken der efter Sigende var ca. 500 Hol-

mens Folk, bevæbnede med Økser, truede med at ville ødelægge den øvrige Del af Byen, saafremt Flaaden blev udleveret, men disse Uroligheder blev dæmpet i deres Udbrud ved den militære Magts Mellemkomst. Kavalleriet patrouillerede i Gaderne, og Kronprinsens Livkorps (ɔ: Studenterne), der afløstes af Liniesoldaterne, besatte i nogle Dage Hotellet, foran hvilket der var udsat en stærk Vagt, ligesom Hovedvagten fik en Besætning af Artillerister til Betjening af de derværende 3 Kanoner.

Hvordan det i denne Tid er gaaet Hotellets Gæster, ved man ikke videre om, men det har vel neppe huset andre end dem af Byens Borgere, som var blevet brandlidte ved Bombardementet.

Laurids Engelstoft omtaler i sine Dagbogsoptegnelser, at Konseilspræsident Kaas' Hustru efter Bombardementet tyede til Raus Hotel, hvor hun ogsaa fik et Værelse, men hun var neppe flyttet derind, førend det tidligere omtalte Matrosopløb fandt Sted, og hun flygtede da af Skræk bort fra Hotellet og fik Logis hos Løbel i Hôtel Royal.

At Bombardementet skulde have givet Anledning til, at Folk lod deres Børn opkalde efter dette, lyder nu som en Fabel, men ikke destomindre giver Byens Daabsprotokoller for 1807 Syn for Sagn.

Af Kirkebøgerne fremgaar det nemlig, at i Holmens Kirke døbtes den 4de Oktober Drejersvend Gudmand Basse Lindholms Søn med Navnene August Bombardinus, og i samme Kirke døbtes den 13de November Overkrigskommissær og Chef for Søetatens Bogholderi P. R. C. Aagesens Datter med Navnene Bellona Bombardine (mindre kunde ikke gøre det end at sammenstille Krigsgudinden og Bombardementet). I Frue Kirke døbtes den 25de Oktober Fuldmægtig J. G. Behmanns Datter, der kom til at hedde Hanne Juliane Bombardine, og i Trinitatis Kirke døbtes den 6te December Gartner J. E. Heberts Søn med Navnene Bombardus Ehrenfried. Det sidste Navn havde dog ingen Relation til Kapituleringen, thi det var et af Faderens Fornavne.

Efter Bombardementets Rædsler indtraadte — som altid efter en Krig — en Reaktion, hvor Folk dansede og morede sig paa bedste Maade og øste Glemsel af Lethes Vande.

Saaledes gik det ogsaa her, og saavel Hôtel d'Angleterre som Hovedstadens Selskaber og Foreninger vedblev med Baller og Maskerader til stor Forargelse for mange, hvoriblandt var den 25-aarige N. F. S. Grundtvig, som udsendte sin opsigtvækkende Piece „Maskeradeballet i Dannemark 1808. Et Syn".

Grundtvig indleder dette Skrift med: „Skarer af alle Stænder samledes i Danmarks Sørgetid, i dets Lykkes haarde Vinter, i Vinteren Attenhundrede og otte. De samledes for i overgiven Spøg at præge deres Glæde." Længere fremme skriver han: „Strengelegen tonede højt, og med den blandede sig i rædsom lystige Akkorder: Fryd dig ved Livet! Gulvet dundrede under de Dandsende, medens andre Formummede drejede sig under Rægrimen i lystige Kredse, og skreve i hinandens Hænder, som kunde der tvivles om deres Navne, de rette."

Af offentlige Koncerter havde Hovedstaden hidtil kun kendt dem, der gaves af det kongelige Kapel i Teatret, Vagtparaden samt Regiments-Hautboisternes i Frederiksberg Have, naar de spillede udenfor Slottet under Kongens Taffel. De Koncerter, der afholdtes i de forskellige musikalske Foreninger, var jo kun for disses Medlemmer og ikke offentlige.

Mod Slutningen af 1808 begynder offentlige Koncerter at finde Sted for det københavnske Publikum i Hôtel d'Angleterres store Sal, men det er kun som Harmonikoncerter, altsaa udelukkende for Blæse- og Slaginstrumenter, uden Strygere.

De, der indleder den nye Musik-Æra, er Hautboisterne i den kongelige Livgarde til Fods, som den 17de November 1808 meddeler Publikum, at de agter at lade opføre 12 Harmonikoncerter i Hôtel d'Angleterre. Man kunde tegne Abonnement til disse mod en Betaling af 6 Rdlr., og man kunde endda i samme Pris medtage en Dame. I Abonnementsindbydelsen henvises til den „Fuldkommelighed, som Harmonimusikken har opnaaet i de senere Aar", ligesom det anføres, at de, der har hørt „saadanne Koncerter i Conservatoire i Paris eller i Conservatoire Harmonique i Berlin vistnok ikke vil negte deres Bifald og Understøttelse til et Forsøg at gøre Københavns Publikum bekendt med denne nye og fortrinlige Gren af Kunsten".

Sjælen i Foretagendet var Hautboist Gerlach, der baade var udøvende Musiker, Forretningsfører, Musikarrangør og Billetsælger for Abonnementets Vedkommende. Enkeltbilletter kunde dog købes til 4 Mk. hos Konditorerne Courtin paa Gammeltorv, Gianelli paa Østergade Nr. 1 samt Pedrin paa Østergade.

Den første Koncert i Hotellet fandt Sted Fredag den 2den December med Kompositioner af Righini og Arrangementer af Gerlach, hvilke tvende Komponister lod til at spille en større Rolle i Livgardens Orkesterprogrammer. Om Karakteren af Gerlachs Arrangementer faar man et godt Begreb ved at gennemgaa Programmerne, thi et af hans Arrangementer, der var i 7 Afdelinger, hed „Bataille" og bød paa: Kampallarmering, Krigernes Fremrykning, Kampen samt som Slutning Lejrens Festligholdelse.

Koncerten den 5te Januar 1809 bød paa et mere lødigt Program, nemlig Uddrag af Mozarts „Don Juan", der knapt to Aar i Forvejen havde holdt sit Indtog paa Nationalscenen, samt en Polonæse af Beethoven. Slutningsnummeret var selvfølgelig et Gerlachsk Arrangement efter Kotzwara's „Bataille".

I dette fandtes: „Det første Kanonsignal" (vel for Stortromme og Pauker), „Rapel af Trompeter", „Alle Tambourer og alle Kanoner" samt „Almindelig Glæde over Sejren".

Der har rimeligvis været almindelig Glæde blandt Tilhørerne, da der er blevet slaaet af for allersidste Node, thi der kan vist ikke være Tvivl om, at dette Gerlachske Arrangement, navnlig „Alle Tambourer og alle Kanoner", maa have gjort et øredøvende Spektakel i Hotellets Koncertsal.

Trommekoncerter faldt dog ellers i Datidens Publikums Smag, thi Københavnernes Yndling, Guiseppe Casorti, forstod ogsaa den Kunst at kunne traktere flere Trommer paa en Gang, ligesom man jo paa Dyrehavsbakken havde den celebre „Trommemajor" med et Utal af Trommer.

Den senere Grosserer og Tømmerhandler Marcus Christian Bech fortæller i sine efterladte Erindringer, at han som 22-aarigt ungt Menneske i Aarene 1809—11 sammen med sin Fætter Jens Peter Schmidt jævnlig besøgte offentlige Steder, hvor de spillede Billard og spiste varm Aftensmad. Mellem de Steder, de besøgte, frem-

hæver han særlig Rau & Schmetzer, den engelske Spisevært Marsleet, hvor Traktementet lød paa Boeuf med engelsk Porter, samt Konditor Comestabili, hvor de nød Chokolade med Kager.

Omtrent samtidig er Cigarrøgning kommet paa Mode, indført af de spanske Tropper, der under Anførsel af Bernadotte var kommet til Danmark for sammen med franske Soldater at gøre Landgang i Skaane. Spanierne gjorde Danskerne bekendt med Cigarerne, og da disse jo var bekvemmere og mindre omstændelige at behandle end de hidtil gængse Tobakspiber, fandt denne nye Mode hurtig Indpas. Naturligvis var der enkelte gnavne Medmennesker, der saa sig gal paa Cigarerne, og i „Politivennen" for den 1ste Juni 1811 skriver en navnløs Indsender et „Advarende Exempel paa de saa almindelig i Brug komne Zigarers Farlighed".

Indsenderen mener, at Cigarerne maa regnes for at være højst brandfarlige, og han mener endog, at de maa kunne komme ind under Kapitel 1 § 5 af Forordningen af 1ste November 1805 angaaende Brandvæsenet i København. Han omtaler, at Cigarerne kan afstedkomme Ildebrand, naar en udbrændt Stump kastes „saaledes fra sig, at Gnisterne flyve rundt omkring." Om det saa er Cigarrøgerens egen Person, mener han, at denne staar i Fare, „naar Tingen er saa nær udrøget, at den truer med at incommodere Personens Skjæg, ifald han har noget". Hans onde Anslag nyttede dog intet, og Cigarerne fortsatte deres Sejrsgang, navnlig paa offentlige Steder, thi i Hjemmene dyrkedes stadig den hyggeligere Tobakspibe.

Gottfried Rau døde den 30te April 1810, og hans Enke bekendtgjorde Dødsfaldet i Adresseavisen for den 1ste Maj 1810 saaledes:

At min gode Mand Gottfried Rau i sin Alders 62de Aar den 30te April er overgangen til et bedre Liv, bekiendtgiores herved. Smerten som jeg i min høie Alder føler ved hans Savn, kan enhver forestille sig, hvorfor jeg frabeder mig Bevidnelse om Deltagelse i min Kummer.

Elisabeth Rau,
fød Jones.

Svigersønnen, Johan Schmetzer, i hvis Ægteskab med Raus Datter var 2 Sønner og 2 Døtre, fortsatte nu Hotellets Drift sammen med sin Svigermoder. Denne overlevede dog ikke Manden ret længe, thi hun afgik ved Døden den 5te Januar 1812, hvorefter Hotellet gik i Arv til Schmetzer, der den 27de Juli s. A. fik Skøde paa samme.

Blandt Hotellets faste Beboere paa denne Tid træffer vi paa Teatrets forrige Chef, Kammerherre Warnstedt, der boede her indtil Paaske Flyttedag 1812, og det er rimeligvis fra Hotellet, at han den 28de Juni 1811 skriver det bekendte Brev til Teatrets Direktion som Tak for det modtagne Frikort til Hofparkettet.

Det er i dette Brev, han bl. a. skriver: „Alt hvad jeg om min Theatre-Bestyrelse beskeden tør yttre, er, at mange retsindige Medborgere vide, men især giver min Samvittighed mig det beroligende Vidnesbyrd, at jeg ikke søgte, men efter allerhøjeste Befaling modtog dette saare indviklede Embede og i god Hensigt og med bedste Villie, og ofrede egen Frihed, huslig Lyksalighed, blid Omgang [til] Selskabet, og taalelig bar saa onde som ubillige Domme for Theatrets Tieneste uden endda selv at have været tilfreds med mit Virken . . ."

Johan Schmetzer var nu blevet Eneraadende, men efter alt at dømme har han vel neppe været sin Plads som Hotelvært fuldt ud voksen, thi Hotellet vilde ikke ret trives under hans Styrelse, og det skortede ham ogsaa paa den nødvendige Kapital. Dertil kom ogsaa selve Landets fortvivlede Pengeforhold, der ikke gjorde ham Stillingen lettere, tilmed da han og Svigerfaderen i Forvejen havde haft Pengevanskeligheder. Pengenes synkende Værdi havde bevirket en saadan financiel Forvirring, at Landets Regering havde maattet gribe til det sørgelige, men uundgaaelige Middel at nedsætte Pengenes Værdi, saaledes at 6 Rdlr. af den gamle Kurantmønt kun kom til at gælde lig med 1 Rdlr. af de nye Rigsbankpenge, som blev udstedt af den den 5te Januar 1813 oprettede Rigsbank.

Gælden vokser Schmetzer over Hovedet, alle Sunde synes lukkede for ham; alt bryder sammen for ham, og han kan ikke klare sig længere.

Den Fallit, der blev undgaaet faa Aar i Forvejen, bliver nu til Alvor, og i 1814 maa han opgive sit Bo til Skiftebehandling. I nogle Aar bliver Hotellet da drevet paa Boets Regning, og man haaber at kunne finde en Køber til det under Haanden, men da det viser sig at være forgæves, bliver Hotellet stillet til offentlig Auktion i 1817.

Johan Schmetzer forlader Danmark, men lader Hustru og Børn blive tilbage her. Selv drager han til England, hvor han dør i London den 5te Marts 1821. Hans Enke overlevede ham kun et halvt Aar; den 3die Oktober døde hun af Brystsyge, kun 35½ Aar gammel, rimeligvis i Fattigdom, thi ved Fallitten havde hun og hendes Mand mistet alt, hvad de ejede og havde. Hendes 4 umyndige Børn, hvoraf det ældste var 17 Aar og det yngste 7 Aar, bekendtgør Dødsfaldet i Adresseavisen for den 5te Oktober, og det er et yderst sørgeligt Billede, denne Bekendtgørelse ruller op for os. Dens Slutning lyder i al sin stoiske Tragiskhed: „Idet vi trøste os med, at hendes Lidelser nu er endte, er vort Haab til Gud, at han vil sørge for os. Dette bekjendtgjøres sørgeligst, især for de faa Ædle, som endnu kjendte hende og os."

Saaledes endte Isabella Schmetzer, Gottfried Raus eneste Barn; hun, der fra 1787 til 1814 havde været og boet paa Hôtel d'Angleterre, havde fulgt det fra Traktørgaarden i Vingaardstræde til det blev det flotte, fine og store Hotel paa Kongens Nytorv, hun døde, kun kendt af faa, den Gang Lykken havde ophørt med at tilsmile hende.

Hotellet var imidlertid blevet stillet til 1ste Auktion den 20de Marts 1817 med eller uden Inventarium. I Auktionskonditionerne nævnes det som „den for sin sjældne Beliggenhed og beqvemme Indretning bekiendte Gaard Nr. 356 i Kjøbmager Quarteer". Det anføres endvidere, at der var 40 Værelser i Forhuset foruden en stor Dansesal, Køkken og Vaskeindretninger; i Baghuset var der 25 Værelser, Staldrum til 22 Heste og Vognremiser. Bygningen var assureret for den højeste Sum, „hvorfor i Kjøbenhavn modtages Assurance", nemlig 80,000 Rdlr. Sølv.

Der var ansat 3 Auktioner, men det lykkedes ikke at faa Hotellet solgt paa nogen af disse, og først ved en 4de og sidste Auktion

meldte der sig en Køber, der fik Hotellet tilstaaet for 55,300 Rdlr., i hvilken Sum Inventariet var indbefattet. Af de i Ejendommen indestaaende Prioriteter blev 8 ikke dækket ved Købesummen.

Hotellets nye Ejer var

CARL JOSEPH KNIRSCH

Denne var født 1774 i Østerrig og var gift med den 2 Aar yngre Mary Türmer. Da han købte Hôtel d'Angleterre, var han Hotelejer i Flensborg, hvor han drev Hôtel Stadt Hamburg.

Dette var Flensborgs ældste Hotel og skrev sig fra Slutningen af det 17de Aarhundrede. Knirsch solgte det nu til den franske forhenværende Vagtmester Fritz Döhl, i hvis Families Besiddelse det var indtil 1875, da det solgtes og omdannedes til Beboelseslejligheder.

Den 30te Maj 1817 fik Knirsch i Lighed med sine Forgængere, Iean Maréchal og Gottfried Rau, kongeligt Privilegium som Traktør, og i dette Privilegium kaldes Ejendommen for første Gang i et officielt Dokument Hôtel d'Angleterre. Magistratsborgerskab fik han 4 Aar senere, nemlig den 7de August 1821. Den 16de Februar 1818 fik han Skøde paa Hotellet.

Da Købet var i Orden, og Knirsch havde overtaget Hotellet, tog han straks fat med Udlejningen af enkelte af Lokalerne.

Han udlejede saaledes Kælderen, der gik under Navnet „Raus Vinkælder", for en aarlig Leje af 800 Rdlr. Sølv til Vinhandler Martin Christian Møller, der aabnede sin Forretning Mandag den 14de Juli 1817.

Den Kørselsret, der var paa Ejendommen, blev tilligemed Stalde og Vognremiser udlejet til Hyrekusk O. Petersen for 600 Rdlr. Sølv.

Nogle Værelser i Stueetagen, Afbenyttelsen af den store Festsal ved særlige Lejligheder samt Hotelhaven udlejedes til Det Harmoniske Selskab paa 20 Aar for en aarlig Leje af 1200 Specier (ɔ: 2,400 Rdlr.).

Det Harmoniske Selskab havde tidligere haft Lokaler i Vingaardstræde i nuv. Nr. 6, men gjorde nu Forandring, og den Direktion, som paa Selskabets Vegne afsluttede Lejemaalet med Knirsch,

bestod af Justitsraad Thonning, Etatsraad Warberg, Generalauditør Aagesen og Ritmester Schwitzer.

Denne Kontrakt skulde nogle Aar senere give Anledning til temmelig alvorlige Sammenstød mellem Knirsch og Selskabet, da enkelte af Overenskomstens Punkter ikke var skriftlige, men kun mundtlige, og Grunden til, at de af Kirsch ønskede Tilføjelser til Kontrakten ikke blev anført i samme, var den, at de ovennævnte Direktions Herrer tilraadede ham „som Venner ikke at fremkomme med en saadan Paastand, da dette vilde støde Selskabet for meget, eftersom han derved lagde for Dagen, at han tvivlede paa dettes Liberalitet".

Det kostede naturligvis mange Penge at overtage og drive Hotellet, og til Bestridelse af de store Udgifter kunde Knirsch opnaa et større Laan i Udlandet, i hvilken Anledning han den 11te Juli 1817 fik kongelig Bevilling til at maatte optage et Laan i „Hamborger Banco". Endvidere fik han Tilladelse til, foruden lovlige Renter af dette Laan, at svare 1 % af den fulde Kapital, som laanes samt, at de Aktier, der udstedtes for Laanet, maatte lyde paa Ihændehaver.

Knirsch faar lidt efter lidt Hotellet paa Fode, og det bliver Byens fineste Selskabslokale, hvor de største Festiviteter afholdes. Da hans Lejer, Det Harmoniske Selskab, Fredag den 19de Juni 1818 holder sin 40-Aars Stiftelsesdag, bliver denne selvfølgelig celebreret i Hôtel d'Angleterre, og mere end 150 Personer, baade Damer og Herrer, deltog i denne Fest.

Selskabet havde Aaret i Forvejen faaet nye Love, hvilke blev indledet med et Aftryk af den kongelige „Cabinetsordre angaaende Clubs, af 10de Maj 1780". I denne Kabinetsordre hedder det meget landsfaderligt: „De saakaldte Clubs, som ere blevne indførte her i Staden, har i sig selv intet anstødeligt; men da Ungdommen derved let kunde henfalde til Ledighed, til Forsømmelse af deres endog for Staten kostbare Tid; ja, da der let i Længden kunde ved Anledning af slige Sammenkomster opstaae endnu farligere Udsvævelser. Saa giver Vi Dig, som Vores Politimester herved tilkiende o. s. v." Ordren er stilet til Fædder, som var Politimester i København i 1780.

I Harmoniens meget udførlige Love findes ogsaa et særligt

Kapitel „Om Selskabets Baller", i hvilket anføres, at hvis nogen forsynder sig mod de af Balinspektørerne givne Bestemmelser, bliver vedkommende idømt en klækkelig Mulkt.

Enkelte af Balreglementets Paragraffer lyder saaledes:

§ 3

Enhver dandsende Chapeau [ɔ: Balherre] maa være forsynet med Skoe og Handsker.

§ 7

Balinspektørerne maa ikke opstille flere til Dands, end som Rummet tillader.

§ 8

Enhver Dandsende bør figurere op ligesom der er figureret for ham, heraf følger, at ingen maae gaa ud af Dandsen, førend samme af enhver Dandsende er til Ende.

Saa alvorligt og skrapt tog man det paa Datidens finere Foreningsballer.

Det Harmoniske Selskab, Kongens Klub og Det Venskabelige Selskab var Byens bedste og fineste Klubber, og Det Harmoniske Selskab talte blandt sine Medlemmer adskillige af Spidserne af Adelen og Bourgoisiet. Der findes i „Universitets-Kontorets Regnskaber over Klubafgiften" en fuldstændig Fortegnelse over Harmoniens Medlemmer, 270 ialt, for Aaret 1819—20, og mellem disse kan anføres: Overhofmester Brockenhus, Baron Bille-Brahe, Overceremonimester Yoldi, Gehejmestatsminister Kaas, Gehejmeraad Manthey, General Bülow, Etatsraad Brandis, Grosserne de Coninck, Tutein, Duntzfeldt, Gustmeyer og Buntzen, Planter Mac-Evoy, Agent Zinn, Syngemester Zinck, Grosserer Hennenberg (Ejer af Hôtel Royal), Professor Dajon og Kunstkammerforvalter Spengler.

Klubafgiften var en Afgift, der var blevet paabudt ved Plakat af 20de Oktober 1819, og ved denne blev der paalagt alle Landets Klubber og dramatiske Selskaber en Skat paa 2 Rdlr. Sølv pr. Medlem. Det indkomne Skattebeløb skulde benyttes til Fuldførelsen af Frue Kirke, der jo var blevet nedskudt ved Bombarde-

mentet i 1807. For Harmoniens Vedkommende androg denne Skat 540 Rdlr. Sølv, der beregnet efter den daværende Kurs 262½, udgjorde i „Sedler og Tegn" 708 Rdlr. 72 Sk.

Endnu medens Harmonien er i glad Feststemning over de svundne 40 Aar, benytter Knirsch Anledningen til at faa Selskabet til at laane sig en Sum af 10,000 Rdlr., for hvilke han den 30te Juni giver en Obligation med Pant i sin Ejendom, men den gensidige Harmoni varer ikke længere end et halvt Aar, thi den 17de December 1818 opsiger Selskabet ham disse Penge til Udbetaling i December Termin 1819. Opsigelsen fik af Knirsch følgende kostelige og harmdirrende Paategning.

> At denne Opsigelse er mig insinueret den 18 eller 19 Decbr. 1818 om Aftenen efter Kl. 9, bliver herved under al fornøden Forbeholdenhed tilstaaet.
>
> C. J. Knirsch.

Man kan vel tænke sig, at Forholdet mellem Knirsch og Selskabet herefter ikke blev det allerbedste, og de levede stadig paa en meget spændt Fod med hverandre. Knirsch har vel selv ikke været uden Skyld deri, thi det synes, som om han har været en noget stridbar Herre.

I 1823 er han saaledes kommet i Uenighed med Malermester Kongslev om Arbejdslønnen for nogle udførte Malerreparationer paa Hotellet, og Knirsch besværer sig i den Anledning den 17de Juni til Magistraten og beder denne stifte Ret og Skel mellem ham og den formentlig ublu Malermester. Det maa ikke altid have været helt rart at være Magistrat paa den Tid.

Samme Aar kom det til en Retssag mellem Harmonien og Knirsch, som i 1822 var blevet opsagt som Selskabets Økonom, og da han ikke godvillig vilde rømme de Lokaler, han i denne Egenskab benyttede hos Selskabet, lod dette ham den 9de Juli udsætte ved Underfogeden, Kancellisekretær Homann.

Knirsch bestred nu, at en Underfoged havde Kompetence til at foretage en saadan Udsættelsesforretning, men ved Overrettens Dom af 3die Februar tabte Knirsch Sagen, hvorimod dennes Omkostninger ophævedes.

Tredje Aar senere, nemlig i 1826, gik Bølgerne endnu højere mellem de to Parter, thi den 24de December indsendte Knirsch en skriftlig Klage til Selskabets Direktion over, at denne, da Selskabet havde afholdt et Bal, havde „taget sig den Frihed at udøve Vold og Selvtægt, idet det, mod min Vilie har foranstaltet en Seng i et Værelse, hvor en fornem Rejsende nu for Tiden har sit Sovekammer, med Magt nedbrudt, hvorved saavel Sengestedet, som de derom anbragte Gardiner ere blevne meget beskadigede, hvorefter Direktionen lod Seng, Gardiner og Klæder henkaste i en aaben Gang, uden enten at drage ringeste Omsorg for at faa Skaden repareret og Sengen hensat paa sit Sted Dagen efter Ballet."

Harmoniens Direktion anerkendte den 4de Januar 1827 ganske kort at have modtaget denne Klage fra Knirsch, som ikke ses at have faaet nogetsomhelst ud deraf, ligesom man desværre heller ikke faar at vide, hvad den stakkels fornemme Rejsende har gjort, da han fandt sin Seng og sine Klæder „henkastede i en aaben Gang".

Tre Aar senere, i 1830, opløste Harmonien sig og opgav sit Bo til Skiftebehandling, hvorefter Knirsch tog Selskabets Lokaler i Besiddelse og omdannede disse til en moderne Kafé med Billarder, hvilket foraarsagede, at Konditor Mini paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Lille Kongensgade ophævede sin Billardsalon, der fandtes i hans Gaardværelse, og inddrog denne under Kafélokalerne.

Selvfølgelig benyttede Knirsch Harmoniens Opløsning til den 23de Oktober at sende en Klage til den haardt plagede Magistrat over, at Selskabets Lokaler var efterladt „i en meget slet og beskadiget Stand", men han fik intet Udbytte af denne Klage.

I datidige Rejsebeskrivelser omtales Hotellet, bl. a. af Forfatteren Harro Harring, der i sin Bog „Rhongbarr Iarr, Fahrten eines Friesen in Dänemark, Deutschland, Ungarn, Holland etc." (München 1828), i dennes 2det Bind skriver:

> Ausser den Hôtels — d'Angleterre — du Nord — Royal wüsste ich nur wenige herzuzählen, und die stünden plötzlich zehn Grade tiefer alt die genannten, von denen ich inbesondere das erstere und letztere anempfehlen kann, wenn noch die ehemaligen honorablen Wirthe existieren.

Hotel d'Angleterre og Hovedvagten 1832. — Efter et Stik af S. H. Petersen.
Hotel d'Angleterre und die Hauptwache 1832. — Nach einem Kupferstech von S. H. Petersen.
Hotel d'Angleterre and the main guard-house 1832. — After a print by S. H. Petersen.

Forfatteren ender denne Eloge ved om sig selv med Selvfølelse at udtale: „und rede überhaupt in diesem Werke nur von Gegenständen, die ich selbst kenne, worin ich von vielen Schriftstellern eine Ausnahme mache".

En dansk Forfatter, der kalder sig „G. Holst, Handelscomptoirist", skriver i en lille snurrig, versificeret Piece, der udkom i 1832 under Titel „Muntre Vignetter af de kjøbenhavnske Hoteller, Gjæstgiversteder, Restaurationer etc." følgende:

Hôtel d'Angleterre.

Man fornemt og stadseligt lever,
Den Første blandt Stadens Hoteller det er;
Du finder Baroner — ja Grever
Og Fler' af Noblessen især.
Aandelig Føde er her i Mængde:
Blade, forskiællig — i Brede og Længde;
Propert og prægtigt, hvorhen Du Dig seer.
Fløden i Sølvtøj og ikke i Leer.
Men for slig Herlighed at freqventere
Glem ei Din Lommes Behold at formere.

Efterat Knirsch havde faaet Raadighed over Harmoniens tidligere Lokaler, ombygger han Hotellet og indretter i Sommeren 1831 i Stueetagen en Kafé, der blev den første i sin Slags herhjemme, og som langt overstraalede, hvad man hidtil havde kendt paa Kaféomraadet.

Datidens Kaféer var jo tarveligt udstyrede, og kom man saaledes en Vinteraften ind paa den før omtalte Minis Kafé, der i det datidige København spillede en vis Rolle, fandt man et halvmørkt Rum, hvor der paa en Række Smaaborde stod Tællelys i Messinglysestager, hver med en lille Jernlysesaks ved.

Disse Lys tændtes dog først, naar en Gæst satte sig ved Bordet, og slukkedes, naar han gik. Saa ganske nemt gik det nu ikke i Datiden med at faa tændt Lys, thi dertil udkrævedes et Fyrtøj med tilhørende Flintesten, der ved at slaas mod et Stykke Staal frembragte Gnister, som da fængede i Fyrsvampen.

Naar denne glødede, stak man en tynd Træpind, forsynet med Svovl, til Fyrsvampen, og først da kunde man tænde Lyset. Omkring 1840 kom de saakaldte Friktionstændstikker i Brug; disse kunde man antænde ved Strygning mod en hvilkensomhelst haard Genstand, og de blev Forløbere for de nu anvendte.

Den Kafé, som Knirsch indrettede, blev af Datiden regnet for noget af det eleganteste, man havde, baade hvad Udstyret og Belysningen angik. Fra Kaféeens Vinduer var der Udsigt til den promenerende Menneskestrøm tværs over Torvet fra Norgesgade (den nuværende Bredgade) til Østergade og til det militære Skuespil, der daglig fandt Sted Kl. 12 om Middagen, naar Vagtparaden med klingende Spil og dundrende Janitschar-Musik trak op til Hovedvagten.

Denne var i 1830 blevet installeret i et lille interemistisk Træhus, medens selve den gamle Vagtbygning blev ombygget og forsynet med en ny Etage. Samtidig blev der opsat en ny, transparent Urskive, der første Gang lod sit Lys skinne ud over Kongens Nytorv den 27de Oktober s. A. Selve den nye Hovedvagt toges i Brug den 2den November.

Ved „Hesten", omkring hvilken der den Gang ingen Beplantning fandtes, holdt om Vinteren Kaner, forspændt med nogle usle Ralliker, og for 2 Sk. kunde Lysthavende da køre Torvet et Par Gange rundt, medens de i Tilgift blev regaleret med velrettede Snebolde af den talrige Gadeungdom.

Der var nok at se paa fra Vinduerne i Knirsch' nye Kafé; der var bl. a. Droskerne, som da var noget nyt for Københavnerne. Vilde man tidligere køre en Tur i Byen, maatte man umage sig hen til en af de Gaarde, hvor der fandtes Hyrekuske og leje en Karet hos denne. Nu var det blevet meget nemmere, thi der var kommet Holdepladser baade paa Kongens Nytorv og Amagertorv med forspændte Drosker, som var parat til at køre med det samme. „Kjøbenhavns Posten" for den 9de Maj 1828 omtaler dette nye Befordringsmiddel, om hvilket den skriver: „Man seer nu saakaldte Droscher, eller rettere et Slags eenspændte Kalescher, holde paa Kongens Nytorv og Amagertorv; denne bequemme og billige Befordringsmaade synes allerede temmelig at blive afbenyttet."

Droskerne var beregnet paa 2 à 3 Personer, og Prisen for hver Tur var sat til 24 Sk., saa det var jo en temmelig billig Befordring indenfor Byens Volde.

Hotellets Genboer var, som nu, Charlottenborg og Harsdorffs Palæ, men hvor nu Tordenskjoldsgade udmunder i Torvet og Det kongelige Teater er, laa den Gang det lange, lave, saakaldte „Giethus", hvor den militære Højskole var. Til højre for denne Bygning laa Teatret, betydelig nærmere Hôtel du Nord end det nuværende Teater; det var et kønt, stilfuldt Musernes Tempel, som ud mod Torvet var flankeret af tvende aabne Indkørsels-Pavilloner, foran hvilke der var anbragt Stensøjler, forbundne med Jernkæder.

Hvordan Knirsch' Kafé har set ud, kan man nu ikke med Bestemthed sige, men for Datiden har den vel nok staaet som noget af det eleganteste, der fandtes af den Art i Kongens København. I Billedserien „Det forsvundne Kjøbenhavn", der er tegnet af P. Klæstrup, som var 8 Aar gammel, da Knirsch indrettede sin Kafé, findes et Billede af denne. Den præsenterer sig her som en stor Sal med tilstødende Billardværelser, men selve Kaféens Udstyrelse forekommer Nutiden at være temmelig spartansk. Kunstneren har paa Billedet anbragt nogle af Datidens Forgrundsfigurer, blandt hvilke man let vil kunne kende den voluminøse Baron Pechlin, den martialske Grev Schulenborg (bekendt fra Bournonville — Lucile Grahn) og Guldtrækker Loria.

Medens Knirsch er Ejer af Hotellet, omdanner han Kælderen i Fløjen mod Østergade til Butikker, af hvilke den ene udlejedes til en Skomager, medens den anden udlejedes til Tobaksspindermester A. M. Hirschsprung, hvis Udsalg var her fra 1827 indtil 1871, da det flyttedes til dets nuværende Sted paa Østergade.

Den i Haven værende Keglebane skal efter Sigende have været meget primitiv, idet den baade var krum og skæv, saa at der hørte stor Færdighed til at spille paa den med Held. Da det kun var meget øvede Spillere, der nøje var fortrolig med Banens ejendommelige Indretning, som forstod at give Keglekuglen det rette Slag, gav dette Anledning til, at der her blev drevet et større Hasardspil, fuldstændig systematisk sat i Scene. Der blev af to

Personer holdt formelig Bank, og det var ikke Smaasummer, der omsattes; stundom var en enkelt Indsats flere Hundrede Daler, men undertiden kunde det løbe op til Tusinder. Denne Keglebane og de deraf resulterende Ulykker, der ofte medførte økonomisk Ruin for de Parerende, omtales bl. a. i den af Jacob Behrend udgivne „Kjøbenhavns satirisk-comiske Vejviser", der dog fremhævede de af Knirsch foranstaltede Maskerader, som „udmærke sig ved et smagfuldt Omsyn, Elegance og god Orden".

Der har dog ikke altid hersket dette sidste hos Knirsch, uagtet han vistnok har gjort, hvad han formaaede for at opretholde den gode Orden paa Hotellet. Han bliver saaledes jevnlig trukket frem i „Politivennen", det Blad, der i Datiden tog sig af alle mulige og umulige begaaede Lovovertrædelser og „Uordener", ofte kun de rene Smaatterier, der i Virkeligheden intetsomhelst betød, men som dog bevirkede, at Borgerne for at forhindre Muligheden af „at komme i Bladet" i Tide henvendte sig til det frygtede Blads Redaktør, den Mand, om hvem J. L. Heiberg sang i „Recensenten og Dyret":

I Kjøbenhavn saa net
Han passer Fortogsret
Og tidt i Bladet klager
Paa Rendestenens Bræt.
Han agter paa hver Støj,
Hver Lygtepæl, hver Fløj
Og skarpt for Øje tager
Befalte Ringetøj.

I „Politivennen" for Lørdag den 8de Juni 1822 læses saaledes følgende:

Dersom Hr. Knirsch oftere skulde blive beæret med Besøg af det Selskab, som Fredag den 31te Maj havde en Fete i hans Hotels anden Etage, nærmest mod Østergade, da ønsker Indsenderen heraf, og sikkert flere med ham, at disse enten maatte anvises en saadan Lejlighed, hvor deres

tomte Flaſker ved Udkaſtelſe af Vinduerne, ikke kunde forvolde de Forbigaaende nogen Skade, eller og, at de bethvdedes, at ſlig en Uſkik (muligen Brug paa andre Steder) hidindtil hertillands er uſædvanlig, ikke at tale om de Ulykker ſaadan Kaadhed kunne afſtedkomme. Ikke mindre end 3 Flaſker bleve ſaaledes hiin Aften Kl. 9½ udkaſtede af de aabenſtaaende Vinduer i anforte 2den Etage, ned paa Torvet, tæt ved Siden af og foran den der ſiddende Frugtkone, netop paa den Tid, da endeel Mennesker paſſerede derforbi fra Concerten paa Theatret.

Det maa aabenbart have været et stærkt animeret Selskab, der hin Majaften har siddet og pokuleret paa Hotellet, siden det i overstrømmende Livsglæde har kastet de tømte Flasker ud af Vinduet.

Den Koncert, der den paagældende Aften blev afholdt paa Teatret, blev givet af Sangeren Gerstäcker og bestod af Scener (paa Tysk) af „Joseph", „Offerhøjtiden", „Maria Montalban" og „Jægerbruden".

Efter den Tid tager „Politivennen" ret jævnlig Knirsch under Behandling. Den paataler et Kattedrab i Hotelhaven, den anker over, at Knirsch ikke har ladet Ejendommens Façade male i den Tid, han har ejet Hotellet, og den bebrejder ham, at han holder for faa Aviser. Ved en anden Lejlighed anbefaler Bladet ham at anskaffe en Bordklokke til Læseværelset, og det tilføjer temmelig spydigt, at hvis han frygter for, at Klokken skulde „bortsnappes" af en Fejltagelse, kan han jo lænkebinde den til Bordet (!).

I 1833 er det galt fat med Hotellets Gesims, som er begyndt at falde ned, og Bladet anmoder derfor om at faa den repareret hurtigst muligt; men Aaret efter maa Hr. Knirsch og „Politivennen" have fundet hinanden, thi da faar han af denne Ros for, at der hos ham i Læstestuen altid findes et Par elegante Skrivetøjer til Gæsternes Brug.

Som alle disse Anker i det frygtede Blad nu forekommer os at være ganske intetsigende og overflødige at fremkomme med i

et Ugeblad, saa passede dette Blad dog saa udmærket godt ind i Datidens Bedsteborgerlighed og Smaatskaarenhed.

Man lod Landsfaderen og hans Ministre om den indre og ydre Politik, de 32 Mænd om Byens Anliggender sammen med Overpræsident og Raad, og man havde kun et overbærende Smil for de unge Studenter, der ikke kunde og vilde lade sig nøje med en filistrøs Tilværelse. Og hvis en eller anden offentlig vilde vove at opponere mod det bestaaende eller blot saa meget som at ytre Ønsket om en fri Forfatning, saa var allerede Tanken paa Dr. Dampe, der offentlig havde udtalt sig herom, mere end tilstrækkelig til at slaa koldt Vand i Blodet.

Som bekendt, dømtes Dr. Dampe til Døden i 1821 for sin formastelige Adfærd, men Frederik den Sjette „benaadede" ham med Fængsel, der varede i 20 Aar paa Christiansø og bagefter 7 Aars Forvisning til Rønne.

Man havde i de Tider at være royal og loyal, og Hôtel d'Angleterre udviste begge Dele den 1ste November 1828, da Prins Frederik (den senere Frederik den Syvende) holdt Bryllup med Frederik den Sjettes Datter, Prinsesse Vilhelmine.

Hin Aften straalede Hotellet i et feagtigt Skær sammen med Torvets øvrige Bygninger, og foran Façaden var paa Fortovet anbragt en anselig Række brændende Begkranse.

Disse bestod af lange, i Jorden befæstede Stænger, paa hvis Top der var en Slags Jernkurv, i hvilken der laa Hampelunter, mættede med Beg og Tjære, som man da antændte.

De 5 midterste Fag af Førstesalen var dekoreret med et Transparent, i hvis Midte saas de kronede Navnetræk W og F samt tvende Overflødighedshorn. Paa højre Side fandtes Festdagens Datum og paa venstre Side det danske Vaaben med Inskriptionen: „Beskyt alvise Gud! vor Konge og hans Slægt!"

„Kjøbenhavns-Posten" for den 5te November, der omtaler Byens Festudsmykning, skriver, at det var „Harmoniens Lokale", som var dekoreret, men Bladets Redaktør maa rimeligvis have haft Besøg af Hr. Knirsch, thi den 11te November bringer det en Berigtigelse om, at Dekorationerne paa Hr. Knirsch's Gaard var foranstaltede af Ejeren selv og ikke af Selskabet Harmonien. Knirsch vilde dog

ikke lade Harmonien have den Ære, thi dertil var de tvende for lidet af David og Jonathan.

Rundt om i Hovedstaden gav Brylluppet Anledning til mere eller mindre vellykkede Inskriptioner, ligeledes i Landets øvrige Byer, men den kosteligste fandtes dog i Horsens, hvortil Prinsens Moder, Prinsesse Charlotte, jo var blevet forvist. I denne By læste man nemlig et Vers, underskrevet I. P. Fischer:

Deres Høihed Prindsesse Frederikke Charlotte,
Jeg ønsker deres Søn, Pr. Fr. C. Christian maatte
Beprydet med Danmarks Krone
Bestige sin fædrene Throne
Og derved fortiene sig Navn af Stor
Udi Nord!

I Aaret 1834 blev i Hotellets Gaard, hvor de mellem Hovedstaden og Købstæderne etablerede Dagvogne havde Plads, opstillet en af det københavnske Brandvæsen konstrueret „Redningsmast", som skulde benyttes til at redde Folk ud af brændende Bygninger. Det høje Redningsapparat fik fast Station i Hotellet, og til Mastens Betjening skulde der daglig være 2 „Værkgeseller" (ɔ: de saakaldte „sorte Brandfolk") paa Vagt paa Hovedvagten, hvilken af Vagtmandskabet skulde afgive 4 Mand til Assistance for „Værkgesellerne", saaledes at Masten altid ved indtræffende Ildebrand kunde betjenes af 6 Mand. Det store og uhaandterlige Apparat kasseredes dog i 1838, da Brandvæsenet gik over til at benytte Redningskurve.

Da Digteren Thomas Overskous Anonymitet var blevet røbet af Teaterchefen Holstein, afholdt nogle af Overskous Kammerater en Fest for Digteren i Slutningen af 1830 i Hôtel d'Angleterre, hvortil Indbydelsen blev udstedt af Dr. Ryge og N. P. Nielsen. Ved denne Lejlighed overraktes der Overskou en Pokal, og Winsløw havde forfattet en Sang, i hvilken det bl. a. hedder:

Thomas! Thomas! Du har gjækket
Folket fælt i Kjøbenhavn;
Mangen selvklog Frø har qvækket
Østergade's-Poetens Navn.

De berømte Maskerader trivedes stadig i Hotellet, og ved en særlig Lejlighed, nemlig i 1837, var der en Maske, som gjorde stormende Furore ved at gaa rundt til samtlige Damer og indtrængende forespørge disse, om de nu ogsaa „virkelig var konfirmerede". Anledningen til dette noget nærgaaende Spørgsmaal var den, at en ung Pige, der gik til Konfirmationsforberedelse i en af Sjællands Købstæder, var blevet bortvist af Byens Præst, fordi denne havde erfaret, at Pigen havde deltaget i et Maskebal, medens hun „gik til Præsten".

Aaret efter, nemlig 1838, er det, at Thorvaldsen vender tilbage til København efter sit mangeaarige Ophold i Rom, og hans Genkomst blev da fejret med en stor og glimrende Fest Søndag den 7de Oktober i Hôtel d'Angleterre, hvor saa at sige alt, hvad Hovedstaden ejede af fremragende Aander, gav Møde for at hædre Mesteren.

Der var først en musikalsk Afdeling med Recitation, Soli og Kor, og derefter fulgte Soupéren, som var anrettet i 7 forskellige Værelser. I hvert af disse præsiderede et Medlem af Festkomitéen, der bestod af Konferensraad Collin, Professorerne Clausen, J. L. Heiberg, Hetsch og Thiele, Bagermester Sager og Cand. jur. Weiss.

En af de Tilstedeværende, den senere Professor juris ved Kristiania Universitet, Jonas P. Collett (gift med Forfatterinden Camilla C.), har efterladt nogle Dagbogsoptegnelser, i hvilke han i fuldstændig Mr. Jingle-Stil giver sine Indtryk af Festen: „Fest i Hôtel d'Angleterre. Levende Krandse om Væggene, 300 Pers., ingen af Hoffet. Saa Fru Heiberg, nydelig, Heiberg, Hertz, Grundtvig. talte med Øhlenschlæger, og Nielsen og Reitzel, en vakker Mand. Taler og Sange. Varmt. Mad. Dands. Saa Thorvaldsen, prægtig Holdning. Heiberg og Fru H. saa jeg paa med et Slags fortroldede Øjne."

Fru Heiberg har øjensynlig gjort det største Indtryk paa den da 25-aarige Nordmand, siden han omtaler hende to Gange i sin Dagbog.

Thorvaldsen hyldedes af de deltagende 100 Damer og 200 Herrer, men det højtideligste Øjeblik indtraf, da han ved 12-Tiden

forlod Selskabet for at begive sig til sin Bopæl paa Charlottenborg, thi da fulgte alle de Tilstedeværende ham det korte Stykke Vej tværs over Torvet. Orkestret, der havde spillet op til den lille Dans, som fulgte efter Soupéren, tog Plads paa Hotellets Altan, hvorfra det lod Trompeter og Pauker gjalde over Torvet i den stille og rolige Efteraarsnat, medens det store Festtog under Hyldestraab tog Afsked med Thorvaldsen ved Charlottenborgs Port.

Kort Tid efter, nemlig den 8de og 9de Januar 1839, hærgedes Jyllands Vestkyst og særlig Limfjordsegnen af en stor Stormflod, og til Afhjælpning af Nøden blandt de Skadelidte dannedes flere Komitéer og foretoges Landsindsamling.

For at skaffe Pengebidrag holdtes en dramatisk Underholdning i „Borups Selskab", medens Knirsch lod afholde en offentlig Maskerade i Hotellet. Udbyttet af denne blev dog kun 175 Rdlr. til de Stormlidte, medens en anden Maskerade, der under Hoffets Auspicier blev givet paa Hofteatret, gav et Overskud paa ca. 3000 Rigsdaler.

Samme Aar indtræffer der en for dansk Musik betydningsfuld Begivenhed, thi da kommer den første, saakaldte „Strausziske Musik" hertil. Det er „Det Steyermarkske Musikselskab", der bestod af 16 Personer under Anførsel af Musikdirektør Siegl fra Wien, og som giver den første Koncert Mandag den 10de Juni 1839 i „Hr. Knirsch's store Sal", hvortil Billetten kostede 1 Rdlr. Der averteredes med, at det var „stor Concert à la Strausz", og i det første Koncertprogram, der bestod af 8 Numre, fandtes Ouverturer af Herold og Auber samt Dansekompositioner af Strausz og Lanner.

Hôtel d'Angleterre har Æren af at være det første Sted i Hovedstaden, hvor de Strausziske Toner lød fra et Strygeorkester, de Toner, der bevirkede, at en ung dansk Musiker, der hidtil kun havde været Puppe, nu kom til at udfolde sig som en pragtfuld dansk Sommerfugl.

Den unge danske Musiker var godt kendt af Københavnerne fra den Tid, da han paa en graa Skimmel havde redet foran den skinnende Hestgarde som Trompeter ved denne, og hans Navn var Hans Christian Lumbye. Han tog Lære af det „Steyermarkske Musikselskab", og han undfangede da den Plan, at et lignende Musikselskab

maatte kunne omplantes paa dansk Jordbund, med danske Musikere og med ham selv som Musikdirektør, Forspiller og Komponist.

Et saadant Musikselskab faar han ogsaa dannet, 20 Personer ialt, og alle danske, og han arrangerer sig med Knirsch om Lejemaal af dennes store Sal for at give en „Koncert à la Strausz". Alt er klappet og klart, Koncertdagen er berammet, og Lumbye venter i Spænding paa at skulle træde frem for Publikum i Hotellets Sal.

Da kuldkastes med et hele hans Plan, thi Kongen, Frederik den Sjette, døer den 3die December, hvorefter den deraf følgende Landesorg forhindrer alle Koncerter og Teaterforestillinger i den første Tid.

Straks efter at Kongens Død var rygtedes i Staden, udgik der Opfordring til et almindeligt Studentermøde i Hôtel d'Angleterre endnu samme Aften, og Iværksætteren af og Sjælen i dette Akademikermøde var den da 29-aarige Orla Lehmann. Denne var allerede da en kendt, offentlig Personlighed, der allerede tre Aar tidligere, den 4de November 1836, ved Trykkefrihedsselskabets Møde i Hôtel d'Angleterre havde anmodet Repræsentantskabet om at tage under Overvejelse at udvide Selskabets Virksomhed til den dansktalende Del af Sønderjyllands Befolkning.

Det, hvad Orla Lehmann tilsigtede ved Mødet efter Kongens Død, var at udtale overfor den nye Konge, Christian den Ottende, Ønsket om politisk Frihed, og Lehmann nærede store Forhaabninger til, at denne, som jo havde givet Broderlandet, Norge, en fri Forfatning, ogsaa vilde skænke Danmark en saadan.

Denne Udtalelse skulde finde Sted gennem en Adresse, som skulde overrækkes Kongen, og den, der affattede den, var Lehmann.

Efter at denne havde faaet Adressen godkendt af et snævrere Udvalg, forelagde han den ved Mødet i Hôtel d'Angleterre samme Aften, men det gik ikke saa glat, som han havde tænkt sig, og mange Stemmer rejste sig mod den ytrede Tanke. Længe stod Lehmann i Hotelsalen ene i den stormende, lidenskabelige Drøftelse, men da kom Magister D. G. Monrad, den senere Minister og Biskop, ham til Hjælp, og det var første Gang, at denne Mand talte i en offentlig Forsamling. Adressen blev, trods stor Modstand, vedtaget og laa næste Morgen mellem 7 og 9 til Underskrift. Henved 250 akademiske Borgere underskrev Adressen, der samme Dag over-

Kongens Nytorv og Hotel d'Angleterre ca. 1840. — Efter et Stik i Bymuseet.
Königs Neumarkt und Hotel d'Angleterre ca. 1840. — Nach einem Kupferstech in dem Stadtmuseum.
The Kings Newmarket and Hotel d'Angleterre ca. 1840. — After a print in the townmuseum.

raktes Kongen af Hother Hage, D. G. Monrad, Carl Ploug samt Orla Lehmann som Ordfører.

I Adressen forekom bl. a. følgende Passus: „Vel tør vi ikke tiltro os selv nogen dyb Indsigt i Staternes Forhold"; mon Lehmann har tænkt sig denne som en fin Allusion til den afdøde Konges den 26de Februar 1835 udtalte „Ingen uden Vi alene [kan] være istand til at bedømme o. s. v."? At Adressen intetsomhelst Resultat bragte fra Christian den Ottendes Side var vel ikke mere, end hvad adskillige i deres stille Sind havde ventet.

Den 1ste Februar 1840 foretoges almindelig Folketælling over hele Landet, og af Mandtalslisterne ser vi, at hele Hotellets Kælderetage mod Østergade og Torvet indtages af Butikker.

Foruden de tvende tidligere nævnte, boer der nu baade en Øltapper og en Blikkenslagermester, hvorimod Vinkælderen maa være opgivet, da der vel ingen Trang har været for den i Hotellet.

Blikkenslageren, der boede med Hustru, 4 Børn, en Tjenestepige og 2 Lærlinge, har næppe været noget behageligt Naboskab for Hotellets Gæster.

I Stueetagen mod Østergade boede Konditor Comino Gaudenzi (formodentlig Kaféens Forpagter) med Hustru og Børn; endvidere træffer vi som Lejere i Ejendommen Nysølvsfabrikør Wilhelm Weiss med Familie, i hvilken der var en lille 7-aarig Dreng, Wilhelm, den i 1923 afdøde Kaptajn Weiss.

Hotelejer, eller som han paa Listen skriver sig, Gæstgiver Knirsch boede i Baghuset sammen med sin Familie, og hele det hos ham boende Hotelpersonale var kun paa 5 Personer, medens Resten altsaa maa have boet ude i Byen.

Samme Dag, som Folketællingen finder Sted, læses i Adresseavisen:

Concert a la Strauß.

Med kongelig allernaadigſt Tilladelſe vil et Muſikſelſkab, beſtaaende af 20 Perſoner (her fra Staden) Tirsdagen den 4de Februar, give en Concert i Hôtel d'Angleterre. Indholdet bliver nærmere bekjendtgjort.

H. C. Lumbye.

Nu var Landesorgen forbi, og Lumbye genoptog derfor sin Plan fra December Maaned Aaret i Forvejen. Han slaar til Lyd for det nye Musikselskabs nationale Karakter ved at pointere, at de 20 Personer er „her fra Staden". Entréen til Koncerten var 3 Mk. pro persona, og der opførtes paa Musikprogrammet 9 Kompositioner, hvoraf 3 var af Strausz, 3 af Lanner og 1, nemlig „Danmarks Vals" af H. C. Lumbye.

Hin 4de Februar 1840, da H. C. Lumbye første Gang traadte frem for et fint, forstaaende Publikum og hævede sin Violinbue med Anslag til den første Takt af Aubers Ouverture til Operaen „Lestocq", inlededes en ny Æra i dansk Musikliv, thi det var første Gang, at et dansk Orkester under Ledelse af en dansk Komponist førtes frem med et Program à la Strausz.

Det var i Hôtel d'Angleterres Koncertsal, at det store københavnske Publikum for første Gang ydede H. C. Lumbye dets Hyldest, og disse Koncerter fik mægtig Tilstrømning, ligesom de vakte stor Begejstring blandt Publikum.

Hvor stor Opmærksomhed de vakte, ses bedst af J. L. Heibergs lille Vaudeville-Monolog „Emilies Hjertebanken", der første Gang opførtes Anden Paaskedag den 20de April 1840 ved en Aftenunderholdning, som Skuespiller C. N. Rosenkilde gav paa Det kongelige Teater. Paa Teaterplakaten er Forfatterens Navn ikke angivet, og Overskou omtaler i sin Teaterhistorie slet ikke denne Opførelse, men anfører derimod Førsteopførelsen som værende Onsdag den 13de Maj ved Skuespiller Stages Aftenunderholdning. Paa Teaterplakaten for denne findes J. L. Heibergs Navn angivet.

I Vaudeville-Monologen spillede Fru Heiberg den unge danselystne Pige, Emilie, der, medens hun venter paa Vognen, som skal føre hende til Balsalens forjættede Land, synger (paa en Melodi af Strausz) om, hvorledes hun sammen med sin Tante var i Hôtel d'Angleterre:

For nylig min Tante til Lumbye tog mig hen,
Vist aldrig den Aften forglemmer jeg igjen.
Først sad jeg saa stille, med Øret spændt,
Nøje jeg agted paa hvert Instrument.

Men da nu Tonerne jublende slynged sig,
Ligesom Aander, der snoe sig i Dans,
Blev jeg urolig, paa Stolen jeg gynged mig,
Hvirvelen henrev min Fod og min Sans.
„Sid stille!" sagde min Tante, næsten vred.
— Jeg kan ej, Tante! det er Umulighed.
— „Gør ingen Opsigt! dig ikke blameer!"
— Tante! den syvende Himmel jeg ser!

Og Emilie ender sin Sang med:

Hele min Sjæl er nu hos Violinerne,
Basserne, Hornene, Fløjte, Fagot.
Hvor er det muligt at holde sig i Ro?
Du selv jo rokker, vi rokke begge To;
Ja, stod den her paa det magiske Sted,
Tante, din Dragkiste dansede med!

Disse minderige Lumbyeske Koncertaftener i Hôtel d'Angleterre blev i Anledning af 100-Aarsdagen for H. C. Lumbyes Fødsel genkaldt i Erindringen ved Opførelsen af Charles Kierulfs „Tivoli" paa „Det ny Teater", da Viggo Lindstrøm var dette Teaters Direktør. Stykkets 4de Akt foregaar nemlig „paa det magiske Sted", Koncertsalen i Hôtel d'Angleterre, hvor man saa H. C. Lumbye, fremstillet af sin Sønnesøn, „Det ny Teater"s daværende Regissør, Knud Lumbye, medens Stykkets Hovedperson, den fordums Hestgardist og senere velmeriteret Borgerkaptajn Frandsen, spilledes af Viggo Lindstrøm. Blandt Bifigurerne i Hotelscenen var Hestgardens Chef, Prins Christian af Lyksborg (den senere Christian den Niende), der kom for at overvære sin tidligere Trompeters Koncert.

I Hotellets Koncertsal gav Lumbye i denne Sæson ialt 6 Koncerter, hvoraf den sidste fandt Sted Torsdag den 9de April. Det havde oprindelig været Meningen, at der kun skulde have været givet 4, men da Tilstrømningen til disse var saa stor, maatte han give baade en „sidste" og en „allersidste". Deres Succes var fastslaaet, og herefter kunde intet Bal eller Maskerade finde Sted,

uden at Musikken skulde være „à la Strausz", og da Knirsch den 22de Marts s. A. foranstalter en Maskerade i Hotellet, glemmer han selvfølgelig ikke at anføre, at den bliver med „Musik à la Strausz". Billetten kostede den Gang 9 Mk. pro persona, og de solgtes fra Knirsch's Kontor i Bagbygningen i Værelse Nr. 19 paa 1ste Sal.

Lumbye fortsatte den paafølgende Sæson Koncerterne i Hotellet, og dette faar i Bladet „Dagen" for den 16de Januar 1841 følgende smigrende Omtale: „Det rummelige opvarmede Locale, de smukke Sidesale og det elegante Selskab bidrage til at gjøre disse Concerter meget comfortable, og vedholdende at forskaffe dem godt Besøg."

Datidens berømte Kunstnere koncerterede i Hotellets Sal, og blandt disse træffer man paa Pianisten Courländer, den svenske Hofsangerinde Mathilde Gelhaar og den belgiske Violinvirtuos Francois Prume, hvis berømte „Melancholie" endnu den Dag i Dag spilles i Grottescenen i Balletten „Napoli".

Københavns Maitre de plaisir, Georg Carstensen, der var Udgiver af „Portefeuillen", foranstaltede for sine Abonnenter en stærkt besøgt musikalsk Soirée den 10de Maj 1841, og denne Fest var en af de sidste, som blev afholdt paa Hotellet, medens Knirsch var Ejer.

Denne havde nemlig i længere Tid været til Sinds at sælge Hotellet, uden at det dog hidtil var lykkedes ham at finde nogen Køber.

Endelig kom en saadan, ovenikøbet langvejs fra, og i Listen over de med Dampskibet „Frederik den Sjette" Søndag den 25de April 1841 ankomne Rejsende træffer vi bl. a. paa „Krüger med Kone".

Det var den vordende nye Hotelejer, der her holdt sit Indtog i Danmarks Hovedstad for at tage Hôtel d'Angleterre i nærmere Øjesyn, og hans Navn var

HEINRICH WILHELM CHRISTIAN KRÜGER

I Harzen ligger der en lille, smuk og venlig By ved Navn Goszlar. Gammeldags er den, malerisk at skue og hyggelig.

Byen havde i sin Tid en Specialitet; den har maaske denne endnu, men det skal jeg lade være usagt. Der bryggedes nemlig en særegen Art af det saakaldte „Weissbier", og det Øl, man bryggede i Goszlar, tog Navn efter den gennem Byen flydende Flod, Gose, og kaldtes „Gosebier". Her i Danmark har vi godt kendt det temmelig lette Øl, „Goseøl"; vi har efterlignet og brygget det i København, hvor Navnet „Gaasegade" (ɔ: Gosegade) endnu minder om Goseølbryggeriet, der laa paa Vandkunsten.

Blandt de mange gamle Pragtbygninger i Goszlar findes endnu et gammelt Gæstgiveri og Hotel ved Navn „Kaiserworth".

Det ligger paa Torvet, paa et Hjørne, og har paa Facaden en aaben Buegang med 7 Buer samt 8 Statuer af Kejsere fra det gamle romerske Rige. Huset blev opført 1494 som Gildehus for Skrædderlauget i Goszlar, men er i Tidernes Løb blevet Gæstgivergaard.

I det Herrens Aar 1834 var dennes Vært en Mand ved Navn Heinrich Wilhelm Christian Krüger, der var født i Elze i Hildesheim den 27de November 1788 som Søn af Konrektor Christian Heinrich Krüger og Hustru Ilse Catharina.

H. W. C. Krüger havde ført en noget omflakkende Tilværelse. En Tid har han saaledes været Apoteker og tog Medhjælpereksamen den 30te April 1817 ved Ober-Sanitäts-Kollegium i Brunswig, men var nu havnet som „Gastwirth" i „Kaiserworth".

I en Alder af 26 Aar havde han den 20de September 1814 ægtet Marie Dorothea (Doris) Wilhelmine Pleue, der var født den 1ste November 1792 i Halberstadt som Datter af Vinhandler Johan Heinrich Pleue og Hustru. Brylluppet stod hos Krügers Forældre, og det unge Ægtepar slog sig ned i den lille By Lemgo i Lippe, hvor Krüger drev Apotekervirksomhed; i Oktober 1834 var han havnet som Hotelvært i Goszlar.

I Ægteskabet fødtes ialt 8 Børn, mellem hvilke der var de to senere Ejere af Hôtel d'Angleterre, Herman Friederich (Fritz) Krüger (født den 2den Maj 1817 i Halberstadt, død den 6te November 1871 i København) og Herman Christian Krüger (født den 30te April 1821 i Lemgo, død den 11te Oktober 1892 i København). Endvidere var der Wilhelm Christian Krüger (født

1816 i Halberstadt, død 10de August 1856 i København efter at have været Hotelejer i Kristiania) samt Theodor Wilhelm Krüger (født 1824, død den 16de November 1865 i København som Guttaperkafabrikant).

Det var en i og for sig ubetydelig Begivenhed, der var Aarsagen til, at Krüger forlod Goszlar og bosatte sig i København.

En dansk Rejsende, som gæstede Harzen, brækkede nemlig sit Ben paa en Bjergtur og maatte derfor i længere Tid tage Ophold i Goszlar, hvor han logerede i „Kaiserworth" hos Krüger. Den Rejsende syntes saa godt om den Renlighed, Orden og Venlighed, der herskede i „Kaiserworth", at han opfordrede Krüger til at forlade Goszlar og nedsætte sig i København, hvis Hoteller efter den Rejsendes Mening savnede fornævnte Egenskaber, og hvor han vidste, at Knirsch gerne vilde sælge sit Hotel.

Krüger, der var noget af en urolig Sjæl, var ikke længe om at lade sig overtale; sammen med sin Hustru begav han sig paa Rejsen til Danmark, og den 25de April 1841 stiger de i Land paa Københavns Toldbod og begiver sig straks til Kongens Nytorv for at tage Hôtel d'Angleterre i Øjesyn.

Han kom, han saa, og han var ikke længe om at betænke sig, thi 4 Dage efter Ankomsten underskriver han den 29de April Købekontrakten paa Hotellet, for hvilket han skulde give 114,800 Rdlr. Sølv til Overtagelse den 1ste Juli s. A. Ved Kontraktens Underskrivelse betalte han 2,000 Rdlr., og ved Tiltrædelsen yderligere 3,000 Rdlr., medens Restbeløbet skulde berigtiges med ved Skødets Udstedelse at give en 1ste Prioritets Obligation paa 52,000 Rdlr. til Kreditkassen for Husejere og en 2den Prioritet paa 57,800 Rdl. til Knirsch, hvilken sidste Obligation fra Sælgerens Side var uopsigelig i 5 Aar. Inventariet og Møblerne skulde han overtage efter Vurdering, saaledes at han betalte 3,000 Rdlr. Sølv den 1ste Juli og gav en Obligation for Restbeløbet med Pant i det købte, hvilken Obligation skulde forrentes med 4 % pro anno og afdrages med 500 Rdlr. Sølv hvert Halvaar.

Paa Ejendommen hvilede en Bankhæftelse paa 4,800 Rdlr., og Brandassurancen androg 80,000 Rdlr. Skøde paa Hotellet fik Krüger den 3die Januar 1842.

Da Købekontrakten var i Orden, og den første Udbetaling præsteret, vendte Ægteparret Krüger tilbage til Goszlar, hvor det maatte berede alt til Opbrud, thi der var jo meget, der skulde ordnes.

I Løbet af kort Tid fik Krüger da alt i Stand, og den 11te Juni 1841 fik han af Politidirektionen i Goszlar skriftligt Vidnesbyrd for, at han fra Oktober 1834 til Dato havde „ein in hiesiger Stadt belegendes Wirthshaus 1sten Ranges, die Kaiser-Worth genannt, in Pacht gehabt, während dieser Zeit mit seiner Familie einen moralisch guten Lebenswandel geführt und in polizeilicher Hinsicht Anlasz zu Klagen nicht gegeben hat, so wie, dasz ihm und seiner Ehefrau die Befähigung zur Führung eines Gasthof-Geschäfts 1sten Ranges nicht abgesprechen werden kann".

En bedre Anbefaling kunde Krüger ikke ønske sig til Fremvisning i det Land, hvori han nu agtede at slaa sig ned, og hvor han vilde komme til at virke under langt større Forhold end i det lille Goszlar.

Den 14de Juni udstedtes Rejsepasset for Krüger, hans Hustru og Børn samt „die Haushaltmamsell" Wilhelmina. Rejsen gik over Hamborg til Kiel og derfra med Dampskibet til København, hvor den Krügerske Familie steg i Land paa Toldboden den 20de Juni.

Ti Dage senere overtog han Hôtel d'Angleterre, som var i hans og hans Sønners Besiddelse indtil December 1873, altsaa i 32½ Aar.

Borgerskab som Gæstgiver i København fik han dog først den 21de September 1844 i Henhold til en kongelig Bevilling af den 13de s. M. Denne blev den sidste kongelige Bevilling, der var knyttet til Hotellet, og den lød saaledes:

Christian den Ottende.

Giøre vitterligt: At eftersom Wilhelm Christian Heinrich Krüger, af Goslar i Kongeriget Hannover, for Os allerunderdanigst har andraget, at han som har kiøbt Gaarden Hotel d'Angleterre kaldet, beliggende under Nr. 356 paa Kongens Nytorv i Vor Kongelige Residentsstad Kiøbenhavn, hvori efter allernaadigste Bevillinger af 25de September 1795 og 30te Maj 1817 har været drevet Herbergerie, saa ville Vi, efter hans derhos allerunderdanigste giorte Ansøgning og Begiering, samt den af Os elskelige Overpræsident, Borgmestre og Raad i Vor Kongelige Residentsstad Kiøbenhavn derover afgivne Erklæring have bevilget og tilladt, saa og herved

bevilge og tillade, at bemeldte Wilhelm Christian Heinrich Krüger, saalænge han bruger fornævnte af ham kiøbte Gaard Nr. 356 paa Kongens Nytorv alene til Tracteur og Herbergerhus for fremmede Rejsende og Andre, som uge- og maanedsviis leje Værelser hos ham, samt holder bemeldte Gaard i forsvarlig Stand med Meubler og øvrige til Beværtning fornødne Bequemmeligheder, maa holde aaben Viinkielder og udsælge Viin for egen Regning af samme, samt udleie til de fremmede Reisende, der logere hos ham, Equipager med Heste; dog ikkun til Kiørsel inden Byen; saa vil og dette Vor allerhøieste Privilegium være forbrudt, naar det maatte befindes, at noget af Gaardens Værelser eller andre Leiligheder bortleies enten i Halvaarsviis eller paa længere Tid.

Forbydende m. v.

Givet i Vor Kongelige Residentsstad Kiøbenhavn, den 13de September 1844.

Det viste sig snart, at Krüger var den rette Mand paa den rette Plads, og at han tilfulde forstod at kunne opretholde Hotellet som et absolut Førsteklasses, og det eneste, som kunde gøre ham Rangen stridig, var Hôtel Royal, hvis Ejer da var Enkefru Johanne Hennenberg, Enke efter den forhen omtalte Grosserer Hennenberg, og som i et tidligere Ægteskab havde været gift med Hôtel Royals daværende Vært, Heinrich Wilhelm Løbel. Dette Hotel nedlagdes forøvrigt i 1876.

Klagerne fra Knirsch's Tid var forstummede, og der var ingen Rivninger mellem Vært og Lejere, hvortil vel ogsaa bidrog Krügers omgængelige Væsen og Evnen til at kunne tilpasse sig efter de nye Forhold. Til Trods for, at Krüger var Tysker af Fødsel, vides det dog, at han under de politiske Forhold i Midten af Aarhundredet har været fuldt ud dansksindet og i enhver Henseende følt sig som en god Borger i et dansk Land.

Samme Aar som Krüger overtager Hotellet, begynder København at faa de fra Udlandet kendte Omnibusser, men disse vakte i Begyndelsen en Del Modstand hos Publikum, da man ikke syntes det passende, at Damer benyttede disse Befordringsmidler, endskønt de jo, hvad Navnet ogsaa angav, var for alle og enhver. I Fru Heibergs lille Vaudeville „Abekatten" udtaler en af Personerne, den „kalkunske" Frøken, om Omnibusserne: „Er det ikke uanstændigt, at fremmede Herrer og Damer krybe ind i de store Børe og sætte sig ved Siden af hinanden? Jeg kan ikke begribe,

hvorledes Folk, som ere komne af god Familie, kan nedlade sig til sligt."

Den første Omnibus begyndte den 30te Maj mellem København, Charlottenlund og Lyngby, men paa en Maade var det en gammel Idé, som var genopstaaet, thi den første regelmæssige Personbefodrring mellem København og Omegnen var blevet etableret den 17de Juni 1826 af Kaptajn og Vognmand Johannes Bruun, som boede i „David Skolemesters Gaard" (ɔ: Købmagergade Nr. 18). Den var imidlertid en Art „Stage-coach" (ɔ: en Postvogn, forspændt med 4 Heste og uden Brevbefordring) og gik mellem København, Ordrup, Gjentofte og Lyngby; den bestod dog kun i kort Tid.

Den 5te September 1841 begyndte Vognmanden i Hôtel d'Angleterre med Omnibussen „Løven" regelmæssige Ture til Frederiksberg saaledes, at der kørtes hver halve Time fra Hotellet og hver halve fra Frederiksberg.

Medens Krüger var Hotelejer, er det, at den nystiftede Industriforening, der da var med i den standende Kamp for og imod Næringsfrihed, begynder at arrangere aarlige Julebazarer, Arrangementer, der gav Stødet til, at de Handlende i København og Provinsbyerne ved Juletid indrettede Udstillinger af deres Varer i Butiksvinduerne.

De mest fremtrædende Personer ved Industriforeningens 1ste Julebazar, der afholdtes 1841 i Rosenborg Brøndanstalt i Gothersgade, var Professor Hetsch, Snedkermester Lasenius Kramp, Blikkenslagermester F. Meyer, Kunstdrejer I. A. Schwartz og Foreningens Formand, Grosserer Danckell. Efter den første, saa smukt arrangerede Bazars Afslutning samledes en Del af Deltagerne til en Festivitet i Hôtel d'Angleterre den 17de Januar 1842, ved hvilken Lejlighed Professor Hetsch var Genstand for en saa stormende Hyldest, at han, da han brød op fra Selskabet ved 12-Tiden, ledsagedes af samtlige Deltagere.

I festligt Optog gik Skaren med Hetsch i Spidsen ud af det glimrende oplyste Hotel, gennem den store Port ved Hovedvagten hvis Post for Gevær ikke var langt fra at kalde Vagten til Vaaben ved Synet af det store Følge, der i animeret Stemning fulgte Hetsch

tværs over det paa den sene Tid ellers saa stille og rolige Torv til Charlottenborg, hvor hans Professorbolig var. Her toges Afsked med et tredobbelt Leve for Hetsch, medens Hovedvagtens Skildvagt saa langelig efter Festtoget, og Torvets Vægter var lige ved at glemme baade at raabe 12 og synge det dertil hørende Vers.

Denne Julebazar og dens heldige Forløb gav Anledning til, at der mundtlig fremkom flere Forslag om, at slige Bazarer maatte blive aarlig tilbagevendende, men man var dog paa det rene med, at Rosenborg Brøndanstalt ikke vilde være det passende Lokale for disse.

Der foresloges Børsen og Pladsen mellem Vingaardstræde og Lille Kongensgade, den nuværende Nikolaj Plads, den gamle Kirkegaard, hvorfra der forhandledes Kød. De i 1917 nedrevne Jern-Slagterboder blev jo først opført i 1845.

Men samtidig dukkede ogsaa en anden Plan op for første Gang, nemlig at omdanne den snævre, berygtede Gyde, Peder Madsens Gang, til en Bazar. Peder Madsens Gang gik fra Østergade, gennem en Port i Svaneapoteket, bag Hotellets Have til mellem Grønnegade Nr. 18 og 20, og dens Beliggenhed som Bazar-Passage var jo saa ideel som mulig. Der var i 1841 ikke to Meninger om, at Gyden var en Skamplet paa Byen, befolket som den var af Udydens Præstinder, men man mente dog ikke at kunne faa rejst det nødvendige Beløb, hvorfor Planen, som dog ikke var fremkommet detailleret, blev opgivet.

Den næste Julebazar blev afholdt under mere festlige Omgivelser end i Brøndanstalten, thi Julen 1842 var den rykket ind i Hôtel d'Angleterre i dennes Festsal og tilstødende Værelser, hvor Udstillingsgenstandene kom ganske anderledes til deres Ret.

Pladsen her viste sig imidlertid for lille til de mange Udstillende og de mange Besøgende, hvorfor der i 1843 indrettedes en Bazar i en stor Træbarak, der var opført paa selve Kongens Nytorv imellem Bredgade og Gothersgade.

Tre Aar efter rejser den gamle Plan om Peder Madsens Gangs Rasering atter sit Hoved, men denne Gang som en fuldt færdig, gennemtænkt og detailleret Plan.

Midten af Fyrrerne var et Tidsrum, hvor det ene Aktieselskab

og Foretagende skød frem efter det andet; nogle havde Livskraft og vedblev at bestaa, men andre gik i Stykker, efter at først en Del Mennesker havde tabt deres vovede Kapital. Der var overalt en Foretagsomheds Aand og en Virkelyst, som bevirkede, at en Mængde Aktieselskaber dannedes med de mest forskellige Formaal. Et Selskab stiftedes for at forsyne Hovedstaden med fede Lam fra Amager, et andet for at opklække Silkeorme til indenlandsk Silkeindustri og et Selskab fik Koncession paa Anlæg af Jernbane mellem København og Roskilde; der anlagdes Maskinhørspinderi og Dampvaskeri m. fl.

Paa Terrænet ved Klampenborg var en Vandkuranstalt blevet anlagt, udenfor Vesterport havde Georg Carstensen faaet „Guvernøren til at lukke Bastionen" op for Etablissementet Tivoli, og paa Nørregade havde man faaet et Ridehus, Hippodromen.

En Mængde Foreninger saa Dagens Lys; det var som om man følte en ubændig Trang til at slutte sig sammen. Om det saa var en Forening imod Hatteaftagning paa Gaden undtagen for kongelige Personer, stiftedes en saadan ved offentlig Opfordring Torsdag den 15de Januar 1846.

De nordiske Studentermøder havde slaaet Bro over Sundet, og var der ikke kommet andet positivt ud af disse, saa havde de i det mindste bevirket, at Københavnerne havde lært den svenske Punsch at kende og faaet den indført paa de danske Restauranter.

Men der var ikke Tale om, at Københavnerne vilde akceptere denne Drik under Navnet Punsch, thi dermed forstod man jo herhjemme en Drik, om hvilken man sagde:

Af fire Ting vor Punsch bestaar:
Rom, Sukker, Vand, Citroner —
Af Sukkeret den Sødme faar,
Men Rommen Værket kroner.

Den svenske Punsch smagte jo hverken af Rom eller Citroner, og den blev heller ikke serveret i den hos os fra Fædrene nedarvede obligate Bolle, men derimod paa Flasker.

I Sverige kostede imidlertid den almindelige Hverdagspunsch „1 Rdlr. Riksgälld" ɔ: 3 Mk., medens den finere kostede „1 Rdlr.

Banko" o. 4 Mk. 8 Sk., og da de galante svenske Værter ved højtidelige Lejligheder altid rekvirerede den bedste, hvilken Bestilling til den serverende „Vaktmästare" for Nemheds Skyld stedse lød paa „En Butellj-Banko", saa accepterede Danskerne dette Navn, hvorefter „Banko" blev Udtrykket for svensk Punsch. Bankomønten er jo forlængst afskaffet i Sverig, men Navnet „Banko" hænger endnu den Dag i Dag haardnakket fast ved Rekvirering af svensk Punsch herhjemme.

Med Hensyn til de københavnske Hotelforhold, saa ankede man med Rette over, at disse nu ikke mere stod paa Højde med, hvad man kendte fra Udlandet, baade hvad Indretning og Komfort angik, og i Januar 1846 fremkom da Louis Petersen med Plan om Anlægget af et Hotel. Hans Plan, der efterhaanden blev mere og mere omfattende, gik ud paa at forbinde et stort og elegant Hotel, der skulde hedde „Hôtel de Danemark", med Anlægget af en Passage med Bazar, der skulde gaa fra Østergade til Ny Adelgade, og det Hotel, som Louis Petersen havde udset til at være et Led i Kombinationen, var Hôtel d'Angleterre.

Dettes store Have, der laa ubenyttet, og som stødte op til Husene i Ny Adelgade, mente han vilde være som skabt til Anlægget af en saadan Passage med Bazar.

Ved Planens Fremkomst lovede Louis Petersen et Nettoudbytte paa 14 %, men senere fik hans Plan mere fast Grund under Fødderne, thi da udbødes der til Realisation af hele Foretagendet 11,000 Aktier à 50 Rdlr., af hvilke ⅓ skulde være Præstations-Aktier (Betaling for Materialier, Varer eller Arbejde), og til Realisation af Hotellet alene udfordredes 5,800 Aktier, ligeledes à 50 Rdlr. med ⅓ Præstations-Aktier. I Februar Maaned var der tegnet Aktier til Beløb 75,000 Rdlr., men det forslog jo intet, hvorfor Planen blev skrinlagt, rimeligvis til stor Sorg for Krüger, der gerne vilde have solgt Hotellet, hvorefter det havde været hans Agt at bosætte sig i Paris.

Der var samtidig kommet en anden Plan, som gik ud paa at købe Ejendommen Nr. 45 paa Amagertorv (nuværende Nr. 11, hvor Cloëttas Konditori er), og her skulde der indrettes et Pariser Kaffehus og et „Hôtel de France". Denne Plan blev heller ikke

til noget, skønt der udlovedes et aarligt Nettoudbytte paa 31 %, og mere Held havde heller ikke Georg Carstensens Projekt om at omdanne Sejldugsfabrikør Fibigers Gaard paa Hjørnet af Bredgade og St. Annæ Plads (nu det engelske Gesandtskabs Palæ) til et flot og mondænt „Hôtel de l'Union".

Derimod var der et andet Hotel-Aktieselskab, der havde mere Held med sig, og det var det i 1846 dannede „Aktieselskabet Stadt Hamborg", der havde købt Desmerciers gamle Gaard paa Hjørnet af Bredgade og Dronningens Tværgade, det daværende „Hôtel Stadt Hamborg", samt Naboejendommen, „Det svenske Hotel" i Dronningens Tværgade Nr. 3. Disse to Hoteller forenedes til et, og paa Generalforsamlingen Mandag den 15de Februar 1847 vedtoges det, at de forenede Hoteller fremtidig skulde hedde „Hôtel Phoenix", det endnu eksisterende Hotel af samme Navn.

Imidlertid er den gamle Plan om Udnyttelsen af Peder Madsens Gang atter dukket op, men denne Gang kom den som en fuldstændig udformet Indbydelse til Aktietegning i dette nye, projekterede Foretagende.

Planens Fader var Xylograf A. C. Flinch, den bekendte Almanak-Udgiver, som den 7de Marts 1846 forelagde sin detaillerede Plan, der gik ud paa at sløjfe Peder Madsens Gang og omdanne denne til en Passage mellem Østergade og Grønnegade.

I Planen anførte Flinch, at der i København var stor Trang til velindrettede Butikslokaler, der var opført med dette Formaal for Øje og ikke, som de hidtil værende, kun bestod af Lokaler, der var indrettet ved Omdannelse af gamle Huse.

Den projekterede Passage vilde faa en Grundflade af 11,000 Kvdr. Alen med 40 Alens Facade mod Østergade og 50 Alen mod Grønnegade. Den skulde bestaa i en Gade med to Rækker Huse, der vendte Facaden mod hinanden, og der skulde fra begge Gader kun være Adgang for gaaende, medens der bagved Husrækkerne skulde lægges Kørebaner.

Saavel i Stueetagen som paa 1ste Sal skulde indrettes Butikker, og Stueetagen skulde springe saa meget frem, at der paa dennes Tag fremkom en ca. 3¾ Alen bred Gang, fra hvilken der var

Indgang til Butikkerne paa 1ste Sal. De øverste Etager skulde indrettes til Beboelseslejligheder paa 4 à 5 Værelser.

Ovenover Butikkerne paa 1ste Sal skulde lægges Glastag, saaledes, at der fremkom en overdækket Passage, og Adgangen til Etagerne skulde ske ad brede Trapper, ligesom 2 Broer skulde lægges tværs over Passagen imellem de to Gallerier.

Mod Østergade skulde indrettes Restaurant og Konditori, og mod Grønnegade en Kafé med Koncertsalon, for hvilken Kafé der allerede forelaa et bestemt Tilbud om en aarlig Lejeafgift af 4,000 Rdlr.

Til Realisationen af denne storstilede Plan udkrævedes 352,000 Rdlr, hvoraf til Grundkøb, med Fradrag af Prioriteterne, vilde medgaa 154,000 Rdlr., medens selve Bygningsomkostningerne ansloges til 179,000 Rdlr.

Den fornødne Sum skulde tilvejebringes ved Udstedelse af 7,040 Aktier à 50 Rdlr., hvortil endnu kom 200 Aktier, som Flinch betingede sig.

Indtægten kalkuleredes til:

Leje	af	106	Butikker i Passagen	Rdlr.	42,400
d.	d.	4	Stuebutikker mod Østergade	„	2,000
d.	d.	4	Kældere mod Østergade	„	1,600
d.	d.		Restaurant og Konditori mod Østergade	„	3,000
d.	d.	5	Butikker mod Grønnegade	„	1,500
d.	d.		Kafé med Koncertlokaler mod Grønnegade	„	4,000
d.	d.	60	Beboelseslejligheder med 4 à 5 Værelser og Køkken	„	15,000
			Tilsammen	Rdlr.	69,500

Udgifterne kalkuleredes aarlig, indbefattet Skatter, Renter, Reparation, Belysning, Folkehold (derunder Lønninger til 2 Direktører à 600 Rdlr. aarlig) til 18,700 Rdlr., saa at der kunde udloves Aktionærerne et aarligt Udbytte paa ca. 10 %. Foruden de 200 Friaktier betingede Finch sig: de første 6 Aar 3 % aarlig

af Aktieudbyttet, en Fribolig paa 5 Værelser samt i de næste 6 Aar Fribolig og 600 Rdlr. aarlig.

Opførelsen af Passagen skulde overdrages Arkitekt Hagemann.

Som man heraf vil se, var det en virkelig storstadsmæssig Plan, som Flinch havde udkastet, men Planen kom aldrig til Udførelse, uagtet den havde et stort Publikum for sig, og det eneste Blad, der, saavidt mig bekendt, havde alvorlige Indvendinger imod den, var det datidige Oppositionsblad „Kjøbenhavnsposten".

At Planen ikke blev til noget, skyldtes ikke saa meget manglende Tilslutning, som Magistratens Afslag paa at give Flinch Eneret paa den projekterede, haardt tiltrængte Passage. Den blev da skrinlagt, og først 27 Aar efter kom den for tredie Gang igen, denne Gang i Forbindelse med Hôtel d'Angleterre, og da blev Flinchs Plan til Virkelighed, om end paa en noget anden Maade end han havde tænkt sig, men Flinch oplevede ikke at se den realiseret, thi han døde den 16de August 1872, Aaret før Peder Madsens Gang forsvandt.

Samme Aar som Flinch fremkom med sin Plan, var „Musikforeningen" blevet husvild i sit hidtilværende Koncertlokale, og den rykkede nu for nogen Tid ind i Hotellets Koncertsal, hvor den opførte nogle Symfonikoncerter. I samme Sal gaves vedblivende Koncerter „à la Strausz", men denne Gang af den wienske Kapelmester J. G. de Ranken, hvis Musikere dog for en Del bestod af det forrige Lumbyeske Orkester.

Hôtel d'Angleterre havde imidlertid faaet en farlig Konkurrent paa Koncertsalens Omraade, og det var det nylig aabnede „Casino", som Georg Carstensen havde opført i Amaliegade.

Det var stort og flot indrettet, med 2 Koncertsale, H. C. Lumbyes Orkester, Bazarer, Restaurant og Konditorier, og i en af Datidens Viser, der med Reminisencer efter Tivoli-Visen opramser alle Casinos Herligheder, hedder det bl. a.:

Naar ind Du spadserer ad Døren,
en sortsmudset Schweizer der staaer,
og tæt ved ham Entrepreneuren
med „Snipel" og krøllede Haar.

Henriques har Antiqviteter
og Vaser af Pompejan,
og Høst har en halv Snes Poeter,
indbunden i Fløjl og Saffian.

Casino tog en Del, vistnok Broderparten, af Byens Koncerter, medens de mere intime Kammermusikkoncerter holdtes i Hôtel d'Angleterres Sal. I denne optraadte saaledes Direktøren for det af Christian den Ottende protegerede italienske Operaselskab, Napoleon Torre sammen med Kammermusikus Courlænder og Sangeren Pellegrini.

Ved en anden Lejlighed optraadte de hjemlige Sangkræfter: Madam Stage, Madam Rung (Komponisten Henrik Rungs Hustru), Jomfru Østerberg, Jomfru Bergnehr (senere Madam Fossum og Fru Gerlach) samt Herrerne Chr. Hansen, Ferslew og Sahlertz, der foranstaltede musikalske Soiréer. Der blev dog ogsaa budt paa Underholdninger af anden Art, nemlig af Tryllekunstneren Louis Figer, der kaldte sig „Physiker fra det k. k. Carl Ferdinands Universitet i Prag". Han var ikke saa ganske billig med sine Præstationer, thi han tog 1 Rdlr. pro persona for nummereret Plads. Hans berømte Kollega, Professor Bils, der i Hotellets Sal optraadte med „naturlig Magi, experimental Fysik samt ægyptisk Trylleri", var mere rimelig med Entréen til sine udmærkede og stærkt besøgte Forestillinger i 1847, thi han forlangte kun 4 Mk. for 1ste Plads.

Udenlandske Rejsende slog sig ned for kortere eller længere Tid i Hotellet, og vi træffer saaledes i 1846 paa en Cøllnsk Optiker, der stærkt reklamerede for nye Briller og Glas, dem han demonstrerede med og solgte fra sine Værelser i Hotellet. Om det saa var en Skrivelærerinde, har en saadan, der kaldte sig „E. Jaffé née Argé, kgl. preussisk Skrivelærerinde", slaaet sig ned her for at lære Københavnerne at skrive „efter en hende ejendommelig Methode". Desværre vides intet om, hvad hendes „ejendommelige Methode" gik ud paa.

Saa oprinder „det mærkværdige Aar", 1848, da Kongen døer, Sønnen, Frederik den Syvende, bestiger Tronen, og de slesvigholstenske statsopløsende Bestræbelser tager fuld Fart. Efter

Casino-Mødet den 11te Marts følger Efterretningen den 20de Marts om det slesvig-holstenske Oprørs Udbrud i Kiel, og den 20de Marts afholdes det bekendte Casino-Møde, hvor L. N. Hvidt meddeler Forsamlingen, at han og Borgerrepræsentationen er blevet enig om at gaa til den nye Konge og meddele denne, at Fædrelandet er i Fare, hvis Kongen ikke omgiver sin Trone med viljestærke, kraftige Mænd samt, at man vil anraabe Kongen „om ikke at drive Nationen til Fortvivlelsens Selvhjælp".

Samme Dag som det store Folketog til Christiansborg Slot fandt Sted, afholdtes et Møde paa Universitetet, hvor Studenterne vedtog, at den slesvig-holstenske Deputation, som ventedes at komme med Dampskibet fra Kiel den 22de Marts, skulde staa under Beskyttelse af den danske Nationalære.

Deputationen bestod af Kammerherre Neergaard til Oevelgönne, Etatsraad Engel, Jernbanedirektør, Redaktør Thomas Ohlshausen (der i Rendsborg havde sagt, at Danskerne var et dovent, dvaskt og usammenhængende Folk), Advokat Claussen og Advokat Güllich, og disse 5 Herrer tog efter Ankomsten til København straks ind paa Hôtel d'Angleterre.

Udenfor dette havde der samlet sig en meget stor og ophidset Folkeskare, der endog gennem Hotelporten var trængt ind i Gaarden, da der nemlig var gaaet Rygter om, at den slesvig-holstenske Deputation vilde snige sig bort, og nogle paastod endog med Bestemthed, at et Par af de 5 Herrer allerede var flygtet.

Da er det, at Datidens bekendte Folketaler, Hans Peter Frederiksen, mest kendt som „Finérskærer Frederiksen", kommer tilstede, og han viser sig at være den truende Situation voksen.

Han opfordrer en ham ubekendt, civilklædt Officer til at præsentere ham for Deputationen, og alle 5 Herrer gør han da Bekendtskab med paa deres Værelser. Finérskærer Frederiksen advarede indstændigt d'Herrer mod at flygte, og han gaar derpaa ned i Hotellets Gaard, meddeler Folkemængden her, at Deputationen in pleno er tilstede, ligesom han maner til absolut Ro og værdig Holdning.

Nu kommer Konsul Alfred Hage til, og han beder Frederiksen om at føre Deputationen til sin private Bopæl i Kronprinsessegade,

hvor den vilde være i fuldstændig Sikkerhed mod eventuel personlig Molest.

Finérskærer Frederiksen paatager sig dette Hverv, bistaaet af unge Studenter, forsynet med et hvidt Bind om Armen.

Ud af Hotellets Port, forbi Hovedvagten med de tre Kanoner, midt igennem den ophidsede, knurrende Menneskemasse drager Finérskærer Frederiksen og hans Studenter med Deputationen imellem sig, drejer ned ad Gothersgade og hen til Hages Bopæl i Kronprinsessegade Nr. 42. Ikke et Haar krummedes paa de 5 Herrers Hoveder; uantastede naaede de Fristedet, men nogen Eriksgade har denne Gang fra Hotellet gennem Byen ikke været for den slesvigholstenske Deputation, som vel nærmest kan takke Finérskærer Frederiksens resolutte, rolige og besindige Optræden for, at alt gik saa godt, som det gjorde.

Til Bestridelse af Hotellets daglige Drift maatte der selvfølgelig være et stort Personale, men sammenlignet med, hvad der nutildags kræves af et stort, moderne Hotel, synes Krügers daværende faste Personale os temmelig lille.

1845 af 9 Tjenestekarle og 8 Piger = 17 Personer
1850 af 19 Personer
1855 af 5 Tjenere, 1 Gaardskarl, 4 Husjomfruer og 11 Tjenestepiger = 21 Personer
1860 af 5 Opvartere, 3 Gaardskarle, 4 Køkkenjomfruer og 13 Tjenestepiger = 25 Personer
1870 af 11 mandlige og 18 kvindelige Medhjælpere = 29 Personer.

Krüger boede selv med sin store Familie paa 2den Sal i Baghuset, hvor ogsaa Sønnerne Fritz og Hermann boede med deres Familier, og den gamle Fru Krüger, der ikke deltog i Driften af Hotellet, havde nok at gøre med Styrelsen af de tre forenede Familiers Husførelse. De to ovennævnte Sønner ledede sammen med Faderen alle Indkøb og alt, hvad der hørte ind under Hotellets Omraade; tidlig og silde var de paa Færde, flittige og paapasselige i enhver Henseende.

Kælderbutikkerne var stadig udlejede, og i den ene havde Vildt-

Hermann Krüger.

handler Johan Gottlieb Bøytler i 1842 aabnet sin senere saa kendte Forretning, medens Sadelmagermester C. L. Nielsen var rykket ind i den anden. Den paa Ejendommen i Henhold til det kongelige Privilegium hvilende Kørselsret var med Stalde og Vognremiser udlejet til Vognmand Otto Sørensen Schjellet, saa Hotellets mange Rejsende til enhver Tid kunde faa Køretøjer, naar de havde Lyst til at køre en Tur. Det var jo bekvemt at have Køretøjerne lige ved Haanden, saa man ikke havde nødig at sende Bud til den nærmeste Hyrekusk eller til Droskeholdepladsen, thi Telefoner var jo den Gang ikke opfundne, ligesaa lidt som man da kendte til en uniformeret, guldtresset Portier, der med et Stød i sin Fløjte kunde tilkalde den ønskede Vogn, og Piccoloer var ogsaa da et ukendt Begreb.

Vognmandsforretningen forsvandt fra selve Hotellet ved dettes Ombygning i 1873 efter at have været knyttet dertil siden 1795, da Gottfried Rau flyttede ind i Grams Gaard.

Da Nytaarsnyet tændtes i 1856, kom det ikke til, som i saa mange Aar tilforn, at sende sine koldtskinnende Straaler over Krüger senior, naar denne gik sine vante Aftenture i Hotellets store Have og Gaard, thi den 14de Januar havde han lukket sine Øjne for stedse, og Hotellet overtoges nu af hans Enke, Doris Krüger, med Bistand af de to ovenfor omtalte Sønner.

Hverken i Hotellets indre eller ydre foretoges dog nogensomhelst Forandring, og alt gik stadig i den gamle Gænge.

Blandt Hotellets mere celebre Rejsende efter Krügers Død træffer vi i August 1857 paa Otto v. Bismarck, som da for første og sidste Gang gæstede København.

Med Casino i Amaliegade var der imidlertid foregaaet den Forandring, at det fra udelukkende at være Vinterhave og Koncertsale var blevet Teater, hvis Direktør i 1858 var Digteren Erik Bøgh. Under dennes Direktorat er det, at den spanske Danserinde, Pepita da Oliva, kom hertil samme Efteraar og dansede sine berømte „El Ole" og "Cachouca" paa Casinos skraa Brædder. Teatret var stuvende fuldt hver Gang, hun optraadte, tiljublet af det begejstrede Publikum. Adskillige var dog forargede over hendes Dans, deriblandt Bournonville, som efter Sigende skal have rejst sig fra

sin Plads i Teatret med de Ord. „Lad mig komme ud; dette er jo ikke Dans, det er Galskab!"

Pepita boede paa Hôtel d'Angleterre, og i Vinduerne i de Værelser, der var stillet til hendes Disposition, prangede hver Dag et Udvalg af de Buketter, som hendes mange Tilbedere (Pepitamanerne, som Folkevittigheden havde døbt dem) havde tilkastet hende.

Hver Aften stimlede Folk sammen udenfor Hotellet for at faa et Glimt at se af Pepita, naar hun kom kørende dertil fra Casino; Torvet var da som et Hav af Mennesker, der jublende udraabte deres „Eviva Pepita!" Det var en fuldstændig sydlandsk Stemning, der havde bemægtiget sig det ellers saa nøgterne København, og naar Folk havde udtordnet det ene „Eviva" efter det andet, maatte Pepita vise sig paa Hotellets lille Altan, hvor hun takkede med viftende Tørklæde og Fingerkys.

Femfjerding Aar senere, i Januar 1860, var Torvet foran Hotellet ogsaa en urolig, bølgende Menneskeskare; da var det dog ikke en begejstret, men en indigneret Mængde, der blev drevet afsted under susende Slag af Husarernes flade Klinger og Politibetjentenes Stokke.

Aarsagen til dette Indhug var den stadig stigende Misfornøjelse med det Grevinde Dannerske Regimente, det, der havde affødt, at Ministeriet Rottwitt var blevet dannet den 2den December 1859. Datidens Skandalepresse havde ophidset Stemningen mod Grevinden, og det var som talt ud af mange Københavneres Hjærter, da Erik Bøgh (forøvrigt til liden Ære for denne) i sit Lystspil „Grevinden og hendes Søskendebørn", som opførtes første Gang den 8de December, lod en af Stykkets Personer synge om Grevinde Dubarry:

Jeg hader den, som steg fra Dybet,
bedækket med et Lands Foragt —
som nu behersker hele Krybet
ved stjaalet Guld og ranet Magt —
som fræk fortrænger, hvad vi ejer
af hædret Navn og ædelt Blod,
og med en Skare lydige Lakajer
en Skanse slaaer om Tronens Fod.

Hotel d'Angleterre ca. 1865. — Efter Fotografi.
Hotel d'Angleterre ca. 1865. — Nach einer Photographie.
Hotel d'Angleterre ca. 1865. — After a photograph.

Dette var en Demonstration, der ikke var til at misforstaa, og da Frederiksborg brændte 9 Dage senere, steg Stemningen endnu mere for at kulminere Nytaarsnat ved „Slaget paa Højbroplads".

I de nærmeste Dage var der stadig Tumulter i Byens Gader, og den 10de Januar kom det til en større Bataille, da en stor Folkeskare afsang Smædeviser udenfor en ledende Politikers Vinduer i Amaliegade, hvorfra man drog til Kongens Nytorv, hvor man demonstrerede paa Pladsen ved Hovedvagten. Dennes Mandskab rykkede ud, men da det intet kunde udrette, maatte det retirere til Vagtbygningen. Fra Hotellets Vinduer fik man nu Øje paa en større Deling Husarer, der kom sprængende fra Bredgade og Strandstræde; de flade Klinger susede ned over Menneskemængden, der samtidig blev angrebet af Politibetjente, der i Datiden var udrustede med Stokke. Husarer og Politi drev Folk foran sig, først mod Holmens Bro, derpaa mod Højbro, begge Steder modtagne af den væbnede Styrke. Da saa Husarer foretog et Flankeangreb fra Store Strandstræde, og Politiet ligeledes gjorde Indhug, splittedes Mængden, flygtende ad Købmagergade og Vimmelskaftet, hvorefter alt blev roligt ved Ettiden. Hotellets opskræmte Rejsende kunde nu begive dem til Ro efter at have set Forløbet af en københavnsk Revolte, der for en stor Del foregik udenfor en Hovedvagt med 3 martialske, frygtindgydende Kanoner.

Hidtil havde Byen kun været et Voldenes København, men efterhaanden havde den faaet Udlængsler; den havde begyndt at rette og strække sine Vinger, saa at den kunde faa et videre Vingefang end det, den havde indenfor de grønklædte Volde og de sivbevoksede Stadsgrave med Kirsebærgangen, hvor idyllisk dette Gærde end kunde være.

Omkring Aar 1800 havde Byen indenfor Voldene en Folkemængde paa ca. 101,000 Mennesker, men i 1860 var den vokset til ca. 155,000 Mennesker, og alle disse skulde have Plads paa det samme Territorium som for 60 Aar siden.

Det, der hæmmede Byen i dens Udvikling, var Demarkationslinien, thi da Hovedstaden var en Fæstning, var det siden 1661 forbudt at bygge mellem denne og Søerne. Vel var denne Linie senere blevet trukket længere bort, men saa længe de snævre

Porte med deres Lukning om Aftenen og Voldene laa som et snærende Baand, kunde det ingen rigtig Art have med Bebyggelsen udenfor.

Hvad der laa udenfor Voldene, paa „Broerne", som de kaldtes, var kun lave Huse, for det meste med store Haver, og den første Breche, som gav Byen et videre Fang, var Nedrivningen af Nørreport i 1856. Dermed var Signalet givet, og Aaret efter faldt de andre Porte, Amager-, Vester- og Østerport, saa at Passagen til og fra Byen laa fri og uhindret.

København begyndte saa smaat at faa Storstadsfornemmelser nu, da Portene var faldne, og man saa, at der kom Lys og Luft ind til Byens trange Gader. Et nyt Teater havde man ogsaa faaet, idet det tidligere Hippodrom var blevet omdannet til Folketeater, i hvilken Egenskab det var blevet aabnet den 18de September 1857. Og Tivoli, Byens store Forlystelseshave, havde faaet en Konkurrent i Georg Carstensens 3die Barn, Alhambra, der var blevet anlagt paa Terrænet mellem Frederiksberg Allé og Gamle Kongevej.

Ogsaa paa et andet Punkt mærkede Byen Storstadspræget, thi fra at være de dunkelt lysende, osende Tranlampers By var den nu blevet en By med straalende Gasbelysning.

Hôtel d'Angleterre fulgte selvfølgelig Udviklingens Gang, og der, hvor tidligere Vokslysene, Stearinlysene, Kamfinlamperne og Moderatørlamperne havde sendt deres milde Skær over Hotellets Gæster, skinnede den nye Bygning i et for Datidens Øjne feagtigt Skær.

De Rejsendes Antal til Byen bliver stadig større og større, men det kniber ikke saa lidt med Hotelplads. Smaahoteller, Hôtelsgarnis og Gæstgivergaarde er der ikke saa faa af; derimod er der af 1ste Klasses Hoteller kun nogle enkelte.

I Hôtel d'Angleterre henligger dennes store Have fuldstændig ubenyttet, og den er efterhaanden blevet en altfor dyr Grund at have liggende midt i Hovedstaden. Den blev for det meste benyttet som Legeplads for den Ungdom, der lidt efter lidt var vokset op som Sidegrene paa det Krügerske Stamtræ, og som her fandt et Sted, hvor de ret af Hjærtens Lyst kunde boltre sig i uforstyrret Fred og Ro.

Enkefru Krüger, der var højt til Aars, vilde ikke tage Risikoen ved et Byggeforetagende i den gamle Have, og hendes tvende Sønner kviede sig ogsaa ved at indlade sig derpaa.

De to Sønner, Fritz og Hermann, var nu blevet Hotelejere, thi den 20de Juli 1863 havde Moderen tilskødet dem Hotellet, som ved den i 1859 indførte Gadenummerering havde faaet Nr. 34 paa Kongens Nytorv. Hidtil havde Byens Huse ikke haft særlige Gadenumre, men hvert Kvarter havde haft sine fortløbende Matrikulsnumre, hvilket under Tiden kunde volde visse Vanskeligheder, naar en Gade var beliggende i flere sammenstødende Kvarterer.

Tvende Gange i den Tid, Fru Krüger og hendes Sønner stod for Styret, havde Digteren H. C. Andersen hørt til Hotellets faste Beboere. Den sidste Gang var fra 1865 til 1866, da han var vendt tilbage fra sit Triumftog til Sverige. Han, der intet fast Hjem havde, slog sig da ved Tilbagekomsten ned i Hôtel d'Angleterre, hvor han fandt det Sted, om hvilket han skriver i „Mit Livs Eventyr": „I Kjøbenhavn søger jeg mig en Bolig, hvor jeg har et stort Stykke af Guds Himmel, aabent Vand eller en stor Plads."

Faa Aar efter Overdragelsen til Sønnerne døde Enkefru Krüger den 20de November 1866 i sit 75de Aar, og 5 Aar efter, den 6te November 1871, fulgtes hun i Døden af Sønnen, Fritz Krüger.

Det var paa et for Hôtel d'Angleterre meget ubelejligt Tidspunkt, at denne døde, thi i København var allerede for længe siden planlagt en stor nordisk Industri- og Kunstudstilling. Dens Plads skulde være paa en Del af det gamle Vestre Glacis og Ravelin samt noget af Voldterrænet ved Stubmøllen, Lusemøllen, som Københavnerne af misforstaaet Pænhed kaldte for Lucie Mølle. Paa dette Terræn opførtes den endnu eksisterende store, murede Udstillingsbygning, og Torsdag den 13de Juni 1872 aabnedes selve Udstillingen, den Udstilling, der gav Stødet til adskillige Forandringer i Byens Fysiognomi. Udstillingen sluttede den 28de Oktober og havde da været besøgt af 520,712 Personer foruden 5,554 Abonnenter.

Til Byen kom en stor Sværm af Rejsende, dels for Udstillingens Skyld, dels for at gæste „Nordens Athen" og dennes Tryllehave, Tivoli. Udstillingen og Forlystelserne vakte almindeligt

Bifald, men derimod var de Rejsende mindre tilfredse med Hotelforholdene, thi de var absolut ikke paa Højde med, hvad Rejsende var vant til andetsteds fra. Det var nu ikke saa meget Manglen paa tilstrækkelig Hotelplads, som det var galt med, thi den Anke vil kunne rettes mod enhver By, hvori der afholdes Udstilling, men det var den manglende Komfort i Hotellerne, man ankede over.

Hvad der ligeledes manglede, var tilstrækkelige, store, tidsvarende Restauranter, thi af dem havde Byen i Virkeligheden kun en, nemlig Vincents paa Gammelholm, bagved Nationalbanken.

Paa Gammelholm, som var blevet givet til Bebyggelse, havde Kaptajn og Malermester, senere Tivoli-Direktør, Riise opført en stor Bygning i Havnegade Nr. 3, i hvilken der var blevet indrettet flotte, store Restaurantlokaler med „Spejlsal", Balsal og forskellige større og mindre Selskabslokaler. Hovedindgangen var fra Holmens Kanal Nr. 17, hvor Riise parallel med den nye Bankbygning havde opført en lang, smal Indgangsbygning, der tillige tjente som Garderobe. Restauranten, der aabnedes i 1868, var udlejet til Restauratør Vincent, der senere skulde komme til at spille en større Rolle i Hôtel d'Angleterres Historie.

Alexandre Prospér Vincent var født i København den 27de Juni 1837 som Søn af den indvandrede franske Restauratør Jacques Eugen Vincent, der havde en stærkt besøgt Restaurant paa Kongens Nytorv Nr. 21; ved Mandens Død var denne blevet fortsat af hans Enke.

Alexandre Vincent, der var meget sprogkyndig, fik en grundig, faglig Uddannelse, navnlig i Frankrig, hvor han opholdt sig i flere Aar, men vendte tilbage til København ved Faderens Død for at bistaa Moderen ved Ledelsen af dennes Restaurant.

I Aaret 1868 bliver han da Lejer og Leder af det store nye Etablissement paa Gammelholm, hvor han i meget kort Tid fik Lejlighed til at lægge sine eminente Evner som fremragende Restauratør for Dagen, og „Vincents Lokale" blev hurtigt Byens fineste og fornemste.

Da Udstillingssommeren 1872 kommer, træffer vi Vincent paa Tivolis Grund, hvor han var blevet Lejer af Restauranten i Bazaren, den Gang Tivolis eneste mest mondæne Restaurant.

Vincent var ingenlunde billig med sine Priser, tværtimod var han Byens dyreste Restauratør. Paa de fleste københavnske Restauranter var Prisen den Gang 3 Mk. for en Middag, bestaaende af 3 Retter og Dessert, men hos Vincent var den 7 Mk.; en meget vovet Pris for Datiden. Saavel Publikum som Pressen var vrede over denne eksorbitante Pris, men man betalte den ikke desto mindre, dog ikke med Glæde, selv om Retterne altid var tillavede paa den mest udsøgte Maade. For sine Vine var Vincent berømt, thi de var aldeles fortrinlige, blev aldrig beskaaret og lagredes altid i 3 Aar.

Serveringen paa Datidens Restauranter var ganske anderledes enkel, vidt forskellig fra Nutidens mere komplicerede Anretningsmaade. Den Gang blev stegte Kød- og Fiskeretter anrettet portionsvis paa Tallerkenen, og Kartoflerne laa paa en Kompottallerken.

De mest gængse Retter var da: Forloren Skildpadde (ægte do., naar den var til at faa), Skinke med Grønærter og Høns i Champignons, medens Desserten for det meste bestod i Rombudding eller Fromage.

Servering af Smørrebrød, der nutildags udkræver et Fad, en Tallerken, Kniv, Gaffel og Serviet, bestod da kun af de tvende førstnævnte Genstande, og ellers intet videre.

Indkøbspriserne paa Madvarerne var meget smaa, thi et stort, fint Kalvehoved (til Skildpadde) kostede kun 1 Rigsort (50 Øre) og Kalvekød 16 à 20 Sk. Pundet. Hummer, som i Datiden ikke regnedes for Luksusspise, kostede i Indkøb 3 Rdlr. (6 Kroner) for en Snes, men der er rigtignok det at bemærke, at en Snes Hummer, da regnedes for 24 Stykker, saa at en enkelt Hummer i Indkøb saaledes kun kom paa 12 Sk. (25 Øre).

Hummer serveredes for det meste uden Mayonaise, men da dette Raffinement indførtes, vistnok af Vincent, beregnedes 12 Sk. ekstra herfor.

I Udstillingsaaret var de tvende Vincentske Restauranter saa at sige de eneste, der fuldt ud kunde tilfredsstille selv den mest forvænte og kræsne Gane, men Byens Hoteller var gennemgaaende ikke paa Højde med de store, fine og velindrettede i Udlandet.

Skulde Byens Storstadspræg bibeholdes, maatte der gøres noget alvorligt for at afhjælpe Manglerne, og det var noget, som de fleste sagkyndige let kunde indse.

Da dukkede Flinchs gamle Plan om at omdanne Peder Madsens Gang til Passage op paa ny og denne Gang kombineret med Anlægget af et nyt, flot Hotel.

Peder Madsens Gang var en Gyde, der dannede Forbindelsesled mellem Østergade og Grønnegade, og det var gennem den, at Frk. Trumfmeier var „vadet" i Heibergs Vaudeville „Aprilsnarrene", hvori hun synger:

Saa gik jeg til Grønnegade,
gav en Time der i Sang;
derfra hid jeg monne vade
gjennem Peder Madsens Gang.

Gangen havde i meget lang Tid været Byens Styrelse en Torn i Øjet. I dens Nr. 5 fandtes saaledes et Brændevinsbrænderi, hvortil var knyttet et Koholderi paa 21 Køer, der var installeret i flere af Baghusets Etager. Samme Ejendom og det tilstødende Nr. 7 husede 78 voksne Personer foruden Børn, medens andre Ejendomme optoges af Udydens Præstinder.

Husene var smalle, og tværs over de mørke, med mefitiske Dunster fyldte Gaardsrum var fra Forhuse til Baghuse trukket Snore til Tørring af Beboernes Tøj. I nogle af Husene var der Logishuse og Værtshuse med de populære Navne „Skansen" og „Pepita" (!) Gæsterne i disse var de saakaldte „Sjovere" (Folk, der ernæred sig af „Sjov" ɔ: tilfældigt Arbejde) og „Trommesalen"s Lammedrivere, der her kunde delikatere sig med deres yndede Retter, som tilberedtes af de Dele af et Oksehoved, som ikke lod sig anvende til Suppe, nemlig Mulen, Kirtlerne, Hjærnen og Tandkødet. Disse Retter serveredes i en skarp, Tørsten opvækkende Sauce til en Pris af 4 Sk. for en hel og 2 Sk. for en halv Portion. Værtshusene og disses Gæster, der bar saa celebre Navne som „Knuden", „Sildehovedet" m. m. kunde have tjent som Illustration til det af den franske Forfatter Eugéne Sue i „Les mystéres de Paris" skildrede gruopvækkende Værtshus „Tapis franc".

Etatsraad C. F. Tietgen.

Etatsraad L. P. Holmblad.

Højesteretsadvokat C. C. V. Liebe.

Bestyrelsen for det københavnske Byggeselskab 1875.

Direktør Carl St. A. Bille.

Arkitekt F. Meldahl.

Landbrugsraad Tage Reedtz Thott

Hotel d'Angleterre og Hovedvagten 1873. — Efter Fotografi.
Hotel d'Angleterre und die Hauptwache 1873. — Nach einer Photographie.
Hotel d'Angleterre and the main guard-house 1873. — After a photograph.

De sanitære Forhold i Gyden, hvor saa mange Mennesker var sammenstuvede, var rentud fortvivlede, og selve Gyden havde kun en Bredde af ca. 4 Alen, medens dens eneste og aabne Rendesten laa midt i Kørebanen, da der var for lidt Plads til en Rendesten i hver Side.

Fra Peder Madsens Gang gik, parallel med Grønnegade, det korte, ca. 4½ Alen brede, Pistolstræde til Pistoltorvet, som var meget uregelmæssigt af Form, og som paa det bredeste Sted maalte 12 Alen samt 6 Alen paa det smalleste.

Allerede i mange Aar havde der været ført Klager over denne uhumske Gyde, uden at det hidtil havde hjulpet noget. Saa langt tilbage som til 1675 gik Klagerne, thi da havde Fru Else Parsberg, Lars Ulfelts Enke, der ejede en Gaard paa Østergade, klaget over „det slemme Stræde" og havde anmodet Griffenfeldt om at udvirke hos Kongen, at Gyden blev lukket ud til Østergade, „eftersom der boer kun Skarnsfolk".

Først 200 Aar efter skulde dette Ønske blive til Virkelighed.

I 1871 nedsatte Københavns Magistrat et Udvalg paa 8 Medlemmer for at undersøge, hvad der kunde gøres til Forbedring af de sanitære Forhold i Peder Madsens Gang, og i November Maaned havde dette Udvalg afgivet sin Betænkning, der gik ud paa, at Flertallet foreslog at erhverve den fornødne Grund til Anlæg af en 20 Alen bred Gade fra Grønnegade indtil Svaneapotekets Gaard, medens Mindretallet foreslog, at Gaden skulde føres helt igennem til Østergade. Magistraten støttede Flertallets Beslutning, men inden Sagen kom for i Borgerrepræsentationen, var der fra anden Side blevet indgivet et bestemt formuleret Tilbud.

Den, der havde indgivet dette, var den før omtalte Kaptajn og Malermester Riise, som tilbød at anlægge en 20 Alen bred Gade her, og for at lette Planens Realisation havde Grossererne Adler, Brødrene Bing m. fl. allerede erhvervet nogle af Ejendommene i Peder Madsens Gang.

Der blev nu indledet Underhandlinger mellem det nedsatte Udvalg og Riise, og i April 1872 syntes det, som om man kunde komme overens om, at Riise anlagde denne Gade, imod at Kommunen bekostede Brolægningen samt Gas- og Vandledningen, og

at den ydede ham et Laan paa 150,000 Rdlr., at forrente med 3 % p. a. og at amortisere med 1 %, mod Prioriteter næstefter indtil 595,000 Rdlr. Alt imod Selvskyldnerkaution af 4 navngivne Mænd.

Da meddeler imidlertid Riise den 18de April Udvalget, at Deltagerne i det forud til Planens Gennemførelse tegnede Partiallaan ikke vilde give deres Samtykke, og at de Mænd, der havde tilbudt sig som Kautionister, ogsaa havde trukket sig tilbage.

Riise indgav nu et andet Tilbud, men dette blev heller ikke til noget, da Kautionisterne her ligeledes trak sig tilbage, hvorefter Riise opgav denne Plan.

Allerede i Januar Maaned, medens Underhandlingerne med Riise var i fuld Gang, modtog Udvalget et andet Tilbud fra en ny Mand, nemlig Murermester Wienberg, der ligeledes tilbød at anlægge en 20 Alen bred Gade i Stedet for Peder Madsens Gang, og med ham kom der da en Overenskomst i Stand.

I denne bestemtes det, at Kommunen skulde tilskyde 125,000 Rdlr., og Udvalget anbefalede Kommunalbestyrelsen at vedtage Overenskomsten.

Da man i alt væsentligt er blevet enig med Wienberg, kommer Riise med et tredie Tilbud, som nok tilsyneladende kunde se fordelagtigt ud for Kommunen, men Udvalget mente, at den Sikkerhed, som Riise tilbød for Forrentning og Amortisation, var for ringe og foretrak ubetinget Wienbergs Tilbud og Plan.

Magistraten sluttede sig til Udvalget, og i et lukket Møde den 30te September vedtog Borgerrepræsentationen med 22 Stemmer imod 9 at afslutte Overenskomsten med Wienberg, der skulde stille den fornødne Sikkerhed i Løbet af 6 Uger.

Da nu alt forsaavidt er i Orden, træder en ny Person ind paa Arenaen, og med hans Tilsynekomst gaar Flinchs gamle Plan over til at blive endnu mere storstilet og omfattende, end Flinch vel nogensinde havde drømt om, thi nu kommer det til at dreje sig om langt mere end Anlægget af en enkelt Gade.

Den, der nu traadte til, og som med Herskermyndighed førte Scepteret, var Danmarks store Finanskonge, Privatbankens myndige Direktør, Carl Frederik Tietgen.

Det gamle Voldterræn, Fæstningsterrænet, var jo nu blevet

frigivet til Bebyggelse, og man var allerede godt i Gang med at afgrave Byens træbeplantede Volde og udfylde Stadsgravene for at bygge paa den derved indvundne Plads, men man var blevet ængstelig for, at der her skulde komme til at rejse sig et Villakvarter, som kun vilde komme forholdsvis faa af Byens Indbyggere til gode. For at forhindre dette er det da, at Tietgen faar dannet et Selskab, i hvilket han selv bliver Sjælen, bliver den Formand, der holder alle Traadene i sin Haand, saa at det nye Foretagende kan blive til Gavn for de flest mulige og faa raadet Bod paa de uhumske Forhold ved Østergade.

Den 2den November 1872 blev det nye Selskab stiftet under Navnet „Det kjøbenhavnske Byggeselskab", og blandt Stifterne var foruden Tietgen Folketingsmand C. St. A. Bille (tidligere Redaktør af „Dagbladet", senere Ministerresident og Kammerherre), Etatsraaderne Holmblad og Meldahl, Højesteretsadvokat Liebe, Brygger J. C. Jacobsen, Baron O. Reedtz-Thott o. fl. Dets Formaal var at overtage større Byggeentrepriser i København, men dets Hovedplan var, foruden Bebyggelsen af Peder Madsens Gang med tilstødende Grunde, efterhaanden som der blev Terræn fri til Bebyggelse af Fæstningsterrænet da at opføre større Kvarterer i Lighed med, hvad der fandtes i andre Hovedstæder.

Selskabets Formand blev, som anført, C. F. Tietgen, medens dets Direktør blev Bille, og dets bygningskyndige Konsulent blev Etatsraad, kgl. Bygningsinspektør F. Meldahl. Aktiekapitalen blev paa 1 Million Rdlr., men den kunde udvides til 5 Millioner Rdlr.

Faa Dage efter Selskabets Stiftelse forlød det allerede, at det var dets Agt foruden Peder Madsens Gang tillige at erhverve Hôtel d'Angleterre samt at anlægge en ny Gade fra Kongens Nytorv parallel med Østergade for at aflaste en Del af Trafikken paa denne.

Tietgen var en Handlingens Mand; han satte sig straks i Forbindelse med Murermester Wienberg, som jo var den, der havde sluttet Overenskomst med Magistraten, fik Wienberg til at overdrage Overenskomsten til det nystiftede Selskab, og Borgerrepræsentationen gav sit Samtykke dertil i et Møde den 25de November.

Allerede i December var alt klappet og klart, thi den 23de

købte Byggeselskabet Hôtel d'Angleterre af Hermann Krüger (der den 11te November var blevet Eneejer) for 285,000 Rdlr. Krügers Fader havde, som forhen omtalt, i sin Tid erhvervet det for 114,800 Rdlr. Sølv.

Samtidig købte det Ejendommen Nr. 1 og 3 i den vinkelformede Gade „Bag Hovedvagten", hvilke Huse laa ved Siden af Hotellets Port, for 125,000 Rdlr., samt den Side af Peder Madsens Gang, der laa bag Hotellet og nogle Huse i Grønnegade for ca. 123,000 Rdlr.

For Byggeselskabet begyndte der nu en travl Tid, alle Lejere i de købte Ejendomme blev opsagt, og Krüger selv gik ind paa at fraflytte sin gamle Gaard til April Flyttedag 1873.

Det nye Selskab havde allerede den 14de December 1872 tilbudt Københavns Kommune at ville udlægge en ny 20 Alen bred Gade fra Kongens Nytorv bag Hovedvagten, som man vilde søge erhvervet til Nedbrydning, parallel med Østergade og udmundende i den udvidede Peder Madsens Gang, omtrent hvor de derværende Nr. 10, 12 og 14 laa, saa at Hotellets gamle Have og Gaard kom til at forsvinde.

Med Hensyn til Hôtel d'Angleterre var det ikke Byggeselskabets Mening at nedrive dette helt, men det skulde udvides og forlænges saaledes, at det fik Hjørne mod den nye, projekterede Gade samt fuldstændig ombygges, saa at det kunde blive et absolut første Klasses Hotel efter alle Nutidens Fordringer.

Det blev det nye kongelige Teaters Arkitekt, Vilh. Dahlerup, der i Forening med Arkitekt G. E. W. Møller kom til at opføre det nye Hotel, medens Murermester Wienberg blev Entreprenør for hele Foretagendet.

Da man kunde indse, at den nye Gade fra Kongens Nytorv maatte have passende Omgivelser, erhvervede Byggeselskabet den største Del af den ene Side i Ny Adelgade, nemlig fra Nr. 5 til Nr. 17, ialt 7 Huse (Nr. 1 og Nr. 3 hørte under Gaden „Bag Hovedvagten").

Bagved disse 7 Huse laa, med Indgang fra Gadedøren til Nr. 7, en af Byens lukkede Gyder, den saakaldte „Prammandens Gang", der gik parallel med Ny Adelgade og Peder Madsens Gang, og

Hotel d'Angleterre 1875.

som endte blindt ved Grønnegade. Navnet „Prammandens Gang" havde Gyden efter en Svend Andersen Prammand, som i Følge Grundtaksten af 1687 ejede et Hus i Ny Adelgade med 5 Vaaninger inde i Gangen. Allerede i denne Grundtakst kaldes Gaden for Ny Adelgade, og Navnet Lille Grønnegade, som den senere benævnes, har næppe været officielt, men kun et Navn, som den havde i Folkemunde.

I Hjørnehuset Nr. 5 var det, at Skuespillerinden Caroline Walther, født Halle (Halvsøster til Skuespiller Lindgreen) boede i 1773, da hun blev bortført eller rettere borttaget fra sin Moder, og det var i Kælderen til samme Ejendom, at den Beværtning fandtes, hvor Spiseredskaberne, efter et uhjemlet Sagn, var lænkede fast til Bordene for at forhindre Gæsterne i at borttage Knive og Gafler.

Efter Købet af alle disse Huse raadede Byggeselskabet over et meget betydeligt Grundareal, og man kunde nu begynde paa Udførelsen af den store Byggeplan, som befriede Byen for et uhumsk Kvarter, og som bragte den en Række anselige, tidsvarende Bygninger.

Da Krüger var flyttet ud, og de andre Bygninger var rømmet for Beboerne, tog man fat paa det store Nedbrydningsværk, og i Løbet af forholdsvis kort Tid var Peder Madsens Gang kun „en Saga blott". Af den gamle Gang blev kun staaende det endnu eksisterende Hjørnehus Nr. 18 i Grønnegade, den samme Ejendom, hvori Skuespiller Christopher Pauli Rose boede med sin Datter, Mette Marie Rose, i 1762. Endvidere blev den ene Side af Pistolstræde og Pistoltorvet liggende, og endnu den Dag i Dag eksisterer disse tvende som et synligt Minde om Fortidens trange Gyder.

Paa Peder Madsens Gangs Grunde anlagdes en ny, bred Gade, som fik Navnet Ny Østergade, endskønt der i Forvejen fandtes en Gade med dette Navn, nemlig Fortsættelsen af Store Kongensgade mellem Nyboder og Husarkasernen; denne Gade fik da Navnet Store Kongensgade.

Paa Hotellet var Arbejdet ligeledes i fuld Gang, og det var en gennemgribende Forandring, der blev foretaget med Grams gamle Palæ.

Hovedbygningen mod Torvet blev forlænget en halv Snes Alen, den gamle Indkørselsport forsvandt og erstattedes med den nye Tilbygning, fra hvilken der opførtes en ca. 140 Alen lang Bygning med Facade mod den nye Gade, Hovedvagtsgade.

Den første Sten til denne nye Længe blev lagt i Juli Maaned 1873, og i November forsvandt den gamle Hotelfacade mod Torvet.

Den nye Hovedvagtsgade blev ikke asfalteret, skøndt dette da ingenlunde var noget ukendt for København, thi allerede i 1841 havde man benyttet Asfalt paa Fortovet udenfor Prins Ferdinands Palæ i Bredgade, men som Ækvivalent blev Kørebanen i den nye Gade forsynet med en dobbelt Række Fliser, saaledes at Vognfærdselen ikke vilde komme til at genere Hotellets Gæster.

Hovedindgangen til Hotellet blev gennem en stor Port paa Bygningens Midte, og til venstre for Porten blev der i Fløjen mod Østergade indrettet Butikslokaler, medens der i den modsatte Fløj til højre for Porten og paa Hjørnet af den nye Gade indrettedes en stor, elegant Kafé, som Hovedstaden længe havde savnet og sukket efter.

Kom man ind i Porten, var der til højre en Forhal med Trappeopgang til Etagerne; ligeledes indrettedes der her en hydraulisk Personelevator.

Porten førte til den store, overdækkede Gaard, og lige overfor Porten laa en stor Tværbygning, der stod i Forbindelse med den nye Sidefløj. I Tværbygningen indrettedes en stor, elegant Festsal. „Den hvide Sal" (Louis Seize-Salen), som var ført gennem 2 Etager.

I Juli Maaned 1874 var det nye Hotel, der havde et Fladerum af ca. 7,000 Kvadrat Alen, rejst og under Tag, saa at man nu kunde tage fat paa Hotellets indre Udsmykning og Montering.

Det var lykkedes Byggeselskabet at erhverve den gamle Hovedvagt, der laa midt for den nye Gade, og den 28de August forlod Militæret den Plads, hvor det havde haft til Huse siden 1680, og drog til manges Sorg ud til den i Kastellet opførte nye Hovedvagt, der aldrig nogensinde er blevet det for Københavnerne, som den gamle var det med sine tre drabeligt udseende Kanoner, som populært kaldtes Abraham, Isak og Jakob.

Hotel d'Angleterre og Kongens Nytorv 1875.
Hotel d'Angleterre und Kønigs Neumarkt 1875.
Hotel d'Angleterre and the Kings Newmarket 1875.

Table d'hote-Salen i Hote d'Angleterre 1875. — I Forgrunden til højre ses Alexandre Vincent.
Der Table d'hote-Saal in Hotel d'Angleterre 1875. — In dem Vordergrund rechts steht Alexandre Vincent.
The table d'hote-room in Hotel d'Angleterre 1875. — In the fore-ground to the rihgt is Alexandre Vincent standing.

Paa den modsatte Side af Torvet havde Hotellet faaet en ny Genbo, det nye kongelige Teater, og i Anledning af den Forandring, der var foregaaet med Torvets Udseende skrev Ugebladet „Punsch" den 8de Juli:

Man har skaltet og valtet, indtil endelig
Kjøbenhavn nu er bleven helt ukjendelig,
Kongens Nytorv er ganske omkalfatred,
se blot hen til d'Angleterre og Theatret.
Og vor Hovedvagt, hvorpaa vi kunde stole,
dersom Fjenden fik i Sinde os at hole,
som en Tidsel af Jorden grumt man trak op,
med samt Abraham, Isak og saa Jakob.

Da Teatret indviedes den 15de Oktober, var hele Torvet i den Anledning illumineret, og i Datidens Aviser fremhæves den heldige Virkning, som Hotellets stærkt belyste Facade gjorde sammen med Torvets øvrige illuminerede Bygninger.

Det gik nu med raske Skridt mod Fuldendelsen af Hotellet, saa at det kunde holde sin højtidelige Aabningskomst, og den Mand, der fremtidig skulde lede Driften af det store Hotel, var forlængst udpeget dertil af Tietgen. Det var nemlig *Alexandre Vincent* fra Selskabslokalerne paa Gammelholm, Københavns fineste, fornemste og dygtigste Restauratør, der for den ikke helt ringe aarlige Leje af 45,000 Rdlr. for selve Hotellet og 15,000 Rdlr. for Inventariet havde forpagtet Hôtel d'Angleterre af Byggeselskabet.

Tietgen forstod altid at finde den rette Mand til den rette Plads, og et bedre Valg kunde han ikke have truffet, thi Alexandre Vincent var ubestridt Københavns Førstemand paa Restaurantomraadet. Dertil kom, at han var en fuldt uddannet Fagmand, kendte nøje til udenlandske Hotelforhold og vidste, hvorledes et Førsteklasses Hotel skulde drives. Hans Optræden var baade vindende, imposant og ærefrygtindgydende, saaledes, at han i høj Grad egnede sig til at staa som Leder af det nye Hotel.

Vincent kunde i enhver Henseende udfylde sin nye Stilling paa Hôtel d'Angleterre, om hvilket Tietgen udtalte paa en af de første

Generalforsamlinger i Byggeselskabet, at „dette var den første Bestræbelse efter at byde den stedse talrigere Skare af Rejsende fra den hele vide Verden den Komfort og Elegance, hvortil de andetsteds ere vante, og som bidrage saa væsentlig til at gøre Opholdet paa et fremmed Sted tiltalende".

Paa Monteringen og Møblementet, der leveredes af Firmaet Severin & Andreas Jensen, blev intet sparet, thi alt skulde være saa stilfuldt, kunstnerisk og hyggeligt som muligt. I „Den hvide Sal" fandtes saaledes et stort Loftsmaleri, forestillende „Brylluppet i Kana", og som var malet af C. F. Aagaard. Det findes nu ikke mere i Hotellet, thi en af dettes senere Ejere lod det nedtage og bortsælge; saavidt vides, findes Maleriet i Wien.

Fra Køkkenet indrettedes en Elevator til Transport af Maden, og Bestillingerne fra Buffetten til Køkkenet afgaves paa en Bon, som ekspederedes gennem et Rør; altsammen fuldstændig ukendt i København.

Til at holde Tallerkenerne varme lod Vincent indrette en stor Jernovn, i hvilken ca. 1,000 Tallerkener kunde faa en passende Opvarmning.

Al den Vin, der udkrævedes til Hotellet, forskrev Vincent selv, lod den aftappe og lagre i Hotellets egen Kælder, og af Rødvinen blev saaledes de første Aftapninger brugt som daglig Bordvin, der solgtes til en Pris af 3 Kr. pr. Flaske, men efterhaanden som Vinen lagredes og forældedes, rykkede den selvfølgelig højere op i Prisen.

Vincent sørgede for at have en dygtig Medhjælperstab, og hans Køkkenchef, Romé, regnedes saaledes for at være en af Verdens dygtige Kokke, ligesom hans Maitre d'Hôtel, Méro, ligeledes var en Kapacitet paa sit Omraade.

Ved meget store Festdage kom der dog ekstra Assistance til Køkkenet, og ved disse Lejligheder benyttedes navnlig de to kongelige Mundkokke, Soyer og Hansen, som hver honoreredes med det for Datiden store Beløb 10 Kr. for deres kulinariske Kunst.

Da Vincent var færdig med sine store og omfattende Forberedelser til Indretningen af Hotellet, saa at alt stod parat til at modtage Gæsterne, meddelte han Publikum dette gennem Dagspressen den 29de April 1875:

Hotelforpagter Alexandre Vincent.

Hôtel d'Angleterre,
Kjøbenhavn,

aabnes for Rejsende Onsdag den 5te Maj. Dette nye Hotel, som i enhver Henseende er opført overensstemmende med Nutidens Fordringer til Komfort og Elegance, indeholder i 4 Etager 150 Salon- og Soveværelser, alle elegant udstyrede. Hotellets pragtfulde og overdækkede Gaard er i Stuetagen omgiven af Restauranten, Table d'hôte Salen, Læseværelser, Café samt Saloner for mindre Selskaber.

I Etagerne forefindes kolde og varme samt Douchebade. Til Bekvemmelighed for Publikum er anbragt en hydraulisk Elevator til alle Etagerne, ligesom Hotellets elegante Ekvipager stedse vil være disponible. Idet jeg hermed anbefaler dette nye Hotel saavel til de ærede Rejsende som og til Byens Beboere, skal jeg tillade mig at bemærke, at samtidig med at det har været Bestræbelsen at tilvejebringe et Hotel af 1ste Rang, er der tillige forget for Fastsættelsen af moderate Priser.

A. Vincent.

Samme Dag dette Avertissement stod i Hovedstadspressen vajede Flaget for første Gang paa det nye Hotel, thi den Dag gæstedes det af Kong Christian den Niende, Dronning Louise, Kronprins Frederik, Kronprinsesse Lovisa, Prinsesse Thyra (den nuværende Enkehertuginde af Cumberland), Prins Valdemar, Prins Hans samt et mindre Følge.

For første Gang i Hôtel d'Angleterres Historie rummede det indenfor sine Mure det danske Kongehus, der her blev modtaget af Byggeselskabets Direktører, Arkitekter og Hotelforpagteren, Alexandre Vincent.

Med levende Interesse tog den kongelige Familie det nye Hotel, der var en Pryd for Hovedstaden og et Vidnesbyrd om dansk Foretagsomhed og Energi, i Øjesyn, og om det saa var Elevatoren, prøvedes denne af Kongefamiliens yngre Medlemmer.

Dermed havde Hotellet faaet sin første, højtidelige Indvielse af selve Landets Konge, og Dagen efter samledes Byggeselskabets Direktion med Repræsentanter for Byens Styrelse, Autoriteterne, Pressen, Haandværkerne m. fl. til en udsøgt Festdinér. Denne havde dog en fuldstændig privat Karakter, hvilket ogsaa blev fremhævet i Dagspressen som Undskyldning til Bladenes Læsere for, at der intet Referat blev givet af Festen. Det eneste, man ved denne Lejlighed mente at kunne meddele, var, at Dinér'en var splendid, Talerne udmærkede og at Taffelmusikken besørgedes af Balduin Dahl med Orkester.

Nu stod Grams gamle Adelsgaard, den, som Gottfried Rau 80 Aar i Forvejen havde købt og omdannet til Hotel, som en anden Fugl Fønix i al sin blændende Pragt paa den gamle Rede.

Det var ganske vist et nyt Hotel, fint og fornemt, dog den langt overvejende Del af Murene fra den gamle Gaard var blevet bevaret, og fra denne bevaredes ogsaa Vaabenskjoldet fra tidligere Dage, Slægten Grams Vaaben med de 3 Stjærner og den tiltagende Maane.

Dette Vaabenskjold kom ogsaa til at indtage Hædersplads paa det nye Hotels Frontespice som et Symbol paa, hvad Hotellet skulde være: stadig i Tiltagende med de 3 funklende Ledestjerner for Hotellets fremtidige Trivsel.

Onsdag den 5te Maj 1875 aabnedes Hôtel d'Angleterre for Publikum, men hvem der har haft Æren af at være dets første Rejsende, kan nu desværre ikke oplyses, da Hotellets Bøger og Arkiv blev ødelagt ved Hotellets Brand i 1915.

Paa Aabningsdagen begyndte ogsaa det daglige Table d'Hôte, som opretholdtes gennem mange Aar, men det Tidspunkt, paa hvilket det da afholdtes, var langt tidligere end den nuværende Dinér. Den Gang fandt det Sted Kl. 3½ hver Dag, og her præsiderede altid Alexandre Vincent sammen med sin Hustru, Blanca Vincent, født Berner. Naar den statelige Fru Vincent, der forøvrigt ikke deltog i Hotellets Ledelse, traadte ind i Table d'Hôte-Salen for at indtage sin vante Plads ved det smagfuldt dækkede Bord, rejste alle Gæsterne sig for at bevidne hende deres Ærbødighed, og ingen tog Plads, førend hun havde sat sig.

Glashallen i Hotel d'Angleterre 1875.
Die Glashalle in Hotel d'Angleterre 1875.
The Glasshall in Hotel d'Angleterre 1875.

Prisen for Table d'Hôte var da 3 Kr., og Middagen bestod af Suppe, Fisk, Grønret, Steg og Dessert. Vinen var selvfølgelig ikke inkluderet i denne Pris.

Medens Table d'Hôte stod paa, musicerede et lille Orkester, der havde Plads i Forhallen, hvor det vedblev at spille, selv efter at Gæsterne havde rejst sig. Hotellets logerende Gæster var meget glade ved denne Eftermiddagsmusik, og det var en staaende Regel, at saasnart Tonerne lød fra Forhallen, flyttede man Stole ud fra Værelserne i Etagerne for at kunne sidde i Korridorerne og lytte til Musikken.

Naar der afholdtes store Fester, fandt disse Sted i „Den hvide Sal" med tilstødende Smaasale, og ved saadanne Lejligheder var Hovedbordet prydet med det store Spejlplateau, som Vincent havde anskaffet hertil.

I Fløjen ved Hjørnet af Torvet og Hovedvagtsgade var der indrettet en stor Kafé, der hver Dag samlede et stort Stampublikum, mest Forretningsfolk, der i forskellige Smaaselskaber indtog deres Frokost og drøftede Døgnets politiske og kommercielle Spørgsmaal, mest interesserede dog de første, thi godt en Maaned efter Aabningen af Hotellet fik Landet det Estrupske Ministerium.

Den nye, flotte Kafé slog straks an blandt Publikum.

I Stedet for Peder Madsens Gang var opstaaet den nye Gade, Ny Østergade, til hvilken Hotellets Bagside vendte ud, og for at skaffe Plads for Gadens Udmunding i Østergade var to Huse blevne nedrevede. Ligeledes var Svaneapoteket, der i 1784, altsaa 11 Aar før Byens Brand, var blevet flyttet hertil fra Højbrostræde, forsvundet med Porten til Peder Madsens Gang og havde givet Plads for den af Apoteker Alfred Benzon opførte store Bygning, som nu laa med Façade til begge Østergaderne.

Ny Østergade laa nu som den nye Forbindelsesgade, men denne manglede en væsentlig Faktor for at blive en Færdselsgade, og det var Brolægningen. Den havde Borgmester, Konferensraad Ehlers paa Magistratens Vegne lovet at ville have færdig til April Flyttedag 1875, men da det syntes at have meget lange Udsigter med denne Brolægning, og Beboerne i den nye Gade jo gerne

skulde have bekvem Forbindelse med Omverdenen, lavede Byggeselskabet resolut en interemistisk Træbro mod Grønnegade. I den Anledning var Vittighedsbladet „Punsch" ondskabsfuld nok til at skrive om den paagældende Bro, at den „er bygget fast paa Bunden, men kan ved indtrædende Højvande forandres til en Flydebro, og da den kun er indrettet for Fodgængere, maa Møbler og andre svære Genstande transporteres paa Pramme, som Selskabet vil anskaffe i den Anledning". Helt idylliske har Forholdene saaledes ikke været i Ny Østergade den Gang.

Byen havde nu faaet det længe savnede Hotel, som i ingen Henseender stod tilbage for Udlandets allerfineste, og blandt Gæsterne i dets første Periode træffer vi paa fyrstelige Personer som Shahen af Persien, Kejseren af Brazilien og Kejserprinsen, Prins Napoleon, samt Kunstnere som Madame Trebelli og Madame Kristina Nilsson-Rouzeaud, der alle boede i Hotellets Fyrsteværelser paa 1ste Sal.

Det var i September 1876, at Kristina Nilsson gæstede København, hvor hun gav to Koncerter i Casino og en paa Folketeatret, begge Steder for udsolgt Hus.

Mandag den 18de September fandt Koncerten Sted paa Folketeatret, hvis Direktør var Robert Watt, og da Kristina Nilsson efter endt Koncert kom ud af Teatrets Skuespillerindgang mod Nørrevoldgade for at køre til Hôtel d'Angleterre, havde der her samlet sig henved 200 unge Studenter, som havde aftalt at ville mødes her for at følge hende hjem. Med et tordnende Hurra modtoges hun af de unge Akademikere, der spændte Hestene fra den ventende Karet og kørte hende til Hotellet, en Ære, som i fordums Tider kun var blevet Thorvaldsen og Fru Heiberg til Del. Da Toget svingede ind paa Torvet, havde der her forsamlet sig ca. 20,000 Mennesker, der modtog Kunstnerinden med Jubelraab, og det var kun med Nød og Neppe, at det lykkedes Vognen at slippe ind i Hotellet, hvis Port straks blev lukket for at hindre Folk i at storme Hotellet.

Udenfor dette stod Folk ventende, hurraraabende og stirrede op mod hendes festligt oplyste Værelser, og pludselig gik Døren op til Altanværelset, mens Kristina Nilsson traadte ud paa den lille

Altan, hvorfra hun under Mængdens dybeste Stilhed og Betagelse sang den svenske Folkevise „Fjorton år tror jag visst, att jag var". Efter at hun havde sunget endnu en Sang, takkede Folkemængden hende ved alle som en at istemme „Vift stolt paa Kodans Bølge".

For dem, der overværede denne Scene, blev den et uforglemmeligt Minde.

Fire Aar senere, i 1880 vender „Vega"-Ekspeditionen hjem, og de store Fester for Nordenskiöld og hans Mænd finder Sted, og samme Aar gæstedes Hotellet atter af en af Verdens berømteste Kunstnerinder, den franske Skuespillerinde Sarah Bernhardt, der med et lille Selskab optraadte paa Det kongelige Teater, hvor Kammerherre Fallesen den Gang var Chef.

Til Ære for hende gav Journalistforeningen og Skuespillerforeningen Fredag den 20de August en stor Aftenfest paa Hotellet, og mellem de deltagende ca. 80 Damer og Herrer var Medlemmer af den franske Legation samt den tyske Gesandt, Baron Magnus.

Da Sarah Bernhardt og de franske Skuespillere og Skuespillerinder, ledsagede af Journalistforeningens Formand, Redaktør Vilhelm Topsøe, Skuespillerforeningens Formand, Robert Watt, og Kammerherre Fallesen traadte ind i Salen, modtoges hun af de øvrige Gæster med et helt Væld af Blomster.

Efterat man var gaaet til Bords og forskellige Taler var holdt, skete det uventede, at Baron Magnus anmodede om Ordet, og da han havde rejst sig, udtalte han med høj Røst, vendende sig mod Sarah Bernhardt. „Je bois à la France, qui nous donne de si grands artistes! A la France, à la belle France, que nous aimons tous!"

Hans Tale modtoges med Leveraab og Marseillaisen, men næppe var dennes sidste Toner hendøde, førend Sarah sprang op og holdt følgende Tale: „A la santé de la famille royale, à la santé du Danemark, à la santé de tous les Danois, à la santé de la France entière" samt henvendt direkte til Baron Magnus: „n'est çe pas, Monsieur le baron!"

Sarah Bernhardt havde hele Dagen været stærkt nervøs, og Baronens Tale virkede paa hende som en Fængtraad til en Mine,

saa hun havde uden at ville det udslynget sin Slutningsreplik noget vel teatralsk.

Optrinet vakte selvfølgelig almindelig og betydelig Opsigt, og allerede Dagen efter fik Baron Magnus telegrafisk Ordre fra Berlin om at indsende nærmere Forklaring om, hvad der var passeret den paagældende Aften. Han udarbejdede ogsaa en længere Fremstilling, som han forelagde Sarah Bernhardt, idet han bad hende attestere dens Rigtighed, hvilket hun vægrede sig ved at gøre, da hun erklærede hans Fremstilling for inkorrekt.

I sine i 1907 udkomne „Memoires de Sarah Bernhardt" omtaler hun meget udførligt Begivenheden, men meddeler intetsomhelst om, at Baron Magnus skulde have opsøgt hende Dagen efter. Derimod omtaler hun, at den herværende franske Gesandt, der forudsaa Rækkevidden af Baronens Tale, anmodede hende om at give en Korrigering af hendes Svar, saa at Følgerne ikke skulde blive altfor ubehagelige for Baron Magnus, men da man ikke kunde blive enig om Formen for en saadan Korrigering, blev den ikke til noget.

I Tidens Løb er dette 44 Aar gamle Optrin blevet meget stærkt overdrevet og forsynet med den Tilsætning, at Sarah Bernhardt skulde have anmodet Baron Magnus om at overlade sig hans Jernkors fra den fransk-tyske Krig i 1870, hvilket Kors hun derefter skulde have hæftet paa sit Bryst. Denne Variation har intetsomhelst med Virkeligheden at gøre, thi hvad der passerede, var kun en begejstret, mindre vel overvejet Tale for en fransk Kunstnerindes Fødeland og et lidt for hastigt, uovervejet Svar derpaa. For Baron Magnus resulterede Optrinet dog i, at den tyske Regering gav ham Orlov fra Gesandtskabsposten, til hvilken han ikke senere vendte tilbage.

Maaneden efter at Sarah Bernhardt havde forladt København, husede Hôtel d'Angleterre indenfor sine Mure den berømte østerrigske Maler, Hans Makart, hvis Hustru i 1869 som Bertha Linda havde henrykket Københavnerne, da hun som Solodanserinde i den Kathie Lannerske Ballet havde optraadt paa Alhambra.

Det lakkede imidlertid mod Slutningen af Vincents Herskervirksomhed i Hôtel d'Angleterre, thi han var blevet angrebet af den Brightske Syge og maatte søge mod Syden, mod Middelhavet, hvor

Banketten for Sarah Bernhardt den 20. August 1880.
Das Bankett für Sarah Bernhardt den 20. August 1880.
The banquet for Sarah Bernhardt August 20th. 1880.

han i Byen Cannes bukkede under for Sygdommen den 2den December 1883. De sidste Aar, han levede, havde han ikke selv kunnet lede Hotellet, men havde maattet lægge Tøjlerne i en dygtig Stedfortræders Haand, nemlig Hotellets Bogholder

Niels Frederik Valdemar Thomsen.

Denne var født i København den 18de April 1839 som Søn af Klokker Thomsen ved Vartov Kirke. Han var ganske vist ikke Hotelfagmand, men han var en meget dygtig Kontormand, var udmærket sprogkyndig og havde stort Administrationstalent.

Hos de Ledende i Byggeselskabet, Tietgen og Meldahl, havde han en høj Stjærne, og da disse protegerede ham, tog Enkefru Vincent ikke i Betænkning at overdrage ham sin Forpagtning af Hotellet, saaledes at Thomsen skulde udrede den aarlige Leje samt svare hende et vist Beløb om Aaret.

Det faldt i Thomsen Lod at arrangere ikke saa faa Festiviteter, dels afholdt paa selve Hotellet, dels arrangeret af dette.

Der var saaledes Festerne i Anledning af den store Lægekongres i August 1884 samt ved Christian den Niendes Regeringsjubilæum i 1889, hvor Thomsen forestod den store Banket paa Børsen.

Paa selve Hotellet afholdtes jævnlig private, pragtfulde Festligheder, saaledes bl. a. af Hofjægermester Collett, ved hvilke Lejligheder de kongelige var blandt Gæsterne. En anden Fest arrangeredes af 20 unge, ugifte Adelsmænd, der ikke havde selvstændig Husførelse, og som derfor havde slaaet sig sammen for i Fællesskab at give en Soupér med paafølgende Bal. Paa de unge Mænds Vegne fungerede en ældre Adelsdame som Værtinde ved Selskabet, hvortil Kotillonens Blomster var leveret af Gartner Fløystrup, medens hver af Baldamerne fik overrakt en stor og kostbar Buket af indforskrevne Blomster.

Hotellets Fester var altid meget smagfuldt arrangerede, og de kolde Anretninger blev saaledes for det meste serveret paa en høj Sokkel af kunstfærdigt udskaaret Stearin, dels i Dyre-, dels i Blomsterforme. Ved en bestemt Lejlighed var yderst vellignende Portræter af de kongelige udskaaret i Stearinet.

Naar disse større Festligheder afholdtes, gav Thomsen altid Publikum Lejlighed til i Forvejen at tage de kolde Anretninger i Øjesyn, og de paagældende Formiddage var der da altid et stort Rykind i Køkkenet af Skuelystne, der kom for at beundre de kostelige og i dobbelt Forstand smagfulde Anretninger.

Medens Thomsen var Hotelforpagter, havde han og hans Hustru, Nathalie Thomsen, født Gulbrandsen, den Glæde at kunne højtideligholde deres Sølvbryllup den 15de November 1889. I denne Anledning mødte naturligvis mange Deputationer for at lykønske Sølvbrudeparret, og mellem de mødte var ogsaa en Deputation af Hotellets Kellnere. Disse Repræsentanter kom ikke alene som Gratulanter, men ogsaa som Supplikanter, idet de nemlig samtidig ansøgte om Tilladelse for Hotellets Kellnere til fremtidig at maatte bære — Overskæg. Det havde nemlig hidtil været Kellnerne forbudt at bære denne, datidige mandige Prydelse, thi det holdtes ikke for passende, at en Kellner bar Overskæg, hvorimod der intet var i Vejen for, at han havde Kindskæg eller Hageskæg. Thomsen gav i Dagens Anledning med Glæde sin Tilladelse, og Kellnerne skyndte sig nu, efter bedste Evne, at anlægge det attraaede Overskæg som et synligt Minde om Sølvbryllupsdagen.

Med Udgangen af Aaret 1891 ophørte Thomsens Forpagtning af Hotellet, og den 1ste Januar 1892 overtoges Ledelsen af de to tyske Hotelforpagtere *A. Schultz* og *A. F. H. Heene*.

Disse indsaa, at det var mindre fordelagtigt for Hotellet at have Kaféen liggende i Fløjen paa Hjørnet af Hovedvagtsgade, og at det vilde være mere rimeligt, om den kom til at ligge i Fløjen mod Østergade, hvor der hidtil havde været Stuebutikker, bl. a. Emil Bergmanns Boghandel. Byggeselskabet billigede de nye Hotelforpagteres Idé; det blev bestemt, at Kaféen skulde indrettes paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Østergade, og Stuebutikkernes Lejere blev opsagt.

Der blev sat al mulig Kraft paa Indretningen af den nye Kafé, saa at denne kunde staa færdig inden Kong Christian den Niendes og Dronning Louises Guldbryllup den 26de Maj, thi en Del af Kongehusets udenlandske Gæster skulde da indkvarteres paa Hotellet.

Hotel d'Angleterre med den nye Kafé 1892. — Efter Akvarel i Bymuseet.
Hotel d'Angleterre mit dem neuen Kaffee 1892. — Nach einem Aquarell in dem Stadtmuseum.
Hotel d'Angleterre with the new coffee-room 1892. — After an aquarelle in the townmuseum.

Kaféens Arkitekt blev Professor Albert Jensen, den samme, der havde forestaaet et andet af Tietgens Byggeforetagender, Frederikskirken, og uden at lade sig skræmme af Tobaksrøgens sværtende Egenskaber anbragte han i Kafélokalet saa lyse og straalende Farver, som man da ikke hidtil havde truffet indenfor fire danske Vægge. Tillige var der i rigest mulige Udstrækning ødslet med Glanslak, smukke Tegninger og Gyldenlæders Tapet samt guldsirede Piller, der bar Loftet.

Onsdag den 4de Maj 1892 Kl. 2 om Eftermiddagen aabnedes det nye Lokale for Publikum, og København havde nu faaet en Kafé, som kunde besøges af Udlændinge, uden at disse faldt i Forundring over, hvad København paa dette Omraade havde regnet af 1ste Rang for Interiørets Vedkommende.

Samtidig med den nye Kafés Aabning blev det tidligere Kafélokale paa den anden Side af Hotellets Port indrettet til Restaurant for udelukkende Servering af varme Retter, saa at Hotellet derved fik indført den Tvedeling af Serveringen, der kendtes fra Udlandets store Hoteller.

Allerede fra Aabningsdagen var der blandt Publikum etableret stærk Konkurrence om at erobre Vinduespladserne mod Østergade, hvor man fra de store, brede Vinduer havde en saa udmærket Udsigt til de promenerende Mennesker, der i Strøgtiden mellem Kl. 2 og 4 daglig passerede forbi.

Kaféen blev straks populær blandt Publikum, der gav den Navnet „Guldkuren", hvilket Navn ikke alene skyldtes dens guldstraalende Farver, men navnlig havde Henblik til en da nyoprettet Redningsanstalt for Alkoholister. Denne Anstalt, der laa paa Frederiksberg, var oprettet af et amerikansk Selskab, hvis Forretningsfører i Danmark var Mr. Victor Holmes, og en af Bestanddelene i den Kur, der anvendtes, var Guld, af hvilken Grund selve Behandlingsmaaden kaldtes „Guldkuren". Kuren, ved hvilken nogle af Tvangsarbejdsanstalten Ladegaardens Lemmer tjente som Forsøgsobjekter, vakte en enorm Opsigt i Datiden, og der hævede sig mange Røster baade for og imod den.

Da nu den nye Hotelkafé laa badet i Guldstraalerne, var det naturligvis en Selvfølge, at den aldrig svigtende Københavner-

Vittighed overførte Navnet „Guldkuren" paa Kaféen, der endnu den Dag i Dag populært kaldes saaledes.

De to nye Mænd Schultz & Heene blev hurtig populære og følte sig til Trods for deres fremmede Afstamning som inkarnerede Københavnere.

Det faldt i deres Lod at forestaa flere af Byens officielle Fester, der afholdtes paa Hotellet, og blandt disse var der først og fremmest Banketten, som afholdtes Onsdag den 26de Juni 1895, da København gæstedes af henved 80 Repræsentanter for Verdenspressen. Ved denne Journalistfest var Byens Borgere Værter, og den rummede en Stemning, hvortil der hidtil ikke havde været set Mage; ikke en eneste Mislyd gjorde sig gældende her.

Hotellets Festsal var i bogstavelig Forstand fyldt med Blomster, og fra Loftet hang, som en henrivende Tronhimmel over Gæsterne, svævende Roser ned. Som en fin Opmærksomhed mod Pressen var hver Rose gennemboret af en Gaasefederpen. Hele den vellykkede Udsmykning, der tog sig aldeles fortryllende ud, var lagt i den meget opfindsomme Ernst Bojesens Hænder, i hvilke ogsaa Traadene til Bankettens Clou i virkelig Forstand løb sammen.

Mellem de danske Festdeltagere var Folketingets Formand, Sofus Høgsbro, Borgmester Hansen, Professorerne Scharling og Kristoffer Nyrop samt Præsidenten fra Udstillingen i 1888, Etatsraad Philip Schou, hvilken sidste havde den franske socialistiske Journalist, Duc-Quercy's Hustru til Bords.

Efter en Tale for Danmarks Konge af Borgmester Hansen, holdt Professor Kristoffer Nyrop en glimrende, spirituel Tale for de fremmede Gæster, og han sluttede med at bede disse drikke et Glas mellem de danske Roser. Næppe havde han sagt disse Ord, førend Ernst Bojesen trak i en Snor, der førte op til Salens Loft, og som ved et Trylleslag dalede en Regn af Roser ned over Hovederne paa de aldeles ellevilde, intet anende Gæster. Jubelen kendte ingen Grænser; man omfavnede hinanden af Henrykkelse, og Professor Nyrops Tale druknede i de rungende Hurraer.

Den af Schultz & Heene komponerede Menu til Festmiddagen lød saaledes:

Festen for Henrik Ibsen den 1. April 1898.
Das Fest für Henrik Ibsen den 1. April 1898.
The festival for Henrik Ibsen April 1st. 1898.

Potage Oxtail	La Tour de Mons
Consommé à la Royale	Old pale Sherry
Turbot Sauce Hollandaise, Pommes de terre	1886 Hochheimer Berg
Selle d'Agneau à la Perigordine	Heidsieck Monopole
Homards en belle vue	1871 Château Gruaud Larose
Canetons rôtis Salade-Compot	G. H. Mumm England dry
Asperges en branches	Crémant Cabinet
Glace Sarah Bernhardt	Madére
Pâtisseries	Malvoisie
Fromages et Radis	Old Oporto
Fraises à la Crême	

Efter Banketten drak man Kaffe i den overdækkede Gaard, og da Klokken var 9½, holdt en Række Landauere for at føre Gæsterne til den store Slutningsfest i Tivoli. Da det imponerende Vogntog rullede afsted med de glade Gæster, var Kongens Nytorv et eneste Menneskehav, der med begejstrede Hurraraab hyldede Verdenspressens Repræsentanter.

En anden Fest var Festen for Henrik Ibsen i Anledning af dennes 70 Aars Fødselsdag i 1898. Den norske Digter boede i Hotellets Beletage, og da han den 31te Marts efter Forestillingen i Det kongelige Teater fra dettes Loggia havde modtaget det store Fakkeltog, trak han sig tilbage til Hotellet i et lille privat Selskab. Publikum blev imidlertid staaende udenfor Hotellet, hurraraabende og ventende spændt paa „det vidunderlige". Endelig skete dette, thi Altandørene gik op, og ud traadte Henrik Ibsen, modtaget af Mængdens Hyldestraab, for hvilke han bukkende takkede, men det lykkedes ingen at opfange et eneste Ord fra den faamælte norske Digters Læber, hvis han da overhovedet har sagt noget ved denne Lejlighed.

Den næste Dag, Fredag den 1ste April, fandt den store Festmiddag Sted i Hotellet, hvor det store Bord var prydet med Statuetter af Stephan Sinding imellem grønne Guirlander. Imellem de deltagende ca. 60 Damer og 150 Herrer var Teaterchefen, Grev Danneskjold Samsø, Kultusministeren, Biskop Sthyr, Alex-

ander Kielland, Dr. Sophus Schandorph, Fru Emil Poulsen, Dr. Vilh. Andersen, Dr. Poul Levin, Redaktør Carl Carstensen, Professorerne Torp og P. Hansen m. fl.

Festmenuen lød paa:

Tortue claire à l'indienne	Old pale Sherry
Filet de soles à la Normande	Moët & Chandon white star
Quartier d'agneau à la Perigeux	Chateau Listrac
Croûte de foie gras de Strassbourg	1880 Chat. Kirwan Cantenac
Canetons nouveaux rôtis, Salade et Compôte	Pommery et Greno extra sec
Asperges d'Argenteuil	Old Madeira dry
Parfait scandinave	
Pâtisserie	
Fromages et Radis	
Fruits	

Festens Dirigent var Professor Torp, og da Kultusministeren havde talt for Nordens Konger, blev der afsunget en Kantate af Holger Drachmann og Fini Henriques. Derefter fulgte Festtalen, som skulde have været holdt af Professor Kroman, men da denne i sidste Øjeblik blev syg, anmodede Festkomitéen Kammerherre Bille om at overtage dette hæderfulde Hverv, hvilket han dog ikke mente at turde paatage sig med saa kort Varsel. Det faldt derfor i Professor Peter Hansens ingenlunde lette Lod at tale for Henrik Ibsen, og Professorens Tale endte saaledes:

> Der er saaledes al Grund til at sige, at Ibsen for os har været en Kraft af første Rang. Jeg beder Dem tømme en Skaal for Henrik Ibsen, idet jeg ikke tror, at nogen vil protestere eller nægte at tage Del i denne Skaal. Ibsen leve!

Under Talen var der kommet en Del Uro i Forsamlingen, men der blev dog dødsstille, da Henrik Ibsen rejste sig og takkede, idet han bl. a. udtalte:

> Professor Hansens Tale har konfunderet mig og om-

stødt mit Svar. Jeg maa nu improvisere og beder høfligst om Deres Overbærenhed.

Der fandtes naturligvis en Del Festsange ved denne Lejlighed, og en var skrevet af Professor Karl Larsen, men da Festkomitéen var ængstelig for, at dens humoristiske Indhold ikke skulde kunne gouteres af Henrik Ibsen, blev den trukket tilbage og saaledes ikke afsunget.

Det københavnske Byggeselskab havde imidlertid omgaaedes med Planer om at afhænde Hôtel d'Angleterre og underhandlede i den Anledning dels med Schultz & Heene, dels med Brygger Carl Jacobsen. Det blev denne sidste, der gik af med Sejren, og som den 20de Juni 1898 købte Hotellet for 2,050,000 Kr.

I nogle Aar blev det nu drevet af de hidtidige Forpagtere, indtil det af Brygger Jacobsen overdroges til et svensk Konsortium med Fabrikant Hugo Davidsen som Direktør, uden at Konsortiet dog fik Skøde paa Ejendommen, der stadig officielt stod som tilhørende Brygger Jacobsen.

Efter Schultz & Heene rykkede Direktør *Iean Aimino* ind som Direktør i 1902, og under ham forsvandt Hotellets store Port, der blev omdannet til Grill room, ligesom Palmehaven indrettedes, og der etableredes daglige Koncerter under Ledelse af Kapelmester Julian Olsen. Samtidig forsvandt det ældste Kafélokale, der omdannedes til Indgangsdør med tilhørende Vestibule og Direktionskontorer. Hidtil havde der paa Hotelværelserne kun været Kakkelovne, men der indførtes nu Centralvarme i hele Hotellet samt indlagdes W. C.-System.

Aimino var ikke Direktør i mange Aar, og den 1ste November 1905 afløstes han af *A. T. Andersen.*

Under dennes Direktorat solgtes Hotellet af Brygger Jacobsen til et Konsortium „The Anglo Danish Hotel Company" den 21de Juni 1909 for 2,400,000 Kr. Det nye Ejerkonsortium fornyede Hotelinventariet fuldstændig, saa at intetsomhelst blev tilbage fra den Vincentske Periode.

Hotellets Palmehave var straks fra sin Start slaaet an hos Publikum, der her havde fundet et længe ønsket Sted, hvor det i hygge-

lige, stilfulde Omgivelser kunde nyde Eftermiddagstéen og Aftensmaden efter Teatertid, medens det samtidig kunde lytte til Tonerne fra det udmærkede Orkester.

Det officielle Stempel paa disse Eftermiddagskoncerter fik Palmehaven Torsdag den 16de Februar 1911, da den blandt sine Gæster om Eftermiddagen havde den store Glæde at se Kong Frederik den Ottende samt Prinsesserne Thyra og Dagmar uden nogetsomhelst Følge tage Plads mellem Palmehavens Gæster. Det var første Gang i Hotellets lange Levetid, at en dansk Konge havde siddet som Gæst indenfor dets Mure.

Samme Aar fratraadte A. T. Andersen, og den 1ste Maj overtog Direktør *Iean Petersen* Ledelsen af Hotellet. Denne var ingen ny Mand her, thi han havde været dets Inspektør i 3 Aar efter i 11 Aar at have været ansat ved udenlandske Hoteller. Den saakaldte Gallerisal omdannedes under ham til Restaurant, medens Louis Seize-Salen fremtidig kun blev benyttet ved større Festligheder.

Det engelske Konsortium havde haft mange pekuniære Vanskeligheder at kæmpe med og var til Slut kørt uhjælpelig fast, saa at en Fallit syntes uundgaaelig.

I Foraaret 1914 var derfor Hotellets Leverandører, der var pekuniært interesserede i dettes fortsatte Drift, traadt til og havde for egen Regning overtaget Hotellet med Direktør *Valdemar Petersen* som Leder af den daglige Drift. De nye Mænd, der traadte til, var Etatsraad *Georg Bestle*, Godsejer *H. I. Andersen* samt Grosserer *Emil Benthien* af Firmaet E. Rubows Eft., hvilken sidste dog trak sig tilbage Aaret efter.

Den 4de Marts 1915 mærkede Hotellets Natportier, Thøger Nielsen, ved 3½-Tiden om Morgenen, at der trængte en mistænkelig Røg ind i Vestibulen, hvor han opholdt sig, og ved hurtig Undersøgelse opdagede han, at der var Ild i Fløjen mod Hovedvagtsgade. Øjeblikkelig alarmerede han Brandvæsenet samt raabte „Brand", hvorved Hotellets ca. 150 Gæster straks foer ud af Sengene for at redde, hvad reddes kunde. Ilden var opstaaet i Kaffekøkkenet, havde forplantet sig gennem Luftkanalerne til Tagetagen mod Hovedvagtsgade, hvorfra den aad sig videre, og var Kl. 7 om Morgenen paa sit Højdepunkt.

Direktør, Dr. Carl Jacobsen.

Hotel d'Angleterre 1916.

Foruden hele Hovedstadens disponible Sprøjtevæsen deltog tillige 40 Ingeniørsoldater under Kommando af Premierløjtnant Bennicke i det store Redningsarbejde med at flytte Hotellets Inventar ud paa Kongens Nytorv.

Paa dette var dengang opført en Del store Træbomme, som skulde markere de paatænkte Fodgænger-Fristeder, og disse Bomme, som ikke havde været til nogen Pryd for Torvet, kom nu til at gøre deres Nytte ved at tjene som Afspærring for de store Skarer, der overværede Branden, samt som Indhegning for de reddede Sager.

Hele Fløjen mod Hovedvagtsgade og Gaardfløjen blev ødelagt, hvorimod Hovedfløjen ikke berørtes af Ilden, men led betydelig Skade ved den stærke Røg; ved Branden ødelagdes for ca. 1 Million Kroner.

Hotellet, der var fuldt optaget af Gæster, maatte lade disse indlogere paa andre Steder, thi der var ikke Tale om, at der kunde bo nogen paa Hotellet, forinden dette var blevet sat fuldstændig i Stand, og man besluttede sig derfor til at lukke det helt, indtil alt var ombygget og beboeligt.

Det blev Arkitekterne Philip Schmidth og Nicolai Hansen, efter hvis Tegninger den nye Ombygning foretoges; ved denne blev Hotellet forsynet med en Etage til samt med en Søjleudbygning foran Grill-room og Kaféen.

Hele Ombygningen varede ca. 1½ Aar, idet man ikke blev færdig før i September 1916, men da stod ogsaa Hôtel d'Angleterre som et fuldstændig nyt Hotel, endnu mere elegant end tidligere, og den gamle Palmehave var blevet til en Palmelund, smykket med Barrias Statuer af Sangen og Musikken, der virkede i direkte Fortsættelse af den store Vestibule og af det udvidede Grill-room.

Inden Hotellet genaabnedes, var det ved Tvangsauktion af Fogeden blevet udlagt den 21de August 1916 til Etatsraad Georg Bestle og Godsejer Andersens Enke, Fru Olga Andersen, for 2,200,000 Kroner.

Fredag den 22de September 1916 rejste Hôtel d'Angleterre sig for anden Gang af Asken ved en højtidelig Indvielse i Form af en prægtig Banket. Kong Christian den Tiende havde lovet at ville

bese det nye Hotel, men kunde paa Grund af Bortrejse ikke indfrie dette Løfte, hvorfor Hans Majestæt ved Festen var repræsenteret af Kammerherre Bardenfleth og Kammerherre Juel. Endvidere var til Stede Kabinetssekretær Hansen, Kammerjunker Krieger, Kommandør Grove, Kaptajnerne Rosen og Worsaae, Arkitekterne Philip Schmidth og Nicolai Hansen m. fl. De tvende Kammerherrer førtes til Bords af Etatsraad Bestle.

Samtidig med Hotellet genaabnedes ogsaa Kaféen, hvis trofaste Stampublikum havde været husvildt i 1½ Aar, men som nu atter vendte tilbage til det længe savnede Sted, hvor det havde været vant til daglig at indtage sin Frokost, og hvor det kunde sætte sig paa det kæreste Sted i Verden, nemlig lige ved Indgangen til Grillroom, saa at man kunde have frit Overblik over alt, hvad der foregik.

Aaret efter det nye Hotels Aabning solgte Ejerne det den 26de November 1917 til *Aktieselskabet Hôtel d'Angleterre* for en Sum af 5,475,000 Kroner.

Direktør Valdemar Petersen og hans Meddirektør siden 1918, *Aage Poschmann*, fratraadte begge Ledelsen af Hotellet den 31te Januar 1920.

Den 1ste Februar overtog den nuværende Direktør *Oluf Christensen* Eneledelsen af Hotellet. Denne er født i København den 10de September 1861 som Søn af Restauratør Peter Christensen og har i de sidste ca. 40 Aar været Leder af større Restauranter og Hoteller i København med Undtagelse af 10 Aar, hvor han var Ejer af det fineste Hotel i Aarhus, nemlig Hôtel Royal. I den Tid, Oluf Christensen har staaet for Styret af det af Iean Maréchal og Maria Dorothea Coppy for 170 Aar siden grundlagte Hotel, er dette stadig gaaet fremad og har stedse bevaret sit Præg som Byens fornemste Hotel, og bestandig har det gamle Vaabenskjold med den tiltagende Maane og de tre funklende Stjærner, det Vaaben, under hvilket Gottfried Rau for 130 Aar siden aabnede det nye Hotel paa Kongens Nytorv, staaet for Direktionen som Sindbilledet paa Driften af Hôtel d'Angleterre.

Grosserer Alfred S. Blom.

Etatsraad Georg Bestle.

Aktieselskabets Bestyrelse 1925

Direktør Peter Dreyer.

Direktør Carl Dreyer.

Sagfører P. K. Hedegaard.

Direktør Oluf Christensen.

Direktor Olaf Christensen.

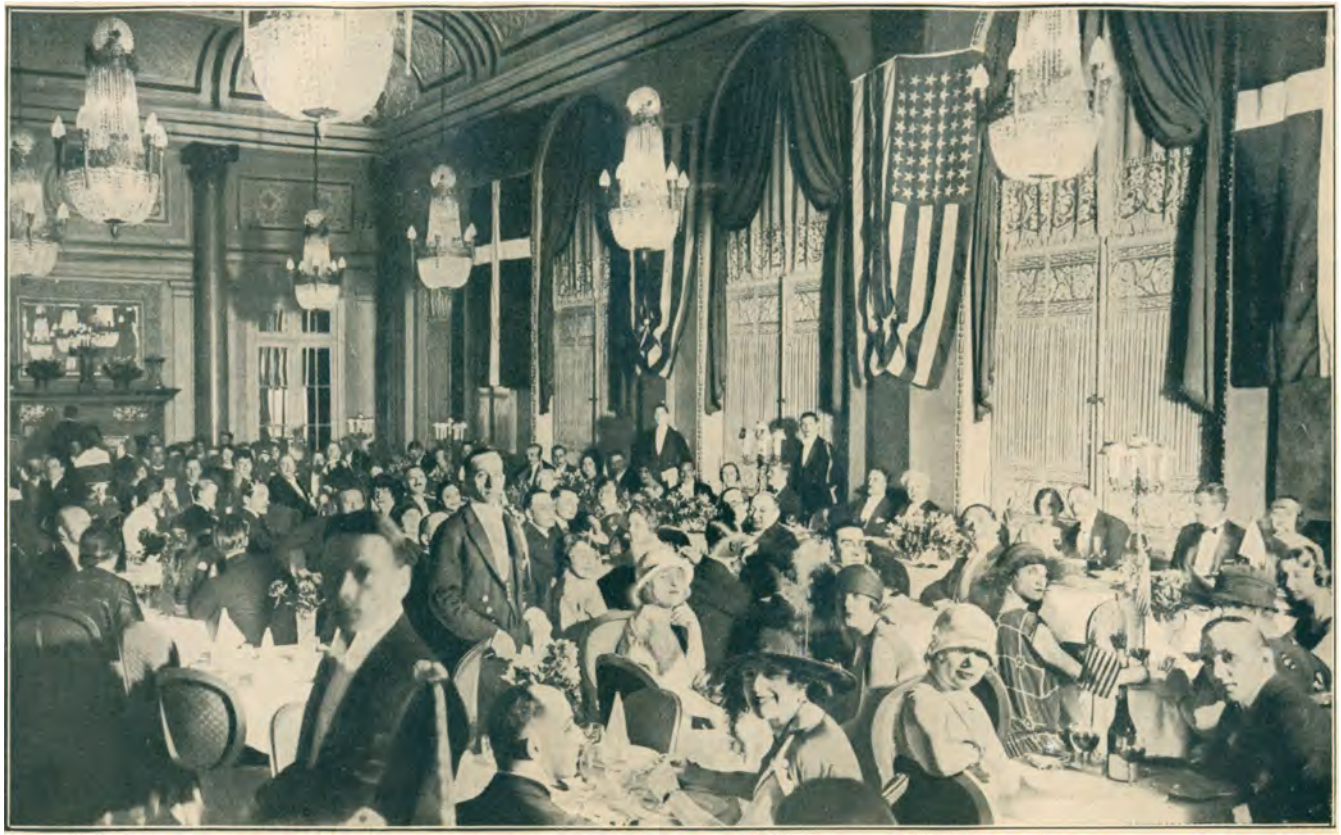

Festen for Douglas Fairbanks og Mary Pickford den 19. Juni 1924.
Das Fest für Douglas Fairbanks und Mary Pickford den 19. Juni 1924.
The feastival for Douglas Fairbanks and Mary Pickford June 19th. 1924.

KILDER

(Hvor intet andet er bemærket, betyder R. A.: Rigsarkivet, L. A.: Landsarkivet, Rd. A.: Raadstuearkivet, K. B.: Kongelige Bibliotek, U. B.: Universitetsbiblioteket).

Side 7. Slotskirkens Kopulationsprotokol (L. A.).

Side 7—8. Magistratens Kopibog 1754—55 (Rd. A.). — Slotskirkens Daabsprotokol (L. A.).

Side 8. Overskous Teaterhistorie II, Pag. 250.

Side 10—11. Velvillig Meddelelse af Hærens Arkiver, Kaptajn Rockstroh. — „Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender" 1755, Nr. 46, 47 og 48. — Skattemandtal 1755 og 1751—52 (Rd. R.). — O Nielsen: København paa Holbergs Tid, Pag. 248 o. fl. — Københavns Diplomatarium II, Pag. 809, III, Pag. 668. — Emil Madsen: Københavns Øster Kvarter, Nikolaj Rode (Hist. Medd. om Kbhvn. IV). — Skødeprotokollen og Obligationsprotokollen (L. A.).

Side 12. „Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender" 1755, Nr. 92.

Side 13. Finanskollegiets Supplikprotokol 1759, Nr. 1023 (R. A.). — Borgerskabsprotokollen (Rd. A.).— Sjællandske aabne Breve 1760 (R. A.). — Danske Kancellis Brevbog 1760 (R. A.). — „Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender" 1760, Nr. 2. — H. Schwanenflügel: Carl Bernhard.

Side 14. Sjællandske Registre 1760—61, Nr. 66 (R. R.).

Side 15. Bremerholms Kirkes Ligprotokol 1762 (L. A.). — Adresseavisen 1762, Nr. 60.

Side 16. Ekstraskatten 1762 (R. A.). — Dr. Louis Bobé: „Støvlet-Katrine" („Fra Arkiv og Museum"). — Bremerholms Kirkes Kopulationsprotokol (L. A.). — Vurderingsforretning (Rd. A.).

Side 18. Robert Neiiendam: „Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder" I, Pag. 223. — Overskous Teaterhistorie II, Pag. 330. — „Interiører fra Kong Frederik den Femtes Hof. Charlotte Dorothea Biehls Breve", udg. af Louis Bobé, Kbhvn. 1909, Pag. 83. — Carl Bruuns utrykte Collectanea, 3. Bind, Pag. 178 (Rd. A.).

Side 20. A. D. Jørgensen: „Johannes Ewald", Pag. 85. — Dr. Louis Bobé: „Johannes Ewald".

Side 21. Hans Holck: „Kjøbenhavns Magazin 1773.

Side 22. Carl Bruhn: „Kjøbenhavn" III, Pag. 633. — Adresseavisen 1776, Nr. 25. — Bremerholms Kirkes Ligprotokol 1776 (L. A.). — „Kjøbenhavnske Tidender" 1776, Nr. 103.

Side 23. Romersk-Katolsk Daabsprotokol for Kbhvn. (L. A.). — Folketælling $^1/_7$ 1787 (R. A.).

Side 24. Skødeprotokol (L. A.). — Sjæll. Registre 1787, Pag. 763.

Side 25. Adresseavisen 1787, Nr. 151. — Hans Holck: „Fremmedes og Reysendes Haand-Lexicon i Kjøbenhavn", Kbhvn. 1777.

Side 26. „Loix, reçues par les membres du Club Anglois", Kbhvn. 1794.

— Ang. „Den engelske Klub" og „Coalitions-Klubben" se: Ny kgl. Saml., Nr. 692—4° (K. B.); J. Davidsen: „Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn" I, Pag. 205, og „Liste alphabetique des membres du Club de la Coalition, 21. Janvier 1795" (K. B.).

Side 27—28. Adresseavisen 1791, Nr. 234, 235, 238, 242, 248 og 254.

Side 29—30. „Grandmamas Bekiendelser", Kbhvn. 1906 (Memoirer og Breve IV, udg. af Jul. Clausen og P. F. Rist). — E. Holm: „Danmark-Norges udenr. Hist." I. — Personalhist. Tidsskrift V Række, 2. Bd., Pag. 311. — Rahbeks Erindringer IV, Pag. 258.

Side 31. „Gode Borgeres ædle Handlinger i Anl. af Ildebranden den 5. Juni 1795", Bd. 1, Pag. 144.

Side 32. Adresseavisen 1795, Nr. 152.

Side 33—34. Skødeprotokoller m. m. — Dr. E. Gigas: „Grev Bernardino de Rebolledo", Pag. 345. — Carl Bernhard: „Krøniker fra Kong Christian den Andens Tid", 2. Udgave, Pag. 4. — E. Marquard: „Kjøbenhavns Borgere 1659".

Side 35. Ekstraskatten 1762 (R. A.). — Folketælling $^{1}/_{7}$ 1787 (R. A.). — Det originale Skøde fra Gehejmeraadinde Kragh Juel Wind til Gottfried Rau ejes af Overretssagfører W. Krüger, der velvilligst har udlaant mig samme.

Side 37. Finanskollegiets Forestillinger 1795 (R. A.).

Side 38. Fonden ad usus publicos blev oprettet ved et kgl. Reskript af 15. Januar 1765, udvidet ved kgl. Reskripter af 10. Maj s. A. og 12. August 1779. Ophævedes ved kgl. Res. af 21. Februar 1842 som særskilt Statsindretning og de derunder hørende Sager henlagt under Finans-Deputationen (O. I. Rawert: „Danmarks industrielle Forhold fra de ældste Tider indtil Begyndelsen af 1848", Kbhvn. 1850, Pag. 145).

Side 40. Adresseavisen 1795, Nr. 221 og 271. — „Mary Wollstonecrafts Breve", meddelte af W. R. Prior (Hist. Medd. om Kbhvn. I).

Side 42. Adresseavisen 1795, Nr. 323. — Fru Anna Levin: „Nogle Bidrag til Hôtel Royals Historie" (Hist. Medd. om Kbhvn., 2. Rk., 1. Bd., Pag. 189).

Side 43. Vurderingsforretn. 1800 (Rd. A.).

Side 43. Folketælling ½ 1801 (R. A.). — Rasmus Nyerup: Kbhvns. Beskrivelse", Kbhvn. 1800, Pag. 655, 656 og 218.

Side 44. „En kbhvnsk. Grosserers Ungdoms-Erindringer 1787—1816" (Memoirer og Breve, udg. af Jul. Clausen og P. F. Rist, Kbhvn. 1910).

Side 46. Dr. Eiler Nystrøm: „Offentlige Forlystelser i Frederik den Sjettes Tid" I, Pag. 77. — Adresseavisen 1803, Nr. 53. — Danske Kancellis. 2. Dep. Registrant 1803, Nr. 4. — „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn" 1804, Nr 3. — „Politivennen" 1803, Nr. 255, Pag. 4069.

Side 47. C. Nyrop: „Et Stykke dansk Haandværks- og Fabrikshistorie" (Museum 1892, Bind 2, Pag. 174). — „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn" 1803, Nr. 9.

Side 47. Adresseavisen 1803, Nr. 509.

Side 49. Romersk Katolsk Vielsesprotokol i Kbhvn. 1802 (L. A.). — Borgerskabsprotokollen (Rd. A.). — Adresseavisen 1803, Nr. 508. — Danske Kancellis 2. Dep. Registrant 1804, Nr. 5.

Side 49. „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn" $^{31}/_{10}$ -803, $^{17}/_{8}$ 1804, $^{7}/_{9}$ 1804, $^{26}/_{10}$ 1804, $^{27}/_{9}$ 1805.

Side 52. Det citerede Vers er Begyndelsen til Carl Baggers Digt „Den engelske Kaptajn".

Side 53. J. Ræder: „Danmarks Krigs- og Politiske Historie fra Krigens Udbrud 1807 til Freden i Jønkøping". — „En kbvnsk. Grosserers Ungdoms-

Erindringer" (Memoirer og Breve, udg. af Jul. Clausen og P. F. Rist, Kbhvn. 1190).

Side 54. Laurids Engelstofts Dagbogsoptegnelser fra 1807 og 1808 (Danske Samlinger, 1. Række, 3. Bind, Pag. 143). — De kbhvnske Daabspotokoller (L. A.).

Side 55. Adresseavisen 1808, Nr. 450, 473 og 481; ibid. 1809, Nr. 5 og 9.

Side 56—57. Adresseavisen 1810, Nr. 101. — Robert Neiiendam: „Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder I, Pag. 280. — Adresseavisen 1812, Nr. 4 og 1821 Nr. 234.

Side 58—59. Adresseavisen 1817, Nr. 66 og 118. — Skødeprotokollen. — A. C. C. Holdt: „Flensburg früher und jetzt", Flensborg 1884, Pag. 204. — „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn" 1817, Nr. 23 og 41; 1818, Nr. 49.

Side 62. „Universitets Kontorets Regnskaber over Klubafgiften til Frue Kirke 1819—1826 (R. A.).

Side 63—64. „Noget til Underretning om Forholdet imellem C. J. Knirsch, Ejer af Hôtel d'Angleterre, og D'Hrr. Directeurer for det harmoniske Selskab", Kbhvn. 1827. — Illustreret Tidende IV, Nr. 159 for $^{12}/_{10}$ 1862.

Side 65—66. „Nær og Fjern" 1875, Nr. 170.

Side 67. J. Behrend: „Kjøbenhavns satirisk-komiske Vejviser", Kbhvn. 1839, Pag. 23. — J. Davidsen: „Kjøbenhavnerliv i ældre og nyere Tid", Kbhvn. 1889, Pag. 339.

Side 68—69. „Politivennen" 1822, Nr. 336, 1828, Nr. 674, 1829, Nr. 708, 1831, Nr. 817 og 826, 1833, Nr. 900.

Side 70. Meddelelser af Oberstløjtnant F. C. Jensen.

Side 72—73. Th. Overskou: „Af mit Liv og min Tid" udg. af Robert Neiiendam, Kbhvn. 1916, Pag. 178. — „Nær og Fjern" 1875, Nr. 170. — Berl. Tid. 1838, Nr. 236 og 240. — „En Nordmands Optegnelser fra Kjøbenhavn 1838" (Personalh. Tidsskr. 5. Rk., 3. Bd., Pag. 263). — Adresseavisen 1839, Nr. 132.

Side 73—75. G. Skjerne: „H. C. Lumbye og hans Samtid", Pag. 62. — Biogr. Leksikon. — C. E. F. Reinhardt: „Orla Lehmann og hans Samtid", Kbhvn. 1871. — Fædrelandet 1839, den 7. Decbr. — H. C. A. Lund: „Studenterforeningens Historie" II, Pag. 5 o. fl. — H. N. Clausen: „Optegnelser af mit Levneds og min Tids Historie", Pag. 181—82. — Folketælling 1840 (R. A.).

Side 75—76. Adresseavisen 1840, Nr. 26 og 28. — Det kgl. Teaters Plakater 1839—40 (U. B.).

Side 77. Meddelelse af Viggo Lindstrøm.

Side 78. Adresseavisen 1840, Nr. 26. — „Dagen" 1848, $^{16}/_{1}$, $^{26}/_{2}$, $^{2}/_{7}$ og $^{10}/_{5}$.

Side 78—81. „Dagen" 1841. — Meyers Conversations Lexicon VIII, Leipzig 1905, Pag. 147. — Dr. O. Nielsen: „Københavns Historie" IV, Pag. 143. — Meddelelse af Fabrikejer V. Krüger.

Side 81—82. Borgerskabsprotokollen (Rd. A.). — Danske Cancellies 2. Dep. Registrant 1844, Nr. 45, Pag. 221 (R. A.). — Fru Anna Levin: „Nogle Bidrag til Hotel Royals Historie" (Hist. Medd. om Kbhvn., 2. Rk., 1. Bd, Pag. 196).

Side 83—84. „Dagen" 1841, $^{4}/_{9}$; do. 1842, Nr. 15 og 26.

Side 85—86. Dr. Villads Christensen: „København 1840—1857". — Selskab mod Hatteaftagning, se: Berl. Tid. 1846, $^{15}/_{1}$, Tillæg.

Side 87. Erik Bøgh: „Dit og Dat for 1872", Kbhvn. 1873, Pag. 226. — Berl. Tid. 1846, Nr. 20, 26, 70, 79 og 82.

Side 89. Berl. Tid. 1846, Nr. 56, 101 og 83; do. 1846, Nr. 55.

Side 90. „Ny Casino Vise". — Berl. Tid. 1846, Nr. 56, 103 og 67; do. 1847, Nr. 1.

Side 91—93. Berl. Tid. 1846, Nr. 98, Tillæg; do. 1847, Nr. 263. — Personalhist. Tidsskrift 5. Rk. 2. Bd., Pag. 92. — Folketælling (R. A.).

Side 94. J. Davidsen: „Kjøbenhavnerliv", Pag. 213.

Side 95. Kraks Tidstavler 1923.

Side 96. Meddelelse af Fabrikejer Krüger.

Side 98—99. Meddelelse af Dr. Vincent. — Hotel & Restaurationstidende 1919, Nr. 17.

Side 100. Folketælling (R. A.). — „Nær og Fjern" 1872, Nr. 21.

Side 102. „Nær og Fjern" 1875, Nr. 163. — Folkets Avis 1872, $^{1}/_{10}$.

Side 103—105. Dagspressen. — Københavns Grundtaxt af 1687 (Rd. A.). — H. Weitemeyer: „Kulturskildringer fra Kbhvn. i det 18. Aarh.". — Carl C. Christensen: „Fra Grønnegadekvarteret".

Side 106—109. Ekstraskatten 1762 (R. A.). — Dagspressen.

Side 108. Meddelelse af Dr. Vincent.

Side 110. Emil Aars: „Fra Halvfjersernes københavnske Restaurationsliv" („Vore Herrer" 1919, Nr. 12).

Side 111—112. Dags-Telegraphen 1875, Nr. 114 og 115. — Meddelelse af Dr. Vincent.

Side 111—112. „Punsch" 1875, Nr. 14. — Dags-Telegraphen 1876, Nr. 252 og 254. — Dagens Nyheder 1880, Nr. 224 og 225.

Side 113. Dags-Avisen 1880, Nr. 624 og 626. — „Ma double vie. Memoires de Sarah Bernhardt". Paris 1907.

Side 115—116. Dagbladet 1880, Nr. 201. — Dags-Avisen 1880, Nr. 640. — Meddelelse af Frk. Anna Thomsen.

Side 116. Politiken 1892, Nr. 113 og 126. — Illustr. Tid. 33. Bd., Nr. 33

Side 118. Div. Meddelelser — Politiken 1895, Nr. 178. — Ny illustr. Tidende $^{16}/_{7}$ 1895.

Side 119—121. Politiken 1898 B, Nr. 91 og 92. — Meddelelser af Robert Neiiendam og Prof. Karl Larsen.

Side 122. Politiken 1911, $^{17}/_{2}$. — Privatmeddelelser.

Side 123—124. Nationaltidende 1915, $^{4}/_{3}$. — Privatmeddelelser. — Politiken 1916, $^{22}/_{9}$ og $^{23}/_{9}$.

